

SÕDUR

**SÕJAASJAN-
DUSE AJAKIRI
XVAASTAKÄIK**

P. LUTTEIN

33-34

Vastutav toimetaja kol.-leitn. **V. KÜLAOTS**

Kõnetr. Kaitseväge nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant **A. LAATS**

Kõnetr. Kaitseväge nr. 163

Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „**SÕDUR**” Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7

Kõnetr. Kaitseväge nr. 163

Talitus avat. k. 0800—1500

Toim. kõnet. k. 0800—1500

„SÕDURI” TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.

Veerandaastas 1 kr. 50 s.

Üksiknumber 20 s.

S I S U S T I K:

Rahu säilitamise püüded. *Ho.*

Saksa sõjaväe hingelised jõud rahuajal ja Maailmasõjas. *A. T.*

Kõrgemasse sõjakooli võetakse vastu VII lend.

Kõrgem sõjakool taktikalisel välisõidul Eestis ja Lätis. *A. Ke—.*

Järjekordse lennupäeva puhul. *H. J.*

Rumeenia ohvitser. *Major R. Tomback.*

Kehra lahing 4. I. 1919. *Major P. Villemi.*

Kiitus distsiplinaarvõimu väljendusena. *A. L.*

Riigikaitselise õppuse instruktorite IV lend. *M. H.*

Kaitseväge hobuste sööda otstarbekamast normeerimisest. *P. A.*

Uusi seisukohti õigekeelsuse alal. —*as.*

Kaitseväge elu.

Kaadri täiendusõppused 2. diviisis. —*l.*

Auto-tanki rügemendi tagavaraväe ohvitserid kordamisõppustel. *K. U.*

Tagavaraväe ohvitseride elust.

1. jalaväerügemendi reservohvitseride sektiooni tööst. *Major K. Maasik.*

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Itaalia sõjalaevastiku manöövrid 1933. a.

Ülemate distsiplinaarvõim vene punaväes.

Sõdur rindelt jutustab.

Soomusrongi suurtükimees Voldemar Teras jutustab. —*i.*

Sõjakirjandust.

Bibliograafia.

Sport.

Teateid. Kiri toimetusele.

Male ja bridž.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

XV AASTAKÄIK

Nr. 33/34 — 26.08.33

Rahu säilitamise püüded.

Nelja-riigi-pakt ja Ida-pakt.

Nelja-riigi-pakt tahab organiseerida kümne aasta kestes rahvuslikku ja usalduslikku koostöötamist Inglise, Prantsuse, Itaalia ja Saksa riikide vahel. Ta tahab vältida, et üks riik või riikide grupp ei eralduks teisest umbusalduses ja rahvuslikus upsakuses, mis võib aja kestes viia kokkupõrgetele.

Tuntud inglise ajaloolane G. P. Gooch leiab, et Euroopa seisukord on „kohutavalt tõsine“.

Küll ei ole Saksamaal käesoleval hetkel sõjalisi kavatsusi, sest ta ei ole sõjaks tarviliselt ettevalmistatud ja ka rahalised ning sisepoliitilised põhjused hoiavad Saksamaa juhtivaid mehi sõjast tagasi. Ka Hitler on paljude teiste demagoogide eeskujul õppinud vastustunde läbi mõõdukust. Neliteistkümmend aastat kihutas ta saksa rahvast kättemaksu-sõjale. Nüüd aga on ta sellest täiesti loobunud. Ta on avaldanud soovi elada rahu oma naabritega, ta on isegi tunnustanud sõja kõlbmatuks vahendiks rahvusvaheliste tülide lahendamisel.

Kuid vaevalt usub keegi, et Hitler on muutunud seesmiselt nii äkki selliseks põhjalikuks rahuõbraks. Peale selle ümbritsevad Hitlerit mehed, kes on veel vägivaldsemad kui ta ise. Aga nelja-riigi-pakti allakirjutamine Saksamaa poolt näitab, et selle maa juhid on küllaltki reaalsel juhul mehed, kes oskavad arvestada olusid. Iseäranis saab see väide selgeks, kui pidada silmas, et nelja-riigi-pakt omandas Prantsusmaal ettepanekul ja pealekäimisel mitmeti hoopis teise sisu, kui oli mõeldud nelja-riigi-pakti algatajal Mussolini. Kui oleks saanud maksta ses asjas Mussolini mõte, siis ei ole võimatu, et Rahvasteliit oleks kaotanud ka sellegi väikese tähenduse, mis tal riikide vahelises elus on ja

nõrgemad oleksid ehk olnud sunnitud leppima ka vägivaldse piiride revideerimisega. Nüüd aga viis Prantsusmaa läbi — peamiselt küll selleks, et mitte täiesti ära pahandada oma sõpru, Poolat ja väikest entente'i — et nelja-riigi politika peab hoiduma Rahvasteliidu nõuete raamides, ta peab tunnustama Rahvasteliidu juhtivaid põhimõtteid, nimelt austama Rahvasteliidu liikmete territoriaalset puutumatus ja poliitilist iseseisvust, ühiselt välja astuma kalaleitungija vastu ja revideerima maksvaid lepinguid ainult lepingutele allakirjutanud riikide nõusolekul.

On loomulik, et sakslasile need kitsendused ei meeldinud, sest nad lootsid Mussolini kavast palju enam ja arvasid, et see annab nendele võimaluse soodsalt likvideerida eeskätt Poola korridori ja lahendada Sileesia küsimused. Aga ometi oli Hitler ja ta kaaslased niivõrt praktilised politikud, et nad ei hüljanud seda nende arust vesistatud kokkulepet, sest see andis Saksamaale võimaluse pääseda täielisest eraldusest, millesse rahvussotsialistlik politika ähvardas teda viia.

Kui Mussolini võttis nelja-riigi-pakti mõtte üles, siis oli temal kahtlemata siin tõukejõuks kartus rahvusvahelise seisukorra halvenemise ees. Rahvussotsialistlik Saksamaa näitas alguses suurt võitlus- ja vallutamishimu. Kui kired üles kihutatud, jääb kaine mõistus sageli alla ja unustatakse isegi hoopis ära, et sõjapidamiseks puuduvad vajalised ainelised vahendid — raha, relvastus ja varustus — nõutavas röhkuses.

Mussolini teadis väga hästi, et saksa rahvussotsialistide juhid toetusid agiteerimisel kahele tähtsale punktile, nimelt pii-

ride revideerimise vajadusele ja Saksamaa õigusele ise määrata oma sõjalisi jõude, kuna see õigus oli Versailles'i lepingu põhjal tunduvalt kitsendatud.

Peab tunnistama, et selline kitsendus oli nii suure ja elujõulise rahva kohta, nagu on sakslased, üldse poliitiliselt liginägeline ja kahjulik samm. Võis olla kindel, et sakslased sellega iialgi kehvalt ei lepi, vaid et säärane kitsendus on ainult heaks aluseks marurahvusliku vaimu õhutamiseks, mida ka rahvussotsialistid väga osavasti ära kasutasid. Kuna teiselt poolt on küllalt tuntud sakslaste endalautamise tung, siis oleks pidanud püütama neid ennem hoida vaos eraldamise ja teiste riikide kindlama koostöö varal, kellele Saksamaa võiks saada hädahohtlikuks. Neid ei ole aga vähe.

Ei ole teada, mil viisil lootis Mussolini nelja-riigi-pakti läbi rahuldada Saksamaa soove piiride revideerimise ja relvastuse vabaduse suhtes. Võibolla tahtis ta vaid viia neli suurriiki üksteisega lähemasse alalisse ühendusse, et sel viisil leida enam võimalusi saksa nõudmistele käsitlemiseks. Varem otsis Itaalia sõprust Saksamaaga, et saada tasakaalu Vahemerel oma võistleja — Prantsusmaa vastu. Aga demokraatlik Saksamaa oli liiga ettevaatlik ega tahtnud end kuski eriti kõita, kuna ei olnud küllalt selge, milliseid tulemusi võiksid sellised sidemed tuua.

Siis tuli rahvussotsialistlik Saksamaa, mis paljus asjus on fashistliku Itaalia õpilane. Kuid ometi ei näi Itaaliale kuigi palju rõõmu olevat sellest õpilasest, kuna tal puudub usaldus sellise Saksamaa vastu, eriti saksa politika vastu Austria suhtes, sest Itaaliale ei sobi sugugi, kui preisi võim pääseks otse liiga laialt tema naabrusse. Kindel on ka, et juutide tagakiusamine leiab Itaalias teravat hukkamõistmist. Kuid peasi on ikkagi, et Saksamaa liiga suur rahvusluse tõus, mis läheneb rahvuslikule määratsemisele, kus enda jõusse uskumine ja enda ülistamine on kaotanud kaine arvustuse piiri, võib saada hädahohtlikuks kogu Euroopale, loomulikult ka Itaaliale. Seepärast on ka arusaadav, et Mussolini tõrjus tagasi Hitleri liiga suured sõprusavaldused ja hakkas enam lähenema Prantsusmaale, kellega ta vahekord oli seni kaunis pinev — ülivõimupärast Vahemerel. Ühtlasi tõmmati Saksamaa nelja-riigi-pakti kaasa, et ta saaks teistega koos olles „vähem kurja teha“. Ja arvatavasti on Saksamaa ka sellegagi rahul,

sest rohkem ei ole tal nüüdseis oludes ometi mitte loota.

Millise tähenduse omandab nelja-riigi-pakt rahvusvahelises politikas?

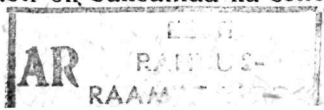
Esiotsa on raske sellele küsimusele vastata, sest kokkulepped paberil ei tähenda midagi, kuni ei saa näha tegusid. Kui neli suurriiki leiavad küllaldaselt aluseid üksteise mõistmiseks, — loomulikult ühistehuvide põhjal, millist laadi need huvid ka ei oleks — siis ei jää kahtlust, et nelja-riigi-pakt tähendab Rahvasteliidu tähendust, mille läbi kaotavad kõige enam väikeriigid.

Saksamaa nõue relvastuse üheõigusluse asjas võib kõige kergemini teostuda, sest peale Itaalia on seda nõuet teatud määral tunnustanud juba varem ka Inglismaa. Ja ei ole võimatu, et ka Prantsusmaa annab viimaks järgi, mõistes, et kaua ei saa seda nõuet ometi kinni hoida. Teised riigid, kes Saksamaa relvastusest huvitatud, näiteks Poola ja Tshehoslovakkia, saavad siin vaevalt teha takistusi, kui Prantsusmaa oma seisukohalt loobub. Neil jääb endakaitse huvides vaid järgi hoolitseda tihedama koostöö eest. Hoopis keerukam on piiride revideerimise püüe, mis ei või sündida ilma asjaosaliste nõusolekuta, milleks aga on vähe lootust. Ja raske on ka näha, et teised nelja-riigi-pakti osalised, peale Saksamaa, tahaksid avaldada survet riikidele, kellega Saksamaa igatseb muuta piire. Seesama käib ka Ungari nõuete kohta, mida just Itaalia põhimõttes tugevasti toetab ja millele leidub ka Inglismaal sõpru.

Rahu säilitamine ei olene paktidest, vaid riikide huvidest. Kui kujunevad riikide huvid sellisteks, mis neid sunnivad relvi kätte võtma, siis ei aita mingid paktid midagi, kui nende taga ei seisa reaalsus. Niikaugemale aga ei ole riigid veel jõudnud kokkulepete suhtes, mis käsitlevad rahu säilitamist, küll aga on reaalsus olemas lepingute taga, mille sisuks sõda.

Teine viimase aja huvitavamaid lepinguid, mis ka Eestisse otsekoheselt puutub, on Ida-pakt, tuntud ka Londoni protokoll nime all. Ta sõlmiti hiljutis Venemaa ja kõigi ta läänepoolsete naabrite vahel Soomest kuni Türgini.

Ida-pakt väärrib tähelepanu selle poolest, et temas on selgesti ära määratud „kallaletungija“ mõiste. Kallaletungijaks tunnustatakse siin, kes paneb esimesena toime ühe järgmisist toimingust:

- 1) sõja kuulutamine mõnele teisele riigile;
- 2) relvastatud jõududega, ka ilma sõda kuulutamata, tungimine mõne teise riigi territooriumile;
- 3) kallaletung maa-, mere- või õhujõududega, ka ilma sõda kuulutamata, mõne teise riigi territooriumile, laevadele või õhusõidukitele;
- 4) mõne teise riigi randade või sadamate mereblokaad;
- 5) toetuse andmine relvastatud salkadele, kes, olles tema territooriumil moodustatud, on tunginud mõne teise riigi territooriumile, või loobumine, hoolimata selle riigi palvest, kelle territooriumile tungitud, astumast kõike tema võimuses olevaid samme oma territooriumil, et jätta nimetatud salgad ilma igasuguse abita ja kaitseta.

Edasi kinnitatakse selles konventsioonis, et „ükski poliitiline, sõjaväeline, majandusliku või mõne muu iseloomuga kaalutus ei või olla vabanduseks või õigustuseks kallaletungile“, nagu äratähendatud eelpool.

Viimast mõtet selgitatakse veel lähemalt näidetega. Nõnda ei või kallaletungi õigustada mõne riigi seesmine olukord, näiteks tema poliitiline, majanduslik või sotsiaalne struktuur; tema administratsiooni oletatavad puudused; segadused, mis tekivad streikidest, revolutsioonidest, vasturevolutsioonidest või kodusõjast; mõne riigi rahvusvaheline ülalpidamine, näiteks mõne välisriigi või tema kodanike õiguste või materjalsete või moraalsete huvide vastu vägivalla tarvitamine või vägivalla tarvitamise hädaoht; diplomaatiliste või majanduslike suhete katkestamine; abinõud majanduslikuks või rahanduslikuks boikotiks; tüliküsimused, mis puutuvad majanduslikesse, rahanduslikesse või muudesse kohus-

tustesse välisriikide vastu; piirivahejuhtumid.

Tuleb tunnistada, et siin on õige selgesti määratud „kallaletungija“ mõiste. Kui riigid, kes Ida-paktile alla kirjutanud, neid määrusi täidaksid, siis oleks sõja tekkimine nende riikide vahel võimatu. Aga kui üks või teine ei täida?

Diplomaadid lohutavad, et paktiga on loodud julgeoleku ja usalduse meeleolu Ida-Euroopas, sest pakti maksvus põhjendavat üldisel rahu vajaduse äratundmisel.

Nüüd on aga lugu nõnda, et kõik rahvad vajavad rahu ja tunnevad seda vajadust seni, kuni hakkavad — sõdima. Tuletatagu vaid meelde Maaailmasõja algust. Rahvad, iseäranis aga diplomaadid, poliitikud ja valitsejad tõendasid ühel meelel, et nad ei taha sõda, kinnitasid seda veel päev enne sõda. Ometi tuli sõda!

Muidugi on vajalik, et otsitakse vahendeid sõdade vältimiseks. Kahjuks ei anna aga paktid julgeoleku ja usaldusetunnet, ei ole seda vähemalt veel praegu tegelikult kuskil näha. Võibolla, et aja kestes annavad piüüded õiendada ka suuremaid tüliküsimusi ilma relvata, soovitavaid tulemusi. Ei tohitaks aga unustada, et rahvad talitavad alati oma huvide järgi. Kui mõni rahvas on veendunud, et ta võib oma huvisid kaitsta vaid relvastatud jõu varal, siis ei suuda teda mingi allakirjutatud pakt relvade tarvitamisest tagasi hoida.

Ida-pakt omandaks ainult siis tõsise väärtuse, kui oleks olemas jõud, mis kallaletungijat vajalikult karistaks ja kallaletungitavat kaitseks. Kus on selline jõud?

Nii ilus kui ka rahvusvahelise koostöö mõte on, ei tohiks rahva endakaitse terava vajaduse tunne silmapilgukski jääda suikuma. Selles seisab suur hädaoht meie vabadusele.

Ho.

Saksa sõjaväe hingelised jõud rahuajal ja Maailmasõjas.*)

Ei tea maailma sõjakirjanduses olevat teist teost, kus ühe riigi sõjaväe psüühilise olemasolu alused, nende kujunemine sajandite kestel ja katastroofiline lagunemine Maailmasõjas, oleks kirjeldatud niisuguse monumentaalse piltlikkusega ja reaalsusega nagu käesolevas. Maailmasõjast on harjutud kirjeldama ta lõpmatute lahingute käike, andma strateegilisi ja taktikalisi, poliitilisi ja majanduslikke ülevaateid. Kuidas need välised sündmused mõjutasid selle sõja kandvate jõudude — vägede eneste — sisemist, hingelist arengut — selle kohta lugeja võib saada vaid kaudse ettekujutuse, tehes järeldusi sündmuste käigust. Käesolevas teoses autor on endale eriliselt teinud ülesandeks maalida meie silme ette selle tragöödilise arengukäigu, mille saksa sõjavägi hingeliselt tegi läbi 1914. aastast kuni 1918. aastani. Pilt, mis antakse, on haarav ja — masendav ühtlasi, kirjeldatud tõsise patrioodi objektiivsusega ja soojusega.

Teos ise oma sisult jaguneb kolme ossa: esimene — saksa sõjaväe hingelised jõud rahuajal, teine — sõjaväe hingeline areng Maailmasõjas, kolmas — hingelisi probleeme sõjaväes üldse.

Alljärgnevas peatume mõnedel tähtsamail küsimusil selles järjekorras, nagu nad on üles tõstetud autorilt.

Saksa sõjaväe hingelised jõud rahuajal.

Autor vaatleb sõjaväge kui kunstlikult, kuid plaanikindlalt ülesehitatud organisatsiooni kindlate riiklike eesmärkide taotlemiseks (lk. 12). Et see organisatsioon üldisel sõjaväeteenistuse ajastul kujuneks eluvõimsaks, selleks sõjavägi, lipu alla kutsutud kodanike hulganä, peab peale kõige muu olema tugevasti liidetud kokku psüühiliselt, omades ühe tugeva massihinge. „Ühiste eeskirjade alusel kokku kutsutud, rietatud, relvastatud ja vannutatud kodanike hulgad ei moodusta endast veel mingit sõjaväge. Viimasest võib kõnelda vaid siis, kui läheb korda igas seda hulka moodustavas isikus, kes oma maailmavaatelt, elukütselt ja iseloomult on tugevasti erinevad üksteisest, luua ühi-

seid, ühtlasi ettekujutisi neist suurtest kandvaist põhimõttest, mille nimel sõjavägi on loodud, ühes kindla usuga nende põhimõtete tõelisusse. Sõdureis loodud ühised veened ja tõekspidamised annavad sõjaväele ühtlase vaimse ilme, mis väljendub valmisolekus võidelda ja tarbekorral surra nende tõekspidamiste nimel.“

Sõjaväe massihinge aluseks autor loeb ohvrimeelsust ja võitlustahet (lk. 18). „Sest sõdur olla tähendab olla võitleja kindla aate nimel, sellele tarbekorral ohverdades oma elu.“ Kuna sõjavägi on loodud kodumaa kaitseks, siis tugev patriotism peab seal olema endastmõistetav. Sõduri sõjaliste voorustena mainitakse järgnevalt autunnet, truudust, ustavust ja sõnakuulmist. Täie õigusega tähendab major Altrichter, et nende vooruste sisendamine iga võitleja hingesse on esmajärgu tähtsusega pedagoogiline probleem. Ülesanne, mille suurust ja tõsidust pole seni veel küllalt hinnatud ei rahva üldises ega sõjaväe kasvatusteaduses. „Nõue ühelt poolt sõduri isiklikku mina, ta kalduvusi ja sünnipäraseid omadusi piirata, teisalt aga ta isikuväärtust võitlejana alal hoida ja arendada, asetab kasvataja äärmiselt raske ülesande ette, millest saavad üle vaid täie teadvusega tööle andunud ülemad.“ Kodaniku kasvatamine sõduriks nõuab aega, millise probleemi peab lahendama iga rahvas oma poliitiliste olude ja majandusliku kandejõu kohaselt.

Väga tabava iseloomustuse annab autor sõjaväe distsipliinile, uurides selle päritolu ja tähtsust. Distsipliini vaadeldakse kui üksikisiku tahet oma vaateid, otsuseid ja tegevust alistada üldsusele“ (lk. 29). Kõigist distsipliinivormidest sõjaväeline asetatakse kõige kõrgemale. „Sest ta nõuab sõdurilt mitte ainult isikliku mina piiramist loendamatu eeskirjade nõuete kohaselt, mis sageli on seotud suurima jõupingega ja kannatustega, vaid ta nõuab ühtlasi kõrgeimat, mida inimene üldse anda suudab — ta elu, pealegi tingimusteta ja igal ajal.“ Üsna õieti märgib autor, et sõjaväe distsipliini põhiolemus on olnud alati muutmatu, küünides üle aegade ja rahvaste. Ainult abinõud sõduri alistamiseks on varieerunud

*) Friedrich Altrichter, Major im Reichsheer. Die seelischen Kräfte des Deutschen Heeres im Frieden und im Weltkriege. Verlag von E. S. Mittler & Sohn, Berlin, 1933, 244 lk.

olenevalt väga mitmekesiseist tingimustest. „Mida nõrgem on sõduri hingeline side sõjaväe kandvate põhiaadetega, seda vähem ta on suuteline täitma distsipliini nõudeid, väljudes kõlblisest kohusetundest. Peamise abinõuna distsipliini saavutamiseks tuleb siis käsitleda v a l i n e s u n d ühes hirmuäratavate karistustega ja ühenduses mehaanilise harjutamisega distsipliinile drilli abil.“ Üldise sõjaväeteenistuse ajastul, kus sõjaväe kandvaks jõuks on kodanik, viimase kasvatamine distsipliini nõuete alistumisele teadlikult, sisemise kõlblise kohusetunde alusel, on esmajärgu tähtsusega ülesanne mitte ainult sõjaväele, vaid ka perekonnale, koolile, kogu ühiskonnale. Kasvatustlike abinõude kõrval ka sundabinõud omavad suure tähtsuse distsipliini arendamisel praegusaja sõjaväes.

Kõigi hingeliste jõudude kogumõjulist sõjaväes autor nimetab sõjaväe „vaimuks“ („Geist des Heeres“), mis koos distsipliiniga moodustab sõjaväe moraali. Moraali mõiste määrab seega hingeliselt sõjaväe lahingulise koguväärtuse. Võitlust kahe sõjaväe vahel vaadeldakse eeskätt moraalsest jõufaktorite heitlusena, kus kaotajana esineb mitte see, kes on kannud kõige suuremaid kaotusi, vaid kes võitlusest loobub, sest et ta tahe seda jätkata, on halvatud.

Mis puutub eriti saksa sõjaväesse, siis autor üsna loomulikult jõuab lõppotsusele, et see enne Maailmasõda moraalselt oli parim maailmas. Sellele vaatamata teoses tuuakse paljude puuduste loetelu, mis olevat nõrgestanud saksa sõjaväge ja mis eriti ilmnesid just sõja vältusel. Neid puudutame lühidalt allpool.

Sõjaväe hingeliste jõudude areng Maailmasõjas.

1914. s õ j a a s t a. Mobilisatsioon mitmekordistas sõjaväe. Reservväelaste näol voolasid sinna miljonilised massid võõrast elementi, mis moraalselt muutis sõjaväe koosseisu tunduvalt. Mobiliseeritud juhtkond ei tunnud üksteist ega sõdurit ja ümberpöördud. Moraalne side lõdvenes. Kõigele sellele vaatamata Saksa miljoniline armee moodustas 1914. a. ometi kindla moraalse terviku. Kõrgele loitev sõjaväivaimustus kogu rahvas, kõikidesse sisendunud üleolekutunne ja teiseks loomuseks kasvanud kuulus preisi distsipliin liitis kõiki lahutamatuks. Oldi võidukindel, mida ka alul tõestas suur sõjaline edu idas ja läänes.

Taandumine Marne'il olevat sakslastele, nii rahvale kui sõjaväele, esmakordselt „avas-tanud sõja kohutava tõe,“ mida veelgi kriipsutasid alla Yseri lahingud oma hirmsate kaotustega. Üldiselt jõutakse siiski otsusele, et 1914. a. lõpul saksa vägede moraal oli sama, mis sõja alul, kuigi sõjaväivaimustus oli juba vähenenud.

Maailmasõjale iseloomulikku positsioonisõda autor, vastandina paljudele teistele, loeb paratamatuks nähteks. Selle põhjustas kaitse määratu tugevnemine moraalselt ja tehniliselt, ühenduses sõjavälja täitumisega väemassidega. Kaitsja poolt oli nii relvade kui pioneritehnika ja liiklemisvahendid, kuna samal ajal rahvaste kaitsetahe oli tõusnud äärmiselt kõrgele. Napoleoni ja Moltke sõjakäigud näitasid, et edukas pealetung nõuab järjest haaravat manöövrit. Selle teostamine aga praegusaja väemassidega vajab mehe ja hobuse jalgade asendamist kiiremini liikuvate vahendeiga, vastasel korral pealetungi manööver tardub paratamatult kaitsja uute kaitserinnete ees.

Positsioonisõda Maailmasõjas tõi endaga kaasa ennetundmatud materjalsed lahingud täiesti fantastiliste tulemassidega esijärgu kaevikute pihta. Elu siin muutus sõdurile põrguks, täiesti väljakannatamatuks, loomulikuks vegeteerumiseks aastate jooksul, mis hävitas lõpuks tugevama maski mehesta moraalse vastupidavuse. Sõdur kaevikus kujunes sõna tõsisel mõttes koopaelanikuks.

Veidi paremad olid juba elutingimused vähe tagapool, nii umbes patareide positsioonide kõrgusel. Sellevastu kõrgemad staabid ja tagalaasutised elasid üldiselt päris rahuaja tingimuses, vaatamata mõnesugusele ohule õhust.

Mitmekesised elutingimused pikema aja jooksul purustasid järkjärgult sõjaväes eluliselt vajaliku ühise kokkukuuluvustunde (lk. 83). Tekkisid teravad vastolud vägede ja staapide, riviosade ja tagalaasutiste, koguni väeliikide vahel. Loodi kuulus kaeviku-võitleja tüüp, suure iseseisvuse ja enesetundega, kuid ühtlasi nuriseja ja kritiseerija, kes kõiki sõjanähteid hindas enda isikliku olemasolu seisukohalt. Kuna kaevikusõda lasus oma raskusega peamiselt üksikvõitleja ja nooremate juhtide õlgadel, siis vanemate juhtide ja staapide olemasolule harjuti vaatlema üldse mahategevalt. Neid kadestati ja põhjati, kuni lõpuks neid peamiselt hakati nägema põhjusi, miks sõda

venis nii pikale. Asi läks nii kaugele, et kunagi eeskujulikus saksa sõjaväeski vaenlase propagandajutte usuti rohkem kui oma vähemate juhtide käske ja korraldusi, mis oligi katastroofilise lõpu alguseks.

1915. sõjaaasta. Seda sõjaaastat iseloomustab laiaulatuslik pealetung idas. Suur edu siin andis hingeliselt tugeva jõudude juurdevoolu kogu sõjaväele. Lääne rinde kaevikusõja pisisündmusi hinnati põlastusega, mida väljendab tabavalt järgnev kõnekään: „Im Osten kämpft das tapfere Heer, im Westen steht die Feuerwehr.“

Autor jõuab üldiselt arvamusele, et 1915. sõjaaasta ei olevat suutnud veel psüühiliselt otsustavalt mõjutada saksa sõjaväge ei positiivselt ega negatiivselt. Usk lõpuvõidusse püsis veel kõikjal kindlasti nii rahvas kui sõjaväes. Sakslase üleolekutunne oma vastaste suhtes polnud veel karvaväärki kõigutatud. Itaalia juurdetulekule vaatamata ei kaheldud selles, et jõudu jätkub saada jagu kõikidest.

1916. sõjaaasta. Õnnetu Verduni võtmise sõjaaasta! Teosest selgub vastuvaidlematult, kuivõrra purustavalt ja laostavalt mõjutasid õnnetud Verduni lahingud kogu saksa sõjaväe moraali. Autor teeb Verdunist koguni esmajärgu tähtsusega psüüholoogilise probleemi kogu sõjaväele. Verdun esmakordselt purustas psüühilise tasakaalu vastaste vahel — prantslaste kasuks, mida tõendavad arvud. Saksa 66-le diviisile, mis selles lahingus purustati, Verdun tähendas hävitavat kaotust, kuna samal ajal prantsuse 100-le diviisile, mis siit läbi käisid, Verdun kujunes võidu sümboliks. Siin peame ühtlasi tuletama meelde, et Verduni lahingus sakslased ja prantslased kasutasid kahesuugust viisi oma väsinud esijärguosade vahetamiseks. Sakslased tegid seda põhimõtte järele, et „lahingus ei ole vahetust, on vaid endiste osade kõvendamine ja täiendamine.“ Seepärast väekoondised peeti lahingus liiga kaua, kuni nad lõpuks jooksid tühjaks verest, kaotades väga kauaks ajaks oma lahinguvõime. Prantslased seevastu vahetasid Verduni all lahingutesse viidud diviise väga sagedasti, vaatamata sellele, et uute vägede juurdetoomine kindlusse, ühes nende varustamisega kõige vajalikuga, oli seotud täiesti erakordsete raskustega, olenedes tegelikult ühestainsast maanteest.

Major Altrichter eelistab silmnähtavalt prantsuse meetodit. Sakslastele Verdun kujunes lõpuks sõna tõsisel mõttes „põrguks“,

mida ka avalikult kõikjal väljendati mõistega „Hölle von Verdun“.

Verdunile lisandus sel aastal teine materjalne lahing — Somme, kus sakslastele selgus veelgi reljeefsemalt nende tehniline, eeskätt suurtükiväeline, alaolek vastase suhtes. Major Altrichter väited selle kohta on täpsalt õiged. Kuni 1916. a. teise pooleni sakslased olid tõesti oma rohkearvuliste vastastega võidelnud olukorras, kus nad nii idas kui läänes olid tegelikult tehniliselt ülekaalus. Alles selleks ajaks suutsid prantslased ja inglased ehitada üles oma moodsa raske väljasuurtükiväe, mille kohutavat mõju sakslased said esmakordselt tunda Verduni all ja Somme lahinguis.

Verduni ja Somme lahingute psüühilisi tagajärgi saksa sõjaväes autor hindab väga tumedais värvides (lk. 91):

„... Sõdur läks lõpuks lahingusse nürida resignatsiooni tundega, valmis kannatlikult alistuma oma saatusele. Tema närvid jõudu hävitas ja lõhkus mitte ainult suurlahingute kohutavad sündmused, vaid ka kõigi elamisvõimaluste raskenemine võimatuseni lahingu vaheaegadel. Koopaelanikuna inimene mürsuaukudes ja kaevikurududel heideti tagasi primitiivse algolevuse seisukorda. *Sageli tuli hoopiski loobuda toitmise*st, kui teel langesid söögitoojad või eksisid ära põrgulises tuleolüllus. *Ka toiduvääratus hakkas langema.* Näljablokaad oli hakanud avaldama oma mõju väerindelgi.

Kõigi nende ebasoodsate põhjuste mõjutusel sõjaväes juba tol ajal hakkas võtma maad hall, lootusetu meeleolu. Ei nähtud enam kuski ainustki heledat motiivi kas lahingupidamise viiside muutmise või kõrgema ühatuse mõne julge otsuse näol. Augusti lõpul 1916 Somme väerind oli juba varisemas kokku.“

Pääsmist sellest psüühiliselt lootusetust seisukorrast sõjaväes major Altrichter üsna õieti näeb kindral Hindenburgi ja Ludendorffi määramsies saksa vägede etteotsa.

Mõlemate juhtide tegevust saksa sõjaväe ja kogu rahva hingeliste ja aineliste jõudude organiseerimise alal uueks suureks jõupingutuseks sõja jätkamise otstarbөл autor hindab väga kõrgelt. Sügavad praod olid siiski juba tekkinud saksa rahva ja riigi kehasse.

Endine hingeline üleolekutunne vastaste suhtes oli juba tublisti vähenenud. Koguni sõdur kaevikuis tundis seda. Võidu-

lootusis oldi juba hoopis tagasihoidlikum. Verdun ja Somme olid tekitanud kõigis tugeva soovi r a h u järele, mis levis eriti sise-maal ja poliitilisis ringkondades. Selle ta-gajärjel 1916. a. lõpul tehtud r a h u e t t e - p a n e k liitlaste poolt süvendas tugevasti sõjaväsimust veelgi. Selle ettepaneku järsk tagasilükkamine kutsus aga esile äkilise mee-leolu languse. Muidugi oleks võinud valitsus sihikindla selgitustööga selle ära kasutada saksa rahva kaitsetahte ja hinge-lise vastupanu kõvendamiseks, kuid seda ei tehtud.

Sõjavägi 1916. a. lõpul sarnanes veel hoopis vähe 1914. a. sõjaväele. Rahuaja sõjaväe eliit oli langenud. Vanemate, rahu-aja ohvitseride, allohvitseride ja sõdurite kadumisega oli laostatud ka endine kõrge sõjaline vaim ja distsipliin. Kõik see viis tugevasti tagasi väeosade lahinguvõime, mis ei võinud jääda tähelepanemata ka vastasele. Suur vangilangenute arv, üksi-kute positsiooniosade hõlpus äraandmine ja muud nähted tõestasid seda vastuvaidle-matult.

1917. s õ j a a a s t a. Hingeliselt p o s i - t i i v s e l t mõjutasid rahvast ja sõjaväge sel aastal Venemaa kokkuvarisemine, suur edu Itaalia väerindel ja Läänes sakslaste vabatahtlik, hästi ettevalmistatud tagasitõm-bumine Siegfried'i positsioonile. Tugevasti n e g a t i i v s e t mõju avaldasid inglaste ägedad kallaletungid Flandrias, kus kannat-atas raskesti 86. saksa diviis. Lõpukokku-võttena sõjaväe moraalne vastupanu langes siiski jällegi. Masside üldine meeleolu oli: „Olgu lõpp sõjale, sest sel sigadusel pol-nud enam mingit mõtet.“

Kuna sõjaväes oli juba käimas psüühi-line lagunemine, siis autor asub nüüd vaat-lema lähemalt neid põhjusi, mis selle lagu-nemise esile kutsusid. Nagu enamik teisigi saksa ülemaid ka major Altrichter esi-m e s e p õ h j u s e n a märgib s i s e m a a d e n n a s t. Saksa ajaloolased on seega sü-gavasti veendunud, et nende sõjaväe laos-tas eeskätt mitte sõjaline ebaedu rindel, vaid poliitiliselt nõrgalt juhitud s e l j a t a - g u n e. See väide on õige vaid teatavate korrektiividega.

Autor väga huvitavalt väidab, et sõja-vägi ja rahvas, kuigi praegusajal tihedasti üksteisega seotud, moodustavad ometi omaette k a k s m a a i l m a väga selgesti piiritletud vahejoontega. Kindlate riiklike eesmärkide taotlemiseks loodud sõjavägi on ehitatud üles valju kohusetäitmise, käsu ja sõnakuulmise alusel. Mõisted ülem, van-em ja alluv määravad täielikult kogu selle

ehitise, n. ö. sotsiaalse miljöö. Kõik, mis väljaspool seda, on rajatud täielisele ühe-taolsusele, omavahelisele sõprusele ja solidaarsusele. Sõjaväelise organismi sisemise struktuuri alused on seega äärmiselt sirg-joonelised, kindlad ja selged.

Vastandina tugevasti kokkuliidetud sõ-javäelaskonnale r a h v a s koosneb nõrgalt omavahel seotud üksikisikuist, kelle hinge-elu on kaugelt suuremal määral kantud isik-likest, perekondlikest ja muist erihuvidest kui rahvustundest. Ainult rahvuslike suur-sündmuste mõjutlusel, mille hulka kuulub ka sõda, lööb võimsamalt kõikide hinges läbi ühine veresugulustunne, liites tiheda-mini kokku sotsiaalsed, poliitilised ja muud kihitlused. Kuid esimeste ülevate hetkede möödudes, rahva elu siseriigis ka sõjaajal läheb varsti psüühiliselt rahuaja rööbas-tesse, mille sõjaaegsed raskused ja kannat-used aga viskavad peatselt hingelise lagu-nemise teele. Viimane sündis ka Saksamaal. Näjablokaad hävitas füüsiliselt rahva elu-jõu, millele järgnes ka ta moraalne lagu-nemine, kus rahvuslikus massihinges ilmn-sid sügavate pragudena kõige mitmekesisemad üksik- ja kihihuvid. Sellega ühenduses tõu-sis äge poliitiline võitlus sõja e e s m ä r k i - d e pärast. Poliitilise elu radikaliseerimisega tõusis paratamatult üles ka parlamendi v a l i m i s s e a d u s e muutmine, sest maksvat seadust loeti liiga konservatiiv-seks. Alul väerind oli hinge põhjani pahane nende sotsiaalpoliitiliste võitluste pärast si-semaal, järkjärgult need võitlused kandusid aga ka rindele. Sel viisil kodumaa oli asu-nud suure kiirusega sõjaväe laostamisele, ta politiseerimisele ja moraalse vastupanu hävitamisele. Eriti pahempoolsed parteid asusid tegema sõjaväes suure osavusega kihutustööd oma vaadete ja tõekspidamiste levitamiseks. Sõdur rindel võttis kuulda nende lubadusi mitte seepärast, et ta oleks olnud sotsialist, vaid et ta oma hinges ihkas rahu, mida propageerisid sotsialistid. Sa-mas suunas teotses ka vaenlase propa-ganda. Kuna sõjavägi 1917. a. lõpul oli juba väga kirju nii oma ohvitserkonna kui sõdurkonna koosseisult, kusjuures sõdur-masside suhtumine väerindel oli muutunud ilmselt vaenulikuks kõrgemaile staapidele ja seljatagusele, siis sisemaa ja vaenlase laostav propaganda leidis seal soodsa pinna levimiseks. 1917. a. lõpul vägesid hoiti veel koos valju v ä l i s e distsipliini nõuetega ja riviliste harjutustega. Viimaste kurjastitarvitamine avaldas aga sageli üm-berpöördud mõju. Sisemiselt sõjaväes ilm-nsid tol ajal juba väga teraval kujul lagu-

nemise tunnused, mida võidi eriti tähele panna seal, kus sõdurkond ei olnud küllalt tugevasti oma alaliste juhtide kätes, nagu raudteedel, komandantuurides jne.

1918. sõja aasta. Ülemjuhatus 1918. aasta alul oma operatiivsete otsuste tegemisel pidi juba tõsiselt arvestama sõjaväe moraalset seisukorda. Viimane nõudis käskivalt sõja peatset lõpetamist. Seda võidi aga saavutada ainult julge otsustava pealetungiga, mille eelduseks oli omakorda läbimurre vastase kindlustatud positsioonidest. Niiviisi jõuti 1918. a. kevade kuulsate läbimurde lahinguteni. Autor loeb saksa ülemjuhatusel sellekohaseid otsuseid geniaalseiks, vastandina kõigele sellele, mis tehti 1916. ja 1917. a. nii sakslaste kui ta vastaste poolt. Lootus sõja peatsele lõpule, mida sõdurile lasi aimata saksa pealetungi ettevalmistuste suurejoonelisus, vallandas sõjaväes veel kord määratud moraalseid jõutagavarasid. Miljonilised väemassid elektriseerusid veel kord uueks viimseks jõupingutuseks, mis küll ei olnud enam kaugelgi 1914. a. sõjavaimustus, ometi tegi saksa sõduri võimeliseks saatma korda uskumatuid vägitegusid. Kui 1914. a. sõjavaimustus oli kantud ühisest üldisest võitlusvalmisolekust, siis 1918. a. meeoleolu tõusu algpõhjuseks oli ümberpöördud, sõjatüdimus. Selleks, et vabaneda sõjast nii ruttu kui võimalik, oldi valmis veel kord tegema viimset jõupingutust. Oli ette näha, mis siis sünnib, kui see viimnegi jõupingutus ebaõnnestub. Autor loetleb rida materjalseid ja psühholoogilisi põhjusi, miks äpardusid saksa 1918. a. kevade suurejoonelised pealetungid. Kõigepealt saksa jõudude vähesus, võrreldes liitlastega, edasi liigne väsimus, lõpuks vägede sisemine lagunemine, mis kõrgendatud moraali vaatamata, nõrgestas siiski tugevasti nende lahinguvõimet. See tuli ilmsiks eriti pealetungil, kus nõrgalt distsiplineeritud väeosadel avanes rohkem võimalusi libiseda ära oma juhtide käest. Vaenlase toiduainete, eriti aga veinide ja muude jookide suurte tagavarade olemasolu olevat aidanud selleks väga mõjuvalt kaasa. Lõpuvõidju puudumisele vaatamata valitses saksa sõjaväes kuni prantsuse vastupealetungini 18. juulil siiski veel teatav võidumeeleolu. Seda ei või aga enam ütelda sisemaa kohta, kus uute ebaõnnestumiste puhul rindel puhkes endine võitlus parteide vahel seniolemata ägedusega. Nõrga valitsuse asemele riigis tõusis esiplaanile riigipäev oma radikaalse-

mate esindajate näol. Nüüd nende parteide kihutustöö suundus juba varjamatult ei millegi vähema kui keisri enda vastu, kelles kalduti järkjärgult nägema sõja jätkamise peamist põhjust. Sõjaväge, selle sisemist korda ja üksikuid väärnähteid arvustati avalikult. Autor süüdistab kõiges selles valitsust, kes polevat näidanud küllalt meelekindlust otsustaval momendil, vastandina mitmele liitriikide juhtidele, nagu Clemenceau ja Lloyd George. Ajal, kus Clemenceau prantsuse parlamendis hüüdis: „Ma sõdin. Sõdin kuni viimse veerandtunnini, sest see kuulub Prantsusmaale. Võitlen Pariisi ees, võitlen Pariisi sisemuses ja ka Pariisi taga.“ Saksamaal oldi asunud tegelikult propageerima juba revolutsiooni. Selles suunas töötas ka juba vaenlase propaganda, mis ütlemata hästi oli informeeritud saksa rahva meeoludest. Väga õieti vaatleb autor revolutsiooni kui massipsühholoogilist reaktsiooni olukorras, mis on muutunud väljakannatamatuks rahvale, nagu see oli kujunenud tol ajal Saksamaalgi.

Sisemaalise ja vaenlase propaganda mõjutusel, ühenduses vastase ägedate pealetungidega, mis algasid 18. juulil, saksa sõjavägi hävis kiiresti nii füüsiliselt kui moraalselt. Tsiteeritakse ühe suurtükiväeohvitseri märkuseid, kes isiklikult võtnud osa 8. augusti lahinguist: „Somme org oli täis tagasivalguvaid sõdureid. Mul oli täiesti selge, kust nad tulid. Kõik ruttasid ida suunas nii kiiresti kui võisid. Paljud olid relvadeta. Nähtavasti paljudegi südametunnistus manitses veel: heitke maha ja võidelda kui sõdurid. Kuid meelega hirmutas selle üle: tagasi! Kõik on niikuinii kadunud ja asjata. Olge rõõmsad ja naerge, sest seda nõuab elu. Elu, mis teil on veel ees. Teie ei tohi hävida! Imelik meeoleu, kus on paisatud segi sõduri autunne ja endaalalhoiu instinkt.“

18. juuli ja 8. augusti kaotatud lahingud kuulutasid kogu maailmale saksa sõjaväe lahinguvõimetust. Selles veendus lõpuks ka sõjaväe ülemjuhatus ise. Ometi ei julgenud ta sellest teha vastavaid järeldusi, kas või sel teel, et vägede kiire tagasitõmbumisega end ajutiseltki kiskuda lahti vastasest. Kaitserinde lühenedes oleks siiski veel avanenud võimalus puruväsinud diviisidele anda vähemalt ajutistki puhkust, mis oleks ehk veel tõstnud nende lahinguvõimet. Viimase puududes väekoondised hävisid kiiresti nii moraalselt kui füüsiliselt. Autor konstateerib lõpuks kolmesuguste sõdurite olemasolu saksa sõjaväes: a) väe-

jooksikud ja ülejoosikud, b) täiesti apaatsed ja ükskõiksed, mis ka ei sünniks, d) väikene arv kohusetruid ja julgeid mehi, kes täitsid oma ülesandeid lõpuni. Viimaste hulka kuulus ka juhtkond, kel siiski läks korda hoida ära katastroofi rindel.

Hingelisi probleeme sõjaväes üldse.

Tugides peamiselt Maailmasõja kogemustele, selles peatükis vaadeldakse veel kord kokkuvõtlikult järgmiste faktorite psüühilist mõju sõjaväes: organisatsiooni ja isikliku koosseisu muutmine, juhi psüühiline mõju vägedele, sõdurite nõukogud, sõjaväeline distsipliin ja selle areng Maailmasõjas, käsundmine, ohvitseride kaader Maailmasõjas. Kuna neis küsimustes enam uusi mõtteid ei väljendata, siis

pole mõtet neid lähemalt käsitleda. Oma lõpuotsuses saksa ohvitserkonna kohta autor jõuab siiski huvitava mõtteni, tähendades, et ohvitser küll oskas eeskujulikult temale alluvat väeühikut kasvatada, õpetada, juhtida ja distsiplineerida, ühe sõnaga, teda üles ehitada. Ometi ta oli täiesti võhik nende meetodite ja viiside tundmises, kuidas ka kõige tugevamat sõjaväelist ühikut võib moraalselt ära laostada. Meie ohvitser ei tundnud revolutsiooni psühholoogiat sel lihtsal põhjusel, et enne Maailmasõda keegi ei võinud uneski näha revolutsiooni võimalust Saksamaal. Tulevikust peame aga oma ohvitseri ettevalmistust selles suhtes täiendama, tähendab major Altrichter.

A. T.

KÕRGEMASSE SÕJAKOOLI VÕETAKSE VASTU VII LEND.

Kõrgemasse sõjakooli on otsustatud tuleval aastal vastu võtta järjekordne VII lend õpilasi. Sellekohane Kaitseministri käsk kiri on ilmumas. Sisseastumise võistluskatsed toimetatakse 1934. a. aprilli- ja mai-kuus, sama aasta suvekuude vältusel sisseastujatelt sooritatakse nõutavad staažid mitmesuguste väeliikide tundmaõppimiseks; õppetöö algus koolides on ette nähtud oktoobris. Võistluskatsete sooritamise tingimused, kooli vastuvõtmine, seal õppimine ja kursuse lõpetamine toimub 1931. a. Vabariigi Valitsuselt maksuma pandud Kõrgema sõjakooli seadluse alusel (RT 64 — 1931. a.). Seega tulevane VII lend on esimene, kes saab töötama kindla põhikirja alusel, kuna kõikide eelmiste lendude õppetöö oli reguleeritud Kaitseministrilt antud ajutist iseloomu kandvate määrustega.

Juba ammugi oli Kaitseministeeriumi vastavates ametkondades kaalumisel küsimus, kas pärast praegu lõpetava VI lennu väljalaskmist jätkata õppetööd Kõrgemas sõjakoolis uue komplekti õpilastega või teha kooli õppetöös mõneaastane vaheaeg — lootusega, et vahepeal ka majanduslikud olud paranevad ning lubavad koolitööd senisest otstarbekamalt organiseerida. Küsimuse arutamisel oli väiteid poolt ja vastu.

Vaheaja tegemise poolt kõneles see asjaolu, et meie kaitsejõudude ridades teenib praegu juba kaunistesti Kõrgema sõjakooli haridusega ohvitser. Kõrgem sõjakool pü-

hitis 12. sept. 1931. a. oma kümnendat aastapäeva, seega astub tänava kolmeteistkümnendasse eluaastasse. Selle aja vältusel ta on suutnud lasta välja kuus lendu, mis kokku annab üle 100 ohvitseri. Neist on jätkunud nii staapidesse kui ka rivikohadele ja praegu paistab nagu ei oleks isegi hästi võimalik anda varsti lõpetava VI-da lennu ohvitseridele nende akadeemilisele haridusele sobivaid ametikohti, kõnelemata veel sellele järgnevatel lendudel. Näib nagu võiks siin tekkida olukord, millist me võime praegu tähele panna kodanlikus elus, väljaspool kaitseväge, kus kõrgema haridusega mehi hulgaliselt otsib võimalusi tege-likus elus rakendada tööle ülikoolis omandatud teadmisi ning oskusi, ja neid mitte leides, tihtigi peavad leppima ametikohtadega, kus akadeemiline haridus esineb ülearuse luksusena ja ei suuda isegi tasuda kõrgema hariduse omandamiseks kulutatud kapitali protsente, kõnelemata veel töö vaevast... Peale selle kõige iga kõrgema sõjalise haridusega ohvitser läheb riigile maksima hea summa kooli ülespidamise, õpetajate töötasu ja teiste sellesarnaste rahaliste kulude näol.

Küsimust lähemalt vaadeldes selgub siiski, et need väited õppetöö katkestamise poolt Kõrgemas sõjakoolis ei ole küllalt põhjendatud. Kaitsejõududes teenib praegu veel rida vanemaid juhte, kelledele tingimata tuleks võimaldada täiendada oma

kutsealalist haridust Kõrgemas sõjakoolis, ja leidub hulk ametikohti, kus — riigikaitse tarviduste seisukohalt vaadatuna — peaks teenima akadeemilise haridusega ohvitseri. Mis puutub staapidesse ning asutistesse, siis on siin aastaid kestnud teenistuse praktika tagajärjel väljakujunemas vilunud ning asjatundlik akadeemilise haridusega ohvitseride kaader. Kuid ka see vajab aegajalt värskendamist, eeskätt nende arvel, kes siirduvad riviteenistusse või lähevad mõneks ajaks väeosadesse juhtimise staažile, mille omamine on väga tähtsaks eelduseks edukaks töötamiseks nii staabis kui ka rivi alal. Kui siinjuures veel arvesse võtta igaaastane loomulik kahanemisprotsent ja sõjaaegsed tarvidused, mis loomulikult on suuremad rahuaegsetest, siis tohiks küll selge olla, et Kõrgem sõjakool peaks jätkama oma tööd senises tempos, seda enam, et pärast aastate vältusel omandatud kogemusi õppetöö on nüüd suunatud kindlatesse roobastesse, õpetajate kaader välja kujunenud ja tema töökogemused praegu veel värsked.

Peale selle, mis eespool juba mainitud, on veel teisigi tähtsaid põhjusi, mis nõuavad, et Kõrgemale sõjakoolile võimaldataks töötada edasi senises tempos. Meie kaitsejõud ei ole veel välja jõudnud loomisajajärgust; otsides uusi vorme ning senisest paremat sisu, nad alatasa arenevad täiuslikkuse suunas, selles mõttes sammu pidades sõjaasjanduse üldise arenemiskäiguga ja ka arvesse võttes praeguseid majanduslikke raskusi. See organiseerimis- ning loomistöö nõuab juhtidelt erakordselt intensiivset tööd ning jätab neile vähe aega enda arendamiseks ja mitmesuguste riigikaitse küsimuste teaduslikuks uurimiseks, ilma milleta pole hästi mõeldav meie kaitsejõudude hoidmine elu- ja ajanõuete kõrgusel.

Siin võib appi tulla Kõrgem sõjakool. Mainitud kaitseväge kõrgema õppeasutise seinade vahel käsitletakse ning uuritakse teaduslikult kõike neid tähtsamaid probleeme, millistega tuleb tegemist teha mitmesuguste riigikaitse korraldamisega seoses olevate küsimuste kaalumisel, otsustamisel ja elluviimisel. Sellele pinevale uurimistööle Kõrgema sõjakooli õpilased, kes enamikus on nooremates eluastates ohvitserid, toovad kaasa palju noorusjõudu, värskust, entusiasmi, eeskätt aga usku oma võimetusse, kaastöötajatesse, riigi ja rahva helgema tuleviku sisse, mis on võimsaks tõukejõuks mitte ainult riigikaitse ala kor-

raldamisel, vaid ka iga teise töö täitmisel. Osa meie vanemaid juhte, kes on tegelikult õppetöö teostajateks Kõrgemas sõjakoolis, õpetades teisi, õpivad sealjuures ka ise, omandades järjest uusi teadmisi ja oskusi, milliseid on võimalik samas kohe ära kasutada oma ametiala tööde läbiviimisel.

Niiviisi õpetajate ja õpilaste ühisel nõul ja jõul rühitakse Kõrgemas sõjakoolis väsimatult edasi meie sõjanduse täiendamise ning arendamise suunas. On loomulik, et iga seisak sellel teel toob endaga kaasa takistusi kaitsejõudude arenemises kaasaja nõuete kohaselt. See on küllalt tähtsaks põhjuseks, mis pärast ei tohi lasta sulgeda Kõrgema sõjakooli, meie kaitseväge haridustempli, uksi ja lasta kustuda tema altaril teadusevalgust levitavat tuleleeki.

Iga uue lennu sisseastumine Kõrgemas sõjakooli on alati mõneks ajaks loonud elevust ning toonud vaheldust kaitsevæosade argipäeva ellu. Pole kahtlust, et ka nüüd, kui uute õpilaste vastuvõtmine otsustatakse lõplikult ja antakse üldiseks teadmiseks, rida energilisemaid, tahtvõimelisemaid ja teadusehimulisemaid ohvitseri, nii nooremate kui ka vanemate hulgas, asub kohe raamatute taha tööle, et proovida oma võimeid sisseastumise võistluskatsetel. Ja tööd sellel alal tuleb teha tõsiselt: meie kaitsejõudude ridades leidub praegu küllaldaselt määralt hästi arenenud ja kõrge intelligentsiga ohvitseri, mis pärast teadmiste ja oskuste paraadi sisseastumise võistluskatsetel töötab kujuneda hiilgavaks ning konkurs katseid sooritajate vahel erakorraliselt pinevaks. Meie kaitseväge kitsastes oludes ka akadeemilise haridusega ohvitseridel pole erilisi väljavaateid karjääri tegemiseks, kuid teadusehimulisi suudab meie Kõrgem sõjakool siiski küllalt rahuldada. Ja sellepärast juba üksi maksub töötada ning vaeva näha.

Samuti ka lendude väljalaskmine Kõrgemast sõjakoolist on olnud teatavaks suursündmuseks kaitsejõududele. Selle kohta üks meie vanemaid juhte ütleb järgmist:

„Iga lend... andis omal ajal nagu uut hoogu ja värsket verd meie kaitsejõudude igakülgele korraldamisele. Aasta-aastalt on kergemaks muutunud nende ülesannete lahendamine, mis lasuvad keskasutiste, diviiside ja väeosade peal väljaõppe, organisatsiooni ja mobilisatsiooni aladel, s. o. nende alade tehnilise läbitöötamise, ettevalmistamise ja elluviimise mõttes. Ilma selle kvalifitseeritud tööjõuta, mis on läbi käinud Kõrgemast sõjakoolist, poleks mõeldav olnud meil oma määrustikkude, eeskirjade, juhtnõude ja õppekavade ilmumine, suuremate taktikaliste õppuste ja manöövrivite korraldamine, sõ-

jaasjanduse propageerimine ja selgitamine laimatele kihtidele nii kaitseväes kui ka väljaspool kaitseväge, organisatsiooniliste vormide ajanoüetele alatasa kohandamine, mobilisatsiooni tööde ettevalmistamine, vedude ja transpordi küsimuste läbitöötamine, osavõtmine sise- ja välispoliitilisest elust küsimustes, mis seotud riigikaitsega, teadlik osavõtmine kaitseväe seadus-

andlusest, meie oma sõjaasjandusliku kirjanduse algidude loomine ja välismaa sõjaasjandusliku literatuuri jälgimine, teiste riikide sõjaliste jõudude uurimine ja paljude-paljude muude küsimuste üksikasjaline lahendamine. Kõik see on olnud tööpõlluks ohvitseridele, kes lõpetanud Kõrgema sõjakooli..." („Kõrgem sõjakool 1921—1931", lk. 26.)

Kõrgem sõjakool taktikalisel välisõidul Eestis ja Lätis.

Käesoleva kuu lõpul Kõrgema sõjakooli VI lend lõpetab oma kaheaastase õppetöö. Enne õppetöö lõppu KS viibis kolmenädalasel taktikalisel välisõidul, mis oli mõjuvaks lõppakkordiks õppetegevusele taktika alal.

Käesoleva aasta taktikaline välisõit oli eriti huvitav veel selle tõttu, et teostus sellistel kohtadel meie kodumaast, mida sõjaliselt seisukohalt seni väga vähe on uuritud. Välisõidu kestel viibiti neljas kohas: 1) Saaremaal, 2) Läänemaal Vigala rajoo-

Pilte KS välisõidult 1933. a.

Taktikalistel välisõitudel on KS õppekavas eriti väljapaistev koht, kuna nende kestel avaneb võimalus praktiliselt kontrollida auditooriumides omandatud teoreetilisi teadmisi. Välisõidu kestel öeldakse lahti liigest paberlikkusest ja rakendatakse tööse juhi tähtsaimaid omadusi — otsustamise kiirus. Ühtlasi ilmub mõjuvalt juhi silmade ette tähtis lahinguolukorra element — maastik kõigi oma iseäraldustega.

nis, 3) Lõuna-Pärnumaal Kilingi-Nõmme rajoonis ja 4) Lätimaal.

Seega uuriti läbi sõjaliselt seisukohalt Eesti saared ja läänepoolsed maakonnad, kuna senised taktikalised õppused oma enamikus on teostunud meie territooriumi idaosas.

Lätimaal teostunud välisõidu osa andis võimaluse veelgi süvendada neid sõprus-

sidemeid, mis Eesti KS-1 on Läti KS-ga sõlmitud juba läinudaastase ühistöö jooksul.

Välisõit teostus K.Ü.Õ. ülema k. t. kolonel Jaaksoni juhtimisel. Grupijuhtidena sõitsid kaasa kolonelleitnandid Freiberg ja Grabbi, side eriala juhatajana kolonelleitnant Olbrei ja abiõppejõududena majorid Metstak, Karing ja Värnik. Kaasa sõitis ka K.Ü.Õ. ja Kõrgema sõjakooli end. ülem kolonel Brede ja omal soovil vabakuulajana reserv-major Fiskar.

Välja sõideti 31. juuli õhtul sadamajamast. Jõudes järgmisel hommikul Virtsu sadamasse, asusime kohe aurikule, et ületada Väikest väina, mis lahutab meie saari „suurest maast“. Edasi läbistasime autodel Muhumaa ja ületades 3,5 km pikkuse n. n. Sinovjevi silla, jõudsime peagi Saaremaale Karja asundusse, mis jäi meie asukohaks kogu Saaremaal viibimise ajaks.

Saaremaa ise Eesti suurima saarena oli mannerlastele mitmeti huvipakkuv ja vaatamisväärne oma looduslikkude ja elu-oluliste omapärade tõttu, seda enam, et suurem osa välisõidust osavõtjaid viibis seal esmakordselt. Kuna välisõit toimus autodel, siis oli piiratud ajale vaatamata ring sõitude kestel puhtsõjalise külje kõrval küllaltki võimalusi tundma õppida huvitavat maad ja selle rahvast. Oma ehitusstiililt omapärased vanad kirikud, arvukad maalinnad jne. kõitsid kõigi tähelepanu.

Enne lahkumist Saaremaalt KS viibis ka Kuressaares, külastades muuseas haruldaselt hästi säilinud piiskopilossi, mis ehitatud 1219. a. Taani kuninga Voldemar II poolt. Samas lossis asub Saaremaa muuseum, mille vaatamisvääruste hulka kuulub vanade sõjariistade kogu, kus saarlase kadakapuust sõjanuia kõrval asub ehtne rüütli raudrüü.

Sõjaliselt seisukohalt on vaatamisväärne veel vana Kuressaare kindlus, mis oma siksakilise kujuga on tüüpiline Vaubani fort.

Saaremaalt lahkusime 3. augusti pärastlõunal. Muljed ja mälestused kaunist maast jäävad kauaks mällu ja annavad arvata vasti tõuget mitmelegi meist edaspidigi külastada Saaremaad ja selle külalishakket rahvast, kelle poolt saime parima vastuvõtu osaliseks.

Teel Läänemaale peatusime Muhu maalinnas, kus aastasadu tagasi veriseid võitlusi on peetud muistse iseseisvuse kaitseks. Referaadiga meie maalinnade ja eriti Muhu linnuse üle esines kolonel Jaakson. Huvitav ettekanne andis tõetruu pildi meie

esivanemate saavutistest kodumaa kaitse alal, sellest määratust energiast, mis suutis kokku kanda 40—50.000 koormat kive ja liiva, et ehitada maalinn kaitseks vaenuliste sissetungijate vastu.

Arvukad maalinnad meie riigi lääneosas ja saartel näitavad, et vanadel eestlastel visa võitlust tuli pidada ka läänest tuleva vaenlasega. Seda esivanemate hoiatust silmas pidades ei maksaks vist unustada praegugi võimalikku hädaohtu läänest. Jõudnutena Läänemaale, asusime korterisse Vigala põllumajanduse kooli, mis asub end. parunite Uexkülliude lossis.

Läänemaa tasandikul lahendasime lähenevise, kontaktiloomise ja kaitse ülesanded brigaadi masstaabis, milleks kulus viis päeva. Puhkepäeva kasutati tutvumiseks Vigala ümbrusega. Vaatamisväärne oli seal suur lossipark, milles leidub palju haruldasi lõunamaiseid puid. Pargis asub ka Uexkülliude suguvõsa matusepaik, mis revolutsiooni ajal osaliselt lõhutud. Omapärane on ka Vigala langenud vabadussõjlaste auks hiljuti avatud kirikutorn-mälestussammas, millel asub vabaduseristi kujutus ja kaks elusuuruses kuju: sõdur ja leinaja isa. Külastasime ka ajalooliselt kuulsat Kolovere lossi, milles praegu asub kurikalduvustega laste varjupaik.

Järgmiseks peatuskohaks välisõidul oli Eestimaa edelanurgas asuv Kilingi-Nõmme alev. Ülesannetest tulid lahendusele kindlustatud positsiooni läbimurre ja edu arendamine. Esimene ülesanne nõudis seekordsetelt brigaadiülematelt erilist oskust, kuna käsutusse olid antud sellised hüper-modern relvad, kui 25-km laskeulatusega kahurid, kiiresti liikuvad tankid, traktorpatareid, moodsad jalaväe saatesuurtükid jne. Tagajärjeks oli muidugi edu, mis pidi sinised väed viima Abja-Paluoja alt Virtsjärve kallastele. Töötempo, mis järjest suurenes, oli nii kiire, et isegi KS ohvitseridekogu oli sunnitud oma üldkoosoleku ära pidama liikumisel veoautos (või „ahvipuuris“, nagu neid nimetasime).

Soodsate tohtlusolude tõttu ei saa jätta ütlemata komplimenti Kilingi-Nõmme naiskodukaitsesele, kelle poolt saime parima vastuvõtu osaliseks. Kolm päeva oli siiski liiga lühike aeg selleks, et oma südant lõplikult Pärnumaale maha jätta ja „moodsate mustlastena“ jatkasime juba 12. augustil teekonda, sest ees ootas välisõidu tähtsam osa — koostöö Läti Kõrgema sõjakooliga.

Läti piiril olid meil vastas Läti KS asjavalitseja kapten Lobe ja Läti KS-s õp-

piv Eesti major Müllerstein, kelle lahkel juhtimisel keskpäevaks, 13. augustil, jõudsi Aluksnesse (end. Marienburg), mis jäi meie asukohaks kogu Lätis viibimise ajaks.

Aluksnes võttis meid vastu Läti Kõrgema sõjakooli V lend, millesse kuulub 27 ohvitseri, oma ülema kindral Bangerskise ja õppejõudude kolonelleitnantide Karklinši ja Leijnšiga eesotsas.

Teatavasti viibis läinud aastal Läti KS Eestis, teostades taktikalise välisõidu koos Eesti KS-ga Rõuge ümbruses. Käesolev sõit Lätimaale oli seega ühtlasi vastukülaskäiguks Läti KS-le, aidates kõvendada seda moraalset sidet, mis on nii tarvilik kahe liiduriigi kaitsevõtte vahel. Isikliste tutvuste loomine ja sõprusdemete süvendamine liiduriikide ohvitserkondade vahel oligi sõidu peamiseks eesmärgiks. Selle kõrval omas muidugi suurt tähtsust vastastikune tutvunemine üksteise sõjavõtte organisatsiooni, selles maksva doktriini ja vaa-detega lahingutegevusele, mille kohta saime palju õpiseid ühiselt läbiviidud õppuste kestel. Kerkis palju küsimusi, mis vajavad läbitöötamist ja tihedat vastastikust kontakti ka tulevikus.

Peab kohe alul tähendama, et saime Lätis kõige parema vastuvõtu osaliseks, mille eest eeskätt tänu võlgname 7. Sigulda jalaväerügemendile oma ülema kolonel Frickaussiga eesotsas. Sigulda rügement (nimetus rügemendi formeerimisekoha järele) asub uutes moodsates kasarmutes ilusa Aluksne järve kaldal. Ühes rügemendi kasarmutest anti lahkelt meie kasutada rida ruume elamiseks ja töötubadeks. Maitsev toit rügemendi ohv. kasinos, mis asub end. Marienburgi lossis, supelusvõimalused Aluksne järves, rügemendi pere lahke vastutulek kõigis piasjades jne. lõid juba algusest peale meeoleu, nagu viibiksid kodus ja ei kuskil mujal. 16. augustil korraldas rügemendi ohvitseridekogu Eesti KS auks banketi. Meiega kaasa sõitnud allohvitsere ja sõdureid võttis vastu Sigulda rügemendi allohvitsereidekogu. Tundsi meid kõik tõeliselt „sõpradena põhjast“, nagu meid nimetas kolonel Frickauss.

Juba saabumispäeva õhtul anti välja olukorrad esimeseks ülesandeks. Kuna brigadiülemad asusid „higistama“ otsuse võtmise kallal, viibis suurem osa meist rügüli

lahkel kutsel rügemendi kinos, mis omab haruldaselt hea helifilmi aparatuuri.

Esmaspäeval, 14. augustil, algas juba tegelik töö. Nädala kestel töötati põhjalikult läbi üks kaitse ja üks pealetungi ülesanne. Eesti KS-i, kui vanema kursuse õpilased, töötasid väekoondiste juhtide ja staabitöölise kohtadel, kuna lätlased olid rügemendite, pataljonide ja vastavate üksuste ülemateks. Koostöö sobis kõigiti ja andis läiel määral neid tulemusi, mida võib oodata sellistelt õppustelt.

Viimase õppustepäeva hommikul, 19. augustil, saabus Aluksnesse ka Läti KS eelmine lend, kellega meid köitsid sõprusdemed läinudaastasest välisõidust saadik. Juba see asjaolu üksi, et kõigist Lätimaa nurkadest kogunesid kokku ohvitserid ning teostasid pika reisi Aluksnesse näitab, et mõlema maa kõrgemate sõjakoolide vahel valitseb kõige südamlikum vahekord.

Samal päeval võtsid ülesannete kontrollist maastikul osa ka Läti armee staabiülem kindral Kaleys ja Eesti kaitsevõtte staabiülem kindral Tõrvand. Liiduriikide kaitsevõtte staabiülemad oma kõnedes väljendasid täit rahulolemist ühise välisõidu tulemuste üle.

Maastikult siirduti lõunale, mis oli korraldatud Läti armee komanderi poolt ja kus meid armee komanderi nimel tervitas kindral Kaleys, avaldades muuseas erilist headmeelt, et ühistest õppustest võttis osa ka üks Soome ohvitser (Eesti KS-s õppikapten Savonen).

Sama päeva õhtul korraldasid EKS ja LKS ühiselt õhtusöögi 7. Sigulda rügemendi ohvitseridekogule, kus arvukates lauakõnedes ja ühislauludes veelkordselt väljendusid need ühistundel, mis seovad kaht rahvast, kellel on ühine minevik ja võibolla ka ühine tulevik.

Järgmise päeva varahommikul asusime autodesse, et alustada teekonda koju, kaasas kõige paremad mälestused liiduriigi ohvitserkonnast ja sõjavõtte ja teadmised, et sõprus, mis alguse saanud lahinguväljadel, püsib ka ilma kirjalikkude lepinguteta ja traktaatideta.

Ühtlasi tõime kaasa Lätist kui ka kogu välisõidult rea praktilisi kogemusi ja õpiseid, mida Kõrgema sõjakooli VI lend eelmine lendude eeskujul loodab töösse rakendada õilsa eesmärgi taotlemiseks — kodumaa vabaduse kaitseks. A. Ke.—

Järjekordse lennupäeva puhul.

On meeldivaks nähtuseks saanud, et meie kaitseväge ühed või teised väeliigid aegajalt rahva ette tuuakse, et astuda rahvaga tihedamasse kontakti, anda temale väeliigi võimetest ettekujutust. Sõjaväe esinemised laiemate masside ees on ajalooliselt võibolla niisama vanad, kui sõjavägi ise. Kuid endiste aegade esinemised olid, vähemalt rahuaja olukorras, vaid paradeerimine rahva ees, välise hiilguse ja silmailu pakkumine, ilma et seejuures oleks avalikuks tulnud sõjaväe tõeline jõud ja väärtus. Kahtlemata, ka paraadil ei puudu teatud tähtsus, kuid rahva informeerimiseks paraadidest meie ajal ei jatku. Eriti tehnilised väeliigid oma sõjapidamise vahendite uudsuse ja keerulikkuse tõttu vajavad rahvale esitamist laiemalt ja sügavamalt, kui seda võimaldavad paraadid.

On selge, et ka lennupäevi ei saa selles mõttes olla erand. Võiks tähendada õigusega, et just lennupäevi on väeliik, mis külalase eduga võib areneda vaid kõikide rahvakihtide kaastegevusel. Paar aastat tagasi, meie esimese eraõhuasjanduse ühingu asutamise eel, püüdsin sellesama ajakirja veergudel näidata, kuivõrt mitmekesised on need alad, millel meie rahvakihid ja organisatsioonid ka kehva olukorra juures võiksid lennuasjanduse arendamiseks aktiivselt kaastegevat olla. Kahe aasta sündmustik tõendas ja isegi ületas kõik lootused. Üle maa on loodud rida elujõulisi õhuseltse, on ehitatud ja juurde muretsetud lennukeid ja plaanere, on organiseeritud head aerodroomid ja loodud maandumise platsid peaaegu kõikide suuremate asulate juures j.n.e. Kõik see, mis tehakse ja arendatakse seltskonnas eralennu arendamise alal, suurendab ka meie riigi õhukaitset ja tõstab meie lennupäevi võimet. Selle võime tõusu tõendamiseks on tarvilik, et lennupäevi aegajalt end demonstreeriks, olgu lennupäevistluste, lennupäevade või mõnel muul viisil; rahvas peab tõendust saama, et ta pole asjata kannud suuri kulutusi. Ja meie noorsugu, meie tuleviku lootus, peab sellest tõendusest hoogu ja tuld võtma. Selleks peab meie vanem põlv, eriti meie haritum rahvakiht, noori igal viisil ergutama ja usku süvendama meie oma lennupäevi jõulisse tulevikku.

Oleme oma lennupäevi esinemist suuremal või väiksemal määral näinud varemgi. Ei saa salata, et võrreldes eelmiste aastate-

ga on meie lennupäevi arvuliselt ja kvaliteedilt tublisti tõusnud. Meie lendurite lennutehniline väljaõppe ja juhtimisoskus on leidnud tunnustust isegi välisriikide eriteadlaste poolt. Meie lendurite rihihoidmine, kunstlend, masina käsitlemine on kõrgel tasemel. Kõige sellega ei taha aga sügugi ütelda, et meie lennupäevälased tohivad saavutatud tulemustega rahulduda. Tööd on ees veel lõpmata rohkesti. Eriti ei tohi meie lennupäevälased unustada, et nad pole mitte ainult lennuspordilased, et lendamine on vaid abinõu nende tõsisemate kohuste täitmiseks, mis nendele paneb sõjateadus.

Meil seni peetud lennupäevistlused on korralduslikult näidanud, et meie lennupäevälaste lennukijuhtimise oskusega ökonoomseima ja kiireima tagajärje saavutamiseks, nende maandumistehnikaga üldiselt võib rahul olla. Tuleb rõhutada, et — välja arvatud orienteerumine ja teadete pildumine — meie lennupäevistluste aladeks on olnud vaid puht-lennutehnilise iseloomuga momendid, nagu lennukriirus, bensiini ökonoomia, maandumise täpsus. Tulevikus peaks võistluste alad selles mõttes laiendada, et juurde võtta ka lennupäevi taktika valda kuuluvaid tegevusi, nagu laskmine, pommitamine, õhufoto, raadiotelegraferimine jne. See on seda tarvilikum, et sarnasel juhul saaksid võistlustest osa võtta ka meie lendurvaatlejad, kes seni kõikidest lennupäevistlustest on eemal olnud. Lisaks lennutehnilise oskuse tasemele annaks selline esinemine tõendust ka lennupäevi sõjalise valmisoleku ja väljaõppe tasemest.

Lennutehnika uusima aja saavutused näitavad järjekindlat edu mitmesuguste lendu takistavate olude võitmisel, nagu suured distantsid, ilmastikuolud, ööpäeva-aeg, aastaaeg j.n.e. Sellest lähtudes seisab ka meie lennupäevälaste ees avar tegevusväli; tuleb paratamatult pöörata kõige tõsisemal lähelepanu pikematele ülendudele, öö- ja pimesilendudele, tundmata maastikuga tutvunemisele, lendudele suurte kõrgustel jne. Selle järgmise etapi vallutamiseks tuleb teha tükki rasket tööd. Rahva heatahtliku suhtumise juures, energilise juhtkonna eesvedamisel ja meie lennupäevälaste jõu ühisel rakendusel saab üle ka nendest raskustest kõikide oodatud ja ootamata takistuste kiuste.

Lennupäevi materjalosa ja varustus on väga kallis. Eriti valusasti annab see asja-

vitserid saavad peale palga veel lennuraha ja piirivalvurid — erilist lisapalka.

Muude rahalist tasude hulgas saavad ohvitserid läkitamispäevarahasid järgmiste normide kohaselt:

kindralid	—	Kr. 13,80	päevas
kolonelid	—	„ 11,50	„
kolonelleitnandid	—	„ 10,35	„
majorid	—	„ 9,20	„
kaptenid ja leitnandid	—	„ 6,90	„
nooremleitnandid	—	„ 5,65	„

Ka siin näeme, et päevarahade normid eriti vanemohvitseridel, ületavad isegi mitmekordselt meie omad.

Üleviimisel ühest garnisonist teise maksakse ohvitseridele ühekordset abiraha, ja nimelt:

	Naise-	Vallalis-
	meestele	tele:
kindralit. ja kolonelidele	Kr. 51,75	Kr. 25,37
vanemohvitseridele	„ 43,12	„ 17,25
ohvitseridele	„ 34,50	„ 12,25

Seejuures majakraami veoks saavad nad raudteel tasuta kasutada: kindralid — 3 kaubavagunit, vanemohvitserid — 2, ja ohvitserid I kaubavaguni.

Ühtlasi tasutakse ohvitseridele üleviimise puhul, arvete esitamisel, majakraami transporteerimise kulud garnisoni piirides. Ohvitseri perekonnaliikmete vedu raudteel üleviimise korral sünnib riigi kulul: kindralite ja vanemohvitseride — I kl., ja ohvitseride — II kl. tariifi kohaselt (meil ohvitser sõidab II klassis, naine ja lapsed peavad aga sõitma III klassis).

Üldiselt näeme, et ohvitseride rahalised tasud on Rumeenias märksa kõrgemad kui meil, mistõttu rumeenia ohvitser võib elada ka tunduvalt lähedamates oludes ja omada suuremat iseteadvust seltskonnas.

Vaatamata ülaltoodule püütakse veelgi kõigi võimalikkude abinõudega luua ohvitseridele soodustusi. Olgu siin mõningad näited:

Vormiriietuse ohvitser peab muretsema endale ise. Et see aga erarätsepate juures läheb kalliks, siis kõigepealt on loodud, näiteks Bukarestis, n. n. Sõjaväe rätsepatöökojad, kus võrdlemisi soodsa hinnaga valmistatakse vormiriietusi (umbes 30% odavam kui erarätsepate juures). Ohvitseril pruugib minna vaid töökotta, anda mõõt ja täita plank, et soovib saada niisuguseid ja niisuguseid vormiesemeid, ning mõne aja pärast on tal riided käes. Riiete hind (riide hind ja töötasu) peetakse kinni kuudekaupa palgast.

Paljud väeosad on ohvitseride riietamise ja jalanõude muretsemise küsimuse lahendanud iseseisvalt: välja koolitanud oma rätsepapad ja kingsepapad (üks kaardiväerügement on oma rätsepameistrit lasknud õppida juurdeõppimise kunsti isegi Pariisis), kes siis ohvitseridele tühise tasu (jootraha) eest riideid õmblevad. Samuti on korraldatud ka jalanõude valmistamine. Väeosade töökojad valmistavad ja parandavad eelnimetatud varustustartikleid mitte ainult ohvitseridele, vaid ka nende perekonnaliikmetele.

Vajalikkude materjalide (riide, nahkade) muretsemist on mõned väeosad samuti korraldanud väga otstarbekohaselt, tellides neid suuremal hulgal otsekohe vabrikust enngros hindadega.

Peale selle on Bukarestis „ohvitseride kaubamaja“, kust saab osta kõik, mis eluks üldiselt vaja. Teistes garnisonides ma sääraseid kaubamaju ei näinud.

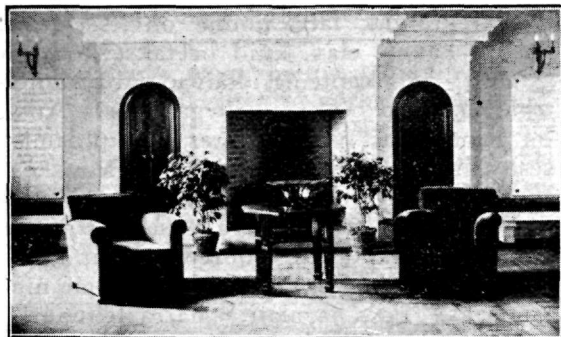
Ohvitseride materjalsetest soodustustest tuleb veel alla kriipsutada 75%list hinnalandust riigi raud- ja veeteedel. See hinnalandus on maksev ka nende perekonnaliikmete (naise ja lapse) suhtes. Ohvitseridel, kes omavad kõrgemat aumärki „Mihaiul Vi-teazul“ vahvuse eest, on riigi raud- ja veeteedel liikumine tasuta; peale selle on nendel ohvitseridel õigus u. 20 ha suuruse tasuta maa saamiseks väljaspool linnu ja linnades — krundi saamiseks elumaja ehitamiseks.

Riigiteatrites maksavad ohvitserid ja nende perekonnaliikmed 50% pileti hinnast kõigil kohtadel; kinodes saavad nad kuni 20% hinnaalandust. Üldse on piletid nii teatrites kui kinodes õige kallid, näiteks Bukaresti ooperis keskmine plats parteris maksab harilikul etendusel ligi 7—8 kr., kinodes — plats rõdul — u. 1,5—2 krooni.

Ohvitserid ja nende perekonnad omavahel ja seltskonnas.

Ohvitserid ja nende perekonnad koonduvad kõigepealt oma väeosa ümber. Ohvitseride kogusid, sarnasel kujul nagu meil, Rumeenias ei ole. Väeosa ohvitserkonda esitab väeosa ülem või tema poolt määratud ohvitser.

Oma kasiinosid omavad ainult rikkamad väeosad. Suuremas osas väeosadest neid ei ole ja ohvitserid koonduvad garnisoni kasiinode („Cercul militar“) ümber. Küll aga on suuremas osas väeosadest oma ohvitseride söögisaalid, kus ohvitserid saavad lõunat ja õhtusööki mõõdukate hindadega. Bukaresti kasiinos neljaroaline lõuna maksab u. 1 kr.

Osa kaardiväerügemendi „Mihail Viteazul“ kasiino külaliste vastuvõtu ruumist.

Kui väeosadel on olemas oma kasiinod, siis on nad luksuslikult sisse seatud: stiilne mööbel, idamaa vaibad, lauahõbe jne.

Garnisoni ohvitseride kasiinod on suuremalt jaolt hästi sisustatud ja omavad ka ühiseluruume sissesõitnud ohvitseridele ja nende perekondadele. On garnisone, kus ohvitseride kasiino on moodustatud koos eraseltkonnaga, näit. Temišoaras (end. Temisvar).

Ilusamaid garnisoni kasiinosid on Bukarestis. Ta olevat üks suurematest ja ilusamatest Euroopas, nagu seda seletasid paljuresinud ja näinud välisriikide ohvitserid.

Nimetatud kasiino üldkuju on näha juuresoleval ülesvõttel.

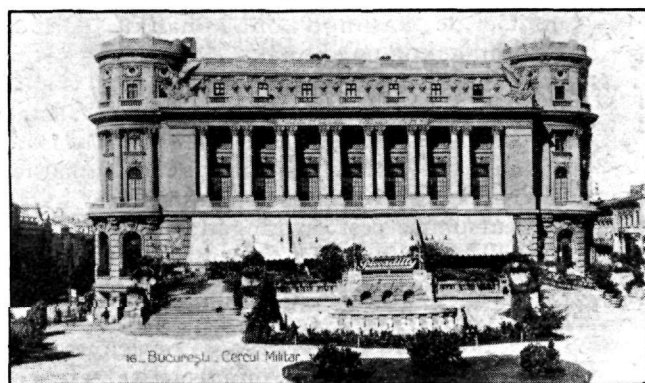
Hoone sisaldab endas rea luksuslikult sisustatud ballisaale, mille seinad marmorist ja varustatud mitmesuguste nikerduste ja

Kaardiväerügemendi „Mihail Viteazul“ muuseum.

kujudega; edasi suured bankettide, vehklemise, piljardi ja kaardimängu saalid. Seal samas asetseb rikkalik raamatukogu ühes lugemislaudadega, mis võtab enda alla tervelt kolm saali. Viimaste põrandad on üleni kaetud paksude vaipadega, mis sumbutavad iga suguse liikumise juures tekkiva kõla. Lugemislauad ja üldse mööbel neis ruumes on punasest puust. Lauad on kaetud paksu klaasiga.

Sama kasiino juures on hotell 50 numbriga sissesõitnud ohvitseridele ja nende perekondadele. Pooled numbritest on kahevõrdiga — perekonnainimeste jaoks. Hotell on sisustatud lihtsalt kuid maitsekalt. Hotelli valitsemine sünnib palgaliste isikute poolt,

Ohvitseride kasiino Bukarestis.

kelle tegevust juhib n. n. kasiino komitee (koosneb ohvitseridest kindraliga eesotsas), kes neid ülesandeid täidab oma teenistusülesannete kõrval. Komitee teotseb ühe aasta, ja siis määratakse uus. Tegelikult küll nad valitakse Bukaresti garnisonis asuvate väeosade esindajate poolt, kuid kandidaadid on juba ette määratud Kaitseministeeriumilt.

Osa kasiino hoonest on välja renditud eraisikutele. Nii asub samas hoones: kino, suurem kohvik, revüü-teater, automaatbaar ja üks äriline ettevõtte.

Garnisoni kasiinod korraldatakse riigi kulul, kuid nende ülalpidamiseks maksavad vastava garnisoni ohvitserid u. 1% kuu-palgast.

Peale garnisoni kasiinode on kõigis suuremates suvituskohtades sõjaväehotellid ja sanatooriumid, kus teatud mõõduka tasu eest tegev ja ka reservväe ohvitserid saavad korteri ja toidu täielise teenimisega. Hinnad ei ole kallid. Nii näiteks Bukaresti sõjaväehotellis poissmehe tuba maksis u. Kr. 1,50, kuna erahotellis sama tuba maksaks 4—5 korra rohkem.

Ühte asja tuleks siin veel ära märkida. Nimelt on peaaegu kõigis väeosades „habemeajamise salongid“. Mõnel pool sisustatud ja varustatud kõige moodsamate abinõudega, mõnel pool — primitiivsed. Isiklik habemeajamine pole ohvitseride keskel moes, seda tehakse rügemendis ja harilikult õpepuste lõpul, nii et linna või kasiinosse minnes on ohvitseril nagu alati sile. Habemeajajateks on ajateenijad sõdurid. „Salongid“ peetakse ülal ohvitseride kulul.

Kuna ohvitserid kesknädala ja laupäeva pealelõunati on teenistusest vabad (see aeg on määratud ohvitseridele seltskondlikkude kohustuste täitmiseks), siis normaalselt kaks korda nädalas on kasiinodes vastuvõtmised kas pealelõunase-tee või tantsuõhtu näol. Ohvitseride kasiinod on kohaliku parima seltskonna kogumiskohaks. Sissepääs kasiinosse sünnib igakordsete kutsetega, missuguseid kasiinosse ilmudes külalised on kohustatud esitama komiteelt selleks määratud ohvitseridele. Ohvitserid on vastutavad kutsutud külaliste eest. Karistused ebasüüdsate külaliste kutsumise eest on rängad; on olnud juhtumeid, kus ohvitserid on sunnitud teenistusest lahkuma mitteoskuse eest valida endale seltskonda.

Paljud säärased, eriti aga pealelõunased koosviibimised algavad mingisuguse referaadiga kutsutud külaliste poolt. Olen kuulnud säärastel koosviibimistel referaate rumeenia kunstist, literatuurist j.n.e., millele järgnes tants. Tantsu vaheaegadel juuakse klaas veini soodaveega, süüakse puuvilja j.n.e. Alkoholi tarvitamises rumeenlane on mõõdukas.

Tantsuõhtutel ei puudu sagedasti ka väikesed ettekanded soolotantsude, balleti j.n.e. näol, mis ette kantakse ohvitseridelt ja nende daamidelt.

Kasiinos käimine on seotud enam-vähem suurte kuludega, sest nõutakse, eriti daamidelt, vastavaid tualette. Selle tagajärjel koguneb kasiinodesse paratamatult seltskonna rikkam kiht. Olgu siin tähendatud, et isiklikult tundsin mitmeid ohvitseri-perekondi, kes pole käinud kasiinos juba aastate jooksul, sest ei jatkuvat palgast vajaliku riietuse muretsemiseks. On ka garnisone, kus kasiinos käimine on ohvitseridele ja nende perekondadele ülemuse poolt tehtud sunduslikuks.

Rumeenia ohvitseri üldine elustandard on kõrgem kui meil. Palju aitab kaasa käskjalgade olemasolu. Seaduse järele on õigus pidada: ohvitseridel 1, vanemohvitseridel 2 ja kindralitel 3 käskjalga.

Perekondlik läbikäimine ohvitseride vahel on kaunis elav, kuid peetakse kinni austmest: nii kaptenid käivad läbi kaptenitega, majorid — majoritega j.n.e. Auaste on Rumeenias väga suures lugupidamises, sest selle saamine rahuajal on väga raske, ja juba leitnant on nooremleitnandi suhtes härra. Ka suurele omavahelisele sõprusele vaatamata ei pöördu nooremleitnant kunagi leitnandi poole ees või perekonnanime nimetamisega. Ikka ja alati: „härna leitnant!“

Vastuvõtmised perekondades on väga lihtsad ja meeldivad. Usun, et ei muutu lugejaskonnale liiga igavaks, kui seda kirjeldan. Normaalselt kutsutakse külla pärast lõunat k. 1700—1900 vahel. Umbes ½ tundi aetakse külalisega juttu „kuivalt“. Selle järele pakutakse külalisele alustassil umbes teelusika täis keedist (harilikult kirssidest) ja sinna juurde klaas puhast külma vett. Sellele järgneb väike tassitäis turgi kohvi ja jälle klaas külma vett. Paremates perekondades loeb perenaine oma kohuseks valmistada seda kohvi külalise juuresolekul, mida loetakse erilise lugupidamise avaldamiseks. On kohv joodud, pakutakse klaas veini puuviljaga, ja vastuvõtt ongi läbi. See on normaalne vastuvõtu viis.

Selle vastu ametlikud vastuvõttud on väga tagasihoidlikud isegi parimates väeosades. Olgu siin näide Ameerika kindral Whit'i vastuvõttust kaardiväerügemendis. Rügemendi ohvitseride kasiino söögisaalis oli kaetud laud „à la fourchette“. Laual olid: võileivad juustuga, kala ja lihaga, sinna juurde napsuklaas „tsuika'ga“, s.o. umbes 20° kirsinaps (kangemat neil ei ole). Ohvitserid olid üles rivistatud ja esitati kindralile. Selle järele rügemendi ülem ütles mõne sõna tervituseks ja palus külalised laua juurde, kus tühjendati klaasid ja söödi paar võileiba peale. Selle järele igale klaas veini ja vastuvõtt oli läbi.

Sama lihtsalt sündis ka kuninga vastuvõtt lennuväe aastapäeval — 1. lahingulennukite flotiilijas.

Säärane lihtis vastuvõtmise viis hõlbus tab tunduvalt ohvitseride läbikäimist seltskonnaga, kuna ta ei nõua suuri kulusid ja läbikäimine on rohkem ideeline kui materjalne, s.o. ei minda üksteise juurde mitte „kohutäie“ pärast, vaid kontakti alalhoidmiseks ja vastastikuseks mõtetevahetamiseks.

Kuna ohvitserkond on üldiselt rahva kultuursema kihi esindaja, siis tema seisukoht seltskonnas on välja kujunenud kindlana. Ohvitseridest peetakse luu. See lugupida-

mine tundub kõikjal, olgu see tänaval, tram-
mis või restoranis.

Ohvitseride omavaheline läbikäimine on
üldiselt hea, või kui nii võiks väljendada,
„ametlik-sõbralik“. Kaardiväes olid vahe-
korrad siiski ka noorte ja vanemate vahel
enam-vähem „tasandatud“. Selleks on kaar-
diväes terve rida põhjusi, millede juures ei
pea võimalikuks pikalt peatuda.

Kaardiväerügemendi „Mihail Viteazul“ ohvit-
serkond rumeenia marssal Prežani (keskel) kö-
lastamise puhul.

Vahekordi omavahel ja eraseltskonnaga
aitab reguleerida ka kahevõitluste (duellide)
vabadus. Viimased on õige sagedased, kuid
löpevad peamiselt tagajärgedeta. Kuid see
teadmine, et ohvitser võib tarbekorral kut-
suda tema au puudutanud isiku kahevõitlus-
sele, sunnib isikuid oma väljendusis ja tegu-
des olema ohvitseri suhtes ettevaatlikum.

Univorme on Rumeenias palju. Põhi-
vorme on kolm: teenistusevorm, paraadi-
vorm ja suvevorm. Nende põhivormide
juurde kuulub rida atribuute, nagu suured
(narmastega) ja väiksed õlalapid, tunka
(padrunitasku — üle õla), vöö, pikad ja ha-
rilikud püksid j.n.e., kogusummas 34 mitme-
sugust kombinatsiooni riidetumisel. Nii näi-
teks mõnesuguse ametliku esinemise pu-
hul annab garnisoniülem oma käskkirjas:
„... ohvitseridel ilmuda vorm nr. 16-as...“ Sää-
rasel korral võtab ohvitser erilise brošüüri,
kust vaatab järgi, missugused atribuudid
vorm nr. 16 juurde kuuluvad.

Teenistusevorm on väga lihtis ja ühe-
sugune terves sõjaväes, v. a. mõned vähemad
vahed õlakute ja mütsirummu värvides.

Kuid värvid on peaaegu igal rügemendil
omad. Nii näiteks kaardiväerügemendi vär-
viks on helekollane, jalaväeliinirügementidel

— punane, küttidel — roheline, suurtükiväes
— must samet, inseneriväes — must samet pu-
nase kandiga. Peale selle on veel jalaväerü-
gemente, kus ka ajalooliselt on püsinud oma
värvid.

Teenistusevormist saab ettekujutuse all-
toodud ülevõttest.

Teenistusevormi juures aukraadi tunnused
on asetatud õlalappidele üksteisele rööbastik-

ku asuvate metall- (kuldsete) pael-
tena: nooremleitnant — üks, leit-
nant — kaks ja kapten — kolm
paela. Vanemohvitseril käib pi-
kuti õlalappi veel 2 cm laiune
kuldpael ja kindralitel on õlalapp
— üleni kullakarva. Peale selle
kannavad teenistusevormi juures
akselbante: kaardiväe ohvitserid
— kuldseid põimituid, žandarmid
— valgeid, piirivalvurid — rohe-
lisi ja kindralstaabi ohvitserid —
kuldseid, kuid põimimata. Viie-
mased kannavad akselbante ai-
nult staapides. Teenistusevormi
juures kantakse normaalselt lakk-
nahast säärsaapaid. Rumeenias
selleks otstarbeks tarvitatav lakk-
nahk on paks ja tugev. Sarnaneb
umbes meie juhtnahale.

Möök kuulub vormi esemete
hulka, kuid seda kantakse õige harva: amet-
likel esinemistel, paraadidel ja vahiteenistu-
ses. Õppustel ja tänaval liikudes kannavad
ohvitserid lühikest tägitaolist pussi — frent-
ši all. Nahkrihma frentšil, umbes samasu-
gust nagu meilgi, kantakse ainult väliõppustel.

Ohvitseride piduvormid on väga mitme-
sugused ja igal väeliigil on oma vorm. Jala-
väel on üldiselt põhivärviks tumesinine.

Suurtükiväelaste piduvormi põhivärviks
on tumepruun.

Inseneriväelaste piduvorm sarnaneb põhi-
lõikes ja värvis jalaväe piduvormile.

Ratsaväelased kannavad piduvormina tu-
mesinist dolmani, mahakeeratud kraega ja
mustade nõõridega. Pükste ääres kannavad
kõik ohvitserid lampasse rügemendi värvi
(roosa, helesinine, heleroheline, lilla j.n.e.).

Üldiselt on piduvormid kirevad ja suures
kogus jätavad väga maalirikka mulje. Kuid
ei olda selle uhke vormiga ohvitseride ring-
kondades kuigi rahul, sest ta maksab palju,
ja nagu üks parlamendi liikmetest parlamen-
di kõnetoolilt tähendas, „ei olevat praeguse
ajavaimuga kokkukõlas“. Ka paljud ohvit-
serid ise pooldavad lihtsamat riidetust.

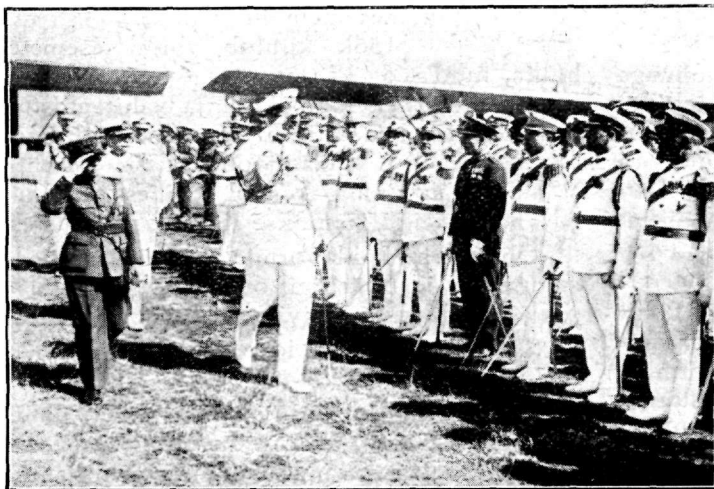
Suvel kannavad ohvitserid valget riidetust,

nagu see toodud ülesvõttel nr. 5. Selle vormiriietuse lõige on kõigile väeliikidele ühesugune.

Kui juba kõne all on ohvitseride välimus, siis olgu tähendatud, et paljud ohvitserid kannavad monoklit, eriti ratsaväes. Arvesse võttes, et ametlikult monokli kandmine on lubatud arsti loal ainult neile ohvitseridele, kelle üks silm kannatab mingisuguse defekti all, siis otsustades monokli kandjate rohkuse järele, peaks ligi veerand ohvitseride üldarvust olema nõrga nägemisega (vähemalt ühest silmast).

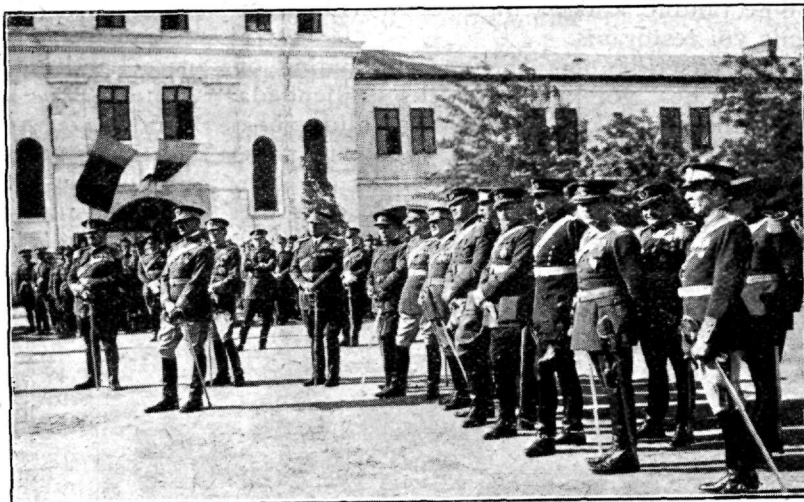
Ohvitseride abiellumine.

Ohvitseride abiellumise kohta Rumeenias maksma pandud reeglite eesmärgiks on takistada ohvitseri liiga noorelt abiellumast ja püüe siduda ohvitseri parema seltskonnaga.

Ohvitseride suvivorm. Kuningas tervitab lennuväeohvitseride rivi lennuväe aastapäeva puhul Piperi aerodroomil.

Ohvitser võib abielluda alates 23 eluaastast. Abiellumiseks on vaja ülemuse luba, et tema tulevane abikaasa omaks vastavat üldharidust, oleks laitmatu minevikuga, omaks lugupeetud vanemaid ja kaasa vara, millest aastane sissetulek on vähemalt 1200 kr. Vanemohvitseride ja kindralite tulevased abikaasad kaasavara ei vaja. Ka ohvitseride tulevased abikaasad võivad olla kaasavarata,

Mitmesugused paraadivormid.

kuid siis peab abielluja ohvitser ise omama vastavat sissetulekut peale palga.

Tekib küsimus, kas leidub Rumeenias küllaldaselt rikkaid naisi? Vastus on jaatav. Kodanlised perekonnad loevad oma tütarde abiellumist ohvitseridega auasjaks. Harilikult abielluvad ohvitserid kaupmeeste, maa- ja majaomanike tütardega. Muidugi võetakse naisi ka sõjaväelaste ja riigiametnike perekondadest, kuid vähemal määral. Ohvitseride abiellumise seadus on tunduvalt kaasa aidanud ohvitseride jõukuse tõstmiseks ja üldse majandusliku seisukorra parandamiseks.

*

Lõpetades sellega rumeenia ohvitseride elu-olu kirjeldamise, pean alla kriipsutama seda suurt vastutulekkust, seltsimehelikkust ja sõprust, mis minule kui eesti ohvitserile osaks sai mitmesugustes väeliikides ja väeosades viibimise ajal. Suhtumine oli üldiselt kui oma ohvitserisse, kui oma perekonna liikmesse. Rumeenlased oma lõunamaalise temperamendiga, elavusega ja lahtise iseloomuga püüdsid minu sealviibimist teha kõigiti armsaks ja koduseks.

Eriti suureks lugupidamise avalduseks meie kaitsevæele tuleb lugeda T. K. Rumeenia Kuningalt minu ärasõidu puhul korraldatud vastuvõttu, kus Kuningas suurt huvi avaldas Eesti ja ta kaitsevæe elu-olu vastu, väljendades imestust meie kaitsevæe sitkuse ja vahvuse üle, kes saavutas riigile iseseis-

vuse, võideldes mitmekordselt ülekaalus oleva vastasega.

Rumeenia ohvitseril on suur autoriteet nii sõjaväes kui seltskonnas. See on tegur, mis

laseb oletada, et tõsistel katsumise aegadel ta suudab väärikalt kaitsta Rumeenia rahva ja riigi huvisid.

Kehra lahing 4. jaanuaril 1919.

Siit algas meie võidurikas pealetung Vabadussõjas.

P. Villemi.

I. Olukord väerindel 1919. a. alul.

Juba 1918. a. lõpul üksikud meie väeosad panid vaenlasele vastu kaunis südilt ning kohati asusid aktiivsele kaitsele. 1919. a. jaanuarikuu esimestel päevadel vaenlase sisestung Eestisse jõudis haripunkti, kuni sündis sõjategevuses murrang meie kasuks.

Kehra lahingu päeva (4. jaan.) õhtuks Lõunarindel suudeti vaenlase pealetung edukalt tagasi lüüa Aido küla rajoonis, Kärstnas arenesid lahingud vahelduva eduga kuni 6. jaan., Mõisaküla sihis enamlased võtsid oma alla Polli ms., Karksi ms., Nuia aleviku ja kavatsesid siit tungida Õisu jaama peale (II D 13 — 3, 4).

Virurindel avaldati meie poolt aktiivsemat tegevust põhjapoolt raudteed Priske veski juures: veski käis mitu korda käest kätte. 4. jaan. keskpäeva paiku oli siiski siin olukord selgusetu, kumb pool jääb lõpuks võitjaks, mispärast 4. jaan. kell 1210 rinde staabi ülem polk. Rink diviisi ülema nimel käsib kategooriliselt (I D 12 — 184), et Priske tingimata tagasi võetaks.

Lõunapool raudteed teotseva 5. polgu ülem andis 4. jaan. kell 1900 päevase tegevuse kohta oma väeosa rajoonis alljärgneva ülevaate (I D 12 — 166):

„Telefonogramm nr. 24. Väerinna staabi ülema. Meie sastava Reo (Kreo) taludest taganenud esiti Rootsipere taluni. Kell 1400 tõid luurajad teate, et vaenlase salk, umbes ühe roodu suuruses ahelikus, tuli mõlemilt poolt tee äärt metsa mööda meie karauli peale, mis Rootsipere talu ees välja oli pandud.

Et maakoht Reo kui ka Rootsipere talude juures väga metsane on, umbes 150 sammu maa ümber on lagedat, sellepärast oli meie sastava sunnitud Vetlani taganema vaenlase tule all. Kell 1500 laskis vaenlase patarei Reo talu poolt 5 pauku Vaoseni (Voose) küla poole, kell 1630 avas vaenlane püssitule meie tosoride peale, kes teed mööda Vetlast Rootsipere poole olid saadetud, mille peale meie ka kuulipildujate ja püssitule vaenlase peale avasime.“

Kõige hädaohtlikum oli olukord 4. jaan. keskpäeval siiski raudtee piirkonnas, kus enamlaste kolm roodu kiiresti lähenesid metsade kaudu Kehra jaamale, kus (eespool oma väeosade staapide asukohti) asus Virurinde staap. Missugused tagajärjed võisid olla Virurinde staabi lahkumisel Kehrast, sellest kuuleme allpool.

2. Kehra lahing.

Suure kiirusega vormeeritud primitiivse ehitusega soomusrong nr. 1 oli aasta vahetusel äärmiselt viletsas seisukorras ja vajas hädasti remonti. Rongiülem kapten A. Irv kirjutas selle kohta oma päevaraamatus 31. dets. 1918. a. järgmist:

„Meie rong on võimatus seisukorras. Suurtüki platvorm on niivõrt rikkis, et suurtükk kõrvale lasta ei saa. Seda võib ainult otse teha ja mõni pauk võib platvormi päris ära laotada. Üks kuulipilduja vagun on ka päris käest ära: alusvedrud on kõveraks murdunud ja võivad iga silmapilk pooleks murduda. Kuid kõige selle peale vaatamata näib staabil liiga uskumatu vaade olevat nende vigade kohta. Ja remonti saatmiseks ei liigutata sõrmege, vabandades ja seletades ärevate aegadega...“

Lõpuks, 2. jaan., soomusrong nr. 1 sõitis siiski remonti Tallinna. Kuid raske seisukorra tõttu rindel tehti ainult kõige hädavajalikum remont ja 4. jaan. kell 0745 rong sõitis Tallinna Kopli jaamast välja liinile. Sõita tuli ettevaatusega, sest oli kuuldusi, et kohalikud enamlased tahavad purustada raudtee soomusrongi liinileõidu takistamiseks.

Keskpäeva paiku soomusrong nr. 1 jõudis Kehra ja sõitis siit väikse peatuse järele otsekohe edasi, kuna eesliinilt tulnud soomusrong nr. 2 jäi Kehra jaama.

Raudtee äärt mööda põgenes soomusrongile nr. 1 vastu kaitseliitlasi ja üksikuid jalavälasi, kes ütlesid, et punastele ei jõua vastu panna. Kapten Irv arvas selle peale,

et „eks me vaata,“ ja sõitis edasi, kuni algas lahing raudtee vahimaja nr. 87. kohal. Selle lahingu käigu kohta samal päeval kell 1540 kapten Irv kandis ette oma ülemusele järgmist (ID 12 — 165):

„K. 1350 jõudis minu alla usaldatud soomusrong vahionni nr. 87 ligi. Lõunapoolse raudteed jooksid vene enamlased soldatid, kelle peale aja viitmata suurtüki ja kuulipildujate tuli avati. Minuti 10 pärast olid punased laiali pillatud. Saatsin 30-mehelise dessandi neid taga ajama. Rong liikus tasa edasi vahete vahel seisatades ja kuulisid põgenejate vaenlaste peale pilludes. Nii jõudsin kuni vahionnini nr. 89. Seal ei olnud enam kedagi näha ja et ka pimedaks hakkas minema, pöörasin tagasi. Enamlaste kaotused on tuntavad. Vangi võtsin, keeleks, 15. Jurjevi polgu 7-da roodu komanderi Janson, kes ütleb, et meil 3-me rooduga tegemist oli. Nad said laiali pillatud suurte kaotustega. Kuulipildujad olid regedel, mis pärast neil läks korda kas nendega ära põgeneda või neid ära peita. — Operatsiooni lõpp k. 15½. Meie kaotused 1 kergesti haavatud soldat.

Kapten Irv.

2) Surnute hulgas on hiinlasi; i) Vaenlase surnukehasid on umbes 50.

Rongi mehed töötasid kõrgemal kiitust: mitu korda rohkemaarvulisele vaenlasele tormati maruhoona peale. Sõjasaak on hulk püssisid.

Irv.“

Kapten Irve ülaltoodud esitis annab Kehra lahingust ülevaatliku pildi. Kapten Irv käsutas igast vagunist 5 meest dessanti. Tegelikult vabatahtlikult tuli aga välja ligi pool rohkem — umbes 50 meest. Dessant tungis ahelikus hoogsalt raudtee vahionni nr. 87. ja Ants Liblikmanni talu (Arudevahe talu) tagant üle metsadevahelise lagendiku vaenlase peale. Mäletan, et üle lagendiku kiiresti joostes vahete vahel peatusime hetkeks, et tulistada metsa ääres asuvat vaenlast, kes meile hõreda tulega vastas. Nad rohkem kõmmutasid õhku, sest ei julgenud meie pihta täpsamaks sihtimiseks pead üles tõsta.

Metsas vangisid ei tahtnud võtta, sest siis oleks pidanud talutama neid soomusrongile ja katkestama põgeneva vaenlase tagaajamist. Üksikud enamlased, kes olid põgenemisest täiesti väsinud, viskasid end kõhuli lumme ja simuleerisid langenu. Meid sel moel siiski ei suudetud petta.

Viimati tuli kapten Irv kiire jooksuga meile metsa järele ja juba eemalt hüüdis: „Jätke mõni ellu!“ A. Irv tahtis saada vangidelt andmeid vaenlase kohta. Jätsimegi ellu siniste pükstega ja ohvitseri vöörihmaga mehe, kes samuti kui mitmed teisedki simuleeris langenu. Isegi siis kui lipnik Robert Tiilmann talle jalaga tugeva hoobi andis, ei tõusnud simuleerija üles. Alles kui öeldi, et mis tühjaga jannata, parem lasta kuul, —

ajas ta end istukile ja palus: „Vennad, ärge tapke!“ Mees osutus enamlaste Tartu polgu 7. roodu komandriks ja oli kergesti haavatud. Rongi arst tundis temas maailmasõja aegse allohvitseri, Pärnu mehe, kes hobusevarguse eest kauemat aega kinni istunud.

Kehra lahingus esinenud enamlaste jõudude kohta telegraafeeris Virurinde staabi ülem polk. Rink 04.01.19 kell 1850 Tallinna Operatiivstaabi ülemale muuseas järgmist (ID 12 — 178):

„Soomusrong nr. 1 poolt Mustajõe juures vangi võetud Tartu polgu 7. roodu ülemalt saadud teadete järele liikusid raudtee liini kõrval minevat maanteed mööda Aegviidust Kedderi poole 1., 2. ja 7. rood, kellel ülesandeks oli — Kedderi (Kehra, P. V.) jaama ära võtta. Kõik kolm roodu said soomusrongi tule ja dessandiga laiali pillatud...“

Veidi hiljem (kell 1945) polk. Rink telegraafeeris Operatiivstaabi ülemale (ID 12 — nr. 180):

„Jendla — Allaferi (Jäneda-Alavere) tee peal Kreo talu juures oli meie vahirühmal kokkupõrge vaenlasega (umbes ühe rooduga). Meie vahirühm taganes vaenlase tule all Rootsipereni. Umbes kella 1500 ajal laskis vaenlase suurtükk Kreo talu poolt Vooseli küla poole 5 pauku...“

Edasi järgneb meile juba tuntud Kehra lahingu kirjeldus ja telegramm lõpeb sõnadega:

„Kapten Irv ja kõik garnison tõendab, et nii hiilgavat operatsiooni rongil veel ei ole olnud. Mehed töötasid kõrgemal kiitust; mitu korda rohkemaarvulisele vaenlasele tormati maruhoona peale. Teistes väerinnaosades läks päev vaikselt mööda, ainult Vallküla peale viskas vaenlase patarei mõned šrapnellid ja granaadid välja.“

3. Kehra lahingu tähtsusest.

Põhjapool raudteed olid enamlased juba kaugemale tunginud, kui löödi Kehra lahing. Kõik nad (enamlased) põgenesid Kehra lahingu mõjul. Kui ka lõunapool raudteed enamlastel oleks läinud korda edasi tungida (üle lagendiku) ja metsade kaudu varjatult välja tulla Kehra jaama taha, siis oleks pidanud diviisi (ühtlasi rinde) staap Kehra jaamast taanduma Raasikule. Kuidas see pidi mõjutama Tallinna meeolusid, selle kohta kirjutab kindral A. Tõnisson oma sõjamelestustes:

„Mulle tehti teatavaks, et Tallinna töölisel otsustanud relvadega viibimata välja astuda, kui diviisi staap Raasiku jaama taganeb. Rindele seljatagant kallale tungida... Staap asus Kehrasse. Sealt tahapoole pole ta liikunud. Tallinna töölistele jäi väljaastumiseks määratud silmapilk tulemata.“

Seega Virurinde juhataja arvamise järele Kehra lahingul võis olla suur tähtsus Tallinna saatusele.

Ühtlasi Kehra lahing andis rohkem kindlust ja julgust diviisi juhatajatele. Nii kirjutas div. staabi ülem 04.01.19 kell 1820 Kehra jaamast 5. polgu ülemale (I D 12 — 179):

„Kõik, mis maakuulajate k-ndo ülem teadustab — on vzdor. Nimelt vaenlase soomusrongide kohta. Õige — soomusrong töötab, aga meie oma kapten Irv'ega ja tegi täitsa puhta töö: 1., 5. ja 7. Tartu polgu roodud on täitsa laiali pillatud, surnukehasid paremal ja pahemal pool raudteed — kõige vähem 50.

Kõik rongi mehed ja vangi võetud punased. nende seas 7. roodu ülem Janson, tõendavad, et nii hiilgavalt ei ole soomusrong veel kunagi töötanud. Sellepärast mingit kartust, — asi on kõige paremas korras...“

Paar tundi hiljem (kell 2055) kirjutas div. staabi ülem polk. Rink uuesti 5. polgu ülemale muuseas (I D 12 — 176):

„Diviisiülema kategooriline käsk — enamlastele ei pea võimalust antud saama oma nina metsast välja pista. Kreo küla peab vaenlastest puhastatud saama.

Saadame Teile veel täna öösi soomusrongilt ... mehelse dessandi abiks.

Kõik tegevus Vosel — Indeli sihis peab Teile isiklikul juhatusel olema ja aktiivne (mitte vaenlast kohapeal seistes oodata, vaid temale igast küljest peale tungida). Võtke Veissi käest rohkem ratsamehi, kes lõuna poolt Jendeli tee peale välja enamlaste selja taha läheksid ja seal niisama laiali pillate, kui soomusrong seda täna tegi...“

5. polgu ülemalt 04.01.19 kell 2350 väerinna ülemale saadetud telefonogramm (I D 12 — 189) teatab vaenlase pealetungist lõuna pool raudteed, mille tagajärjel oldi sunnitud maha jätma üksikud talud.

5. jaan. hommikul 5. polgu rajoonis enamlasted algasid uuesti pealetungi: vallutasid Kreo, Saia ja Nirgo ja sundisid 5. polgu taanduma Jägala jõe taha. Seisukord paranes, kui Kehra lahinguga saavutatud edu arendamiseks Vetlasse jõudis soomusrongilt nr. 1 saadetud 35-meheline dessantsalk, kelle energilisel toetusel samal päeval võeti tagasi kõik üllaloetletud punktid.

Vetla lahingu kohta telegrafeeris diviisi staabi ülem Tallinna Operatiivstaabi ülemale muuseas (I D 12 — 199):

„5. polgu ülema teadete järele töötasid kõik lahingust osavõtnud roodud ja komandod hästi. Iseäralist vaprust näitasid ülles soomusrongide komando, 5. polgu 2. roodu ülem leitn. Jürvetson ja kuulipildujate komando ohvitser lipn. Ustal, kes oma vahusega ja julge ülevalpida-misega palju võidule ligi aitasid...“

Kehra lahingu järelpäeval arenes meie tegevus edukalt ka põhjapool raudteed. Eriti

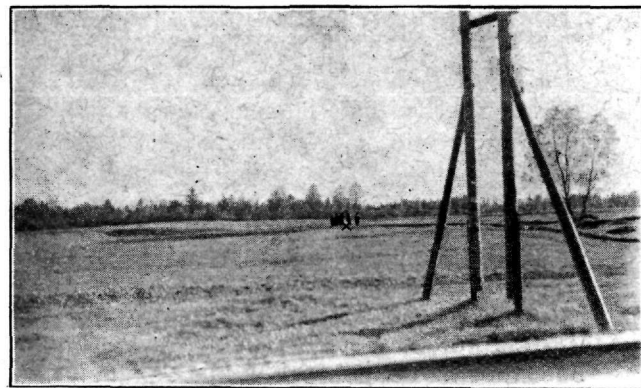

Vaade Kehra lahingu kavatsetava mälestusmärgi kohalt raudteele.

Keskel (istuvad) Ants ja Julie Liblikmann, kes lubavad oma krundist mälestusmärgi alla vajaliku maa tasuta.

hoogsalt aga tungisid edasi raudtee suunas meie soomusrongid: 5. jaan. vallutati Aegviidu, 6. jaan. Jäned (saadi sõjasaagiks muuseas patareid) ja 9. jaan. vabastati juba Tapa.

Kehra lahing teataval määral avaldas mõju isegi Lõunarinde tegevusele. Lõunarinde juhataja polk. V. Puskar kirjutas sama 4. jaan. hilisõhtul pealetungi käsu 2. diviisile ja pani oma käsu esimeseks punktiks meeleolulise tähtsusega Kehra lahingu kirjelduse (II D 13 — 3).

Vaade raudteelt kohale (X), kuhu kavatsetakse püstitada Kehra lahingu mälestusmärk.

Kui Priske ja Aidu juures (osalt ka Kärsina all) 1919. jaanuarikuu esimestel päevadel peeti lahinguid vahelduva eduga, kuigi näis kalduvat nagu ülekaal meie poole, siis Kehra lahing oli esimene, kus ilmselt selgus: nüüd algab meie hoogne pealetung.

Tookordne Virurinde juhataja kindral A. Tõnisson kirjutas Kehra lahingu tähtsuse kohta (kiri 19.07 s. a.):

„Kehra lahing on esimene võidukas pealetungilahing Vabadussõjas. Selle lahinguga algab uus ajajärk vabadusvõitluses. Algab meie võidukäik, mis viib meid hiilgava Tartu rahuni ja iseseisvuse kindlustamiseni.“

4. Kehra lahinguvälja jäädvustamise küsimus.

Vabadussõja lahinguväljadele mälestus-esemete püstitamisel viimastel aastatel muu-seas on peetud silmas selle piirjoone äramä-rkimise vajadust, kus vaenlane meie kodumaa pinnale tungimisel lõpulikult seisma pandi, ja kus sündis pööre meie kasuks. Algust on tehtud rahvarikkamates kohtades, kuna aja-looliselt tähtsusest esireas seisev Kehra la-hinguväli on seni jäänud märkimata. Sellele asjaolule käesoleval aastal juhtis tähelepanu ka meie Ülemjuhataja Vabadussõjas, kindral J. Laidoner.

Kui Vabaduse Risti Vendade Ühenduse volinikkude-kogu koosolekul (12 märtsil s.a.) Ühenduse osakondade esindajad olid kan-nud ette aruande osakondade tegevusest, siis kindral J. Laidoner avaldas soovi, et mäles-tusesemete loomine ja kaunistamine kestaks

edasi. Seejuures kindral Laidoner kriipsu-tas alla, kuhu mälestusesemete püstitamine tuleks esmajärguliselt kõne alla, öeldes:

„Ei ole veel ära märgitud sündmus, kui pä-rast minu poolt antud käsku — jääda seisma — teostus esimene soomusrongi rünnak. Oleks soo-vitav, et ka see leiaks äramärgimist.“

Kehra lahinguvälja märkimist tingiksid õige mitu põhjust:

- see oli pöördepunkti-lahinguks (hoogsale pealetungile ülemineku lahinguks) Vabadussõjas, mis mõjutas kogu väe-rinnet;
- Kehra lahinguväli on piirjoonel, kui kaugele vaenlane jõudis raudtee suunas;
- Kehra lahinguväljale püstitatav mäles-tusmärk oleks raudteelt hästi nähtav ning avaldaks teatavat positiivset mõju kõigile, kes sõidavad Tapa-Tallinna vahet.

Võttes arvesse Kehra lahingu tähtsust ja sellele lahinguväljale püstitatava mälestussam-ba asetuse nähtavust, tuleme otsusele, et Kehra lahinguväli vajab märkimist väärikalt.

Kiitus distsiplinaarvõimu väljendusena.

Avaldatakse eeldusega, et alltoodud read esile kutsuvad lugejaskonna, eriti meie rivijuhtkonna mõtteavaldusi puu-datatud küsimuses. Toimet us.

Meie „Kv. distsiplinaarkaristuste sead-lus“ näeb ette kaks hindamise võimalust: tublide tegude, teenete, töö, hoole, jne. eest — positiivse hindamise kiituse näol; korra vastu eksimuste eest negatiivse hindamise ja kasvatuseabinõu — karistuse näol. Siinjuu-res karistused on raskuselt väga mitmeast-melised.

Kas poleks otstarbekohane, et ka hinda-mise positiivne pool — kiitus — jaguneks mitmesse astmesse. Kas on meil selleks alu-seid ja võimalusi? Tegelik elu igatahes on toonud neist esile mitmeid. Igapäevases elu on väga läbilõõnud sõna „täna“. Tihti ülem avaldab meestele või üksikutele sõdu-ritele tänu. Kas pole see sisuliselt samuti „kiituse“ mõiste alla kuuluv, s. o. mehe positiivne hinne? Spordi- ja laskevõistlus-tel antakse mõnikord erakorralist puhkust ka heade tulemuste eest; see on samuti

sõduri positiivne hinnang. Samuti antakse diplome, auhindu, ülendatakse auastmes hea käitumise eest jne. Kas ei tuleks kõiki neid hindamisevõimalusi teha seaduslikuks, sest tegelikus elus niikuinii neid kasuta-takse.

Praegu on ainukeseks seaduslikuks abi-nõuks kiitus, mis kantakse kiidu- ja karis-tuseraamatusse. Kas poleks õigem, kui võetaks revideerimisele maksev seadlus ja sisse viidaks kõik kiitusena avaldatud hin-damised? Sija kuuluksid muuseas: tänu-avaldus suuliselt, kirjalikult, käskkirjas, erakorraline puhkus, igasugused kaitsevæ-lisel alal omandatud auhinnad, autasud, diplomid, erilised mälestus- või rinnamär-gid, ülendamine auastmes jne. Tuleks üht-lasi määrata kindlaks, missuguseid neist keegi võib avaldada, missugused kantakse k.- ja k.-raamatusse, missugused teenistus-lehte.

Peale selle tuleks samuti üksikasjaliselt määrata kiituse mõiste ja avaldamise kord.

A. L.

Riigikaitse õppuse instruktorite IV lend.

Riigikaitse õppuse instruktorite kursuse lõpu puhul korraldati 12. augustil s. a. ohvitseride keskkasiinos aktus. Kursuslasi töö lõpu puhul tervitasid Kaitsevägede staabi ülem kindral Tõrvand ja HSM Koolivalitsuse direktor h^{ra} Mägraken.

Aktus algas Kaitseministri käskkirja ettelugemisega, millest selgus, et kursuse lõpetasid 25 ohvitseri ja täienduskursuse tööd täitsid 13 praegust riigikaitse õppuse instruktorit.

Käesoleval ajajärgul inimkond korraldab end rahvusriikluse põhimõtete kohaselt. Rahvusriiklik põhimõte on suure tähtsusega, sest ainult selle põhimõtte kohaselt oma riiklikku elu korraldades suudame koonduda reaalseks jõuks, mis suuteline omapärase kultuuri loomiseks ja selle kaitsmiseks meie rahvusele vaenulikkude jõude vastu.

Väikerahvas suudab oma riiklikku iseseisvust säilitada ja oma ajaloolisi ülesan-

Riigikaitse õppuse instruktorite IV lend ühes õppejõududega ja külalistega lõppaktusel.

Kindral Tõrvand kursuslasi töö lõpetamisel tervitades kriipsutas alla areneva noore generatsiooni tähtsust riigielu ja riigikaitse korraldamisel. Noori peab kool ette valmistama elule ja praegusel ajal eriti ühiskondlik-riiklikule elule. Kool suudab seda ülesannet teostada niivõrt, kui võrd õpetajaskond ise saab aru riiklikest ülesannetest. Meie õpetajaskond on kaasa haaratud mitmesugustest vooludest, kusjuures noorsoo riikliku kasvatusesihid ei seisa sageli esiplaanil. Riigikaitse õppuse instruktorid, kes on teadlikud riigikaitse vajaduse tähtsuses, peavad olema kohtadel noorsoo riikliku kasvatusesihid levitajaiks ja nende mõtete eest võitlejaiks.

deid täita ainult siis, kui ta on kokku liitunud ühiseks lahkkelideta pereks, kes üksmeelselt on valmis võitlusiks ja ohvrite kandmiseks. Olgu need mõtted lähteks riigikaitse kasvatusesihid ja õppeala korraldamisel koolides.

Direktor h^{ra} Mägraken, tervitades kursuslasi Hariduse ja Sotsiaalministri ja HSM Koolivalitsuse nimel, märkis, et paljud koolitöötajad vaatasid väga skeptiliselt riigikaitse õppeala sisseviimisele koolidesse, kartes, et see häirib ja takistab rahvuslikku koolitööd. H^{ra} direktori arvates see vaade oli tulnud asjatundmatusest ja kartusest, et riigikaitse õppus kujuneb ainult rivis „tampimiseks“ endise vene sõjaväe

õppuste eeskujul. Nüüd see skeptiline ja eitas vaade on muutunud selle õppeaine kasuks. Koolitegelaste vaate muutmiseks on kaasa mõjunud esimeste instruktoreite ennast salgav töö koolides ja aine üldine sisustamine. Koolitegelased on näinud, et see aine haarab väga laiu õpetamise ja kasvatusmise alasad, mis kindla sihi, tehnilise struktuuri ja läbiviimise järjekindlusega on kaasa mõjunud poiste distsiplineerimisele ja kooli distsipliini üldisele tõstmisele.

*

Praegu koolides riigikaitsealise kasvatus ja õpetuse alal töötab 25 instruktorit, nendest 14 täisnormi tundidega kuna ülejäänud 11 annavad riigikaitsealise kasvatus ja õpe-

tuse alal tunde ka teistes ainetes või teostavad õppusi koolides oma hariliku töö kõrval (kaitsealiidus teenivad ohvitserid). Ohvitseride teenistuskäigu seadlus näeb ette ohvitseride läkitamise Hariduse ja Sotsiaalministeeriumi käsutusse õppuste teostamiseks keskk- ja kutsekoolides kuni 5 aastaks; seda tähtaega võib Kaitseminister mõne aasta võrra pikendada. Käesoleval aastal mitmesugustel kaalutlustel suurel määral muudatusi instruktorite isiklikus koosseisus ei teostata; seepärast ainult 3 kursuse lõpetajat asuvad uuel alal tööle. Järgnevate aastate jooksul praeguse kursuse lõpetajaile võib avaneda võimalus siirduda pedagoogilisele tööle keskk- ja kutsekoolides. M. H.

Kaitseväe hobuste sööda otstarbekamast normeerimiset.

Hobuste toitmine moodustab veterinaar-teaduste õige suure ala ja selle küsimuse üle leidub terve rida ulatuslikke ja üksikasjalisi uurimusi, mis täpsalt määravad otstarbekaima toitmisviisi iga hobusetüübi jaoks igasugustes töötamis- ja elamisoludes. Kaitseväe hobuste suhtes pole võimalik kõiki neid andmeid rakendada, kuna need hobused peavad olema võimelised kohanema igasugu elamistingimustega ja tööhulgaga. Seepärast on järgnevais ridades piiratud vaid kõige olulisemate nõuete esitamisega, mida tuleb paratamatult arvestada kõigis olukordades.

Praegu meil kaitseväes maksev hobuste söötmine kord ei vasta tegeliku elu nõuetele. Ei ole mingit teaduslikku alust kõigile hobustele määrata ühesugust normi, ja nõuda suurima karmusega, et kõik hobused täpsalt ühesuuruse hulga kaeru saaksid. Arvatavasti on see vaade ja nõue pärit suurriikidest, kus hobused on sentimeetri pealt ühekõrgused ja ühte tüüpi, kogu rügementidena isegi ühte masti. Käesolevas kirjutises mainitud katsetele aluseks olnud allüksuses aga kõigub näiteks hobuste kõrgus 140 cm kuni 166 cm ja raskus 420 kg kuni 610 kg, kuid kõik peavad päeva jooksul ühtlaselt kaeru saama.

Tähtsamaid rootsi uurijaid hobuste toitmise alalt, prof. Nils Hansen, väidab, et hobune vajab eluülespidamiseks, kehakaalust kaotamata, 0,9 söötühikut*) iga 100 kg oma

eluskaalu kohta, mida on tõestanud ka paljud välismail tehtud katsed.

Väeosa ülema nõusolekul toimetas nende ridade kirjutaja ühes allüksuses sellel alal katse, mis kinnitas samuti prof. Nils Hanseni väidet.

Katse toimus järgmiselt: kümme erineva kaaluga hobust kaaluti teatud hommikul kell 0800 ja vabastati kolmeks nädalaks kõrgist tööst, ainult jalutades neid iga päev 30 min. käekõrval. Selle aja jooksul söödeti neid vastavalt nende kehakaalule (sööda normid nähtuvad tab. nr. 1). Iga järgneva nädala alul kaaluti neid uuesti täpsalt samal kellaa ajal, kusjuures samast tabelist nähtub, et nende kehakaal, ametlikult ettekirjutatud normist märksa vähemal söödahulgal, oli pigemini suurenenud kui kahanenud ja kolmenädalise katse lõpul oli kõigil hobustel seedimine hea ja tervis kõigiti korras.

Arvatavasti pole sarnase katse järele enam võimalik kahelda, et hobuse söödahulka määrab tema kehakaal. Hobuse liigsöötmine ei ole mitte ainult sööda raiskamine, vaid ka hobuse tervise rikkumine ja tema teenistusea lühendamine; sama tulemus on aga ka vastupidisel toimingul, s. o. kui hobuselt tööd nõutakse rohkem kui tema antav sööt seda võimaldab.

*) Üks söötühik vastab 1 kg normaalsele odrale või niisugusele hulga le mistahes teist sööta, mille toiduväärtus on niisama suur kui 1 kg odral.

Tabel nr. 1.

Nr.	Hobuse nimi	Kaal kg 18.02	Elatissööda- norm kg (kaeru)	Kaal kg 26.02	Kaal kg 04.03	Kaal kg 11.03	Muutus kaa- lus võrreldes algkaaluga kg
1.	Baltonia . . .	458	1,6	460	459,5	460	+ 2
2.	Sai	445	1,45	446,5	447	445	0
3.	Derbi	512	2,15	517	520	518	+ 6
4.	Meesak	485	1,85	482	490	488	+ 3
5.	Brassilia	507	2,1	506,5	510	511	+ 4
6.	Lassi	453	1,5	463	470	468	+ 15
7.	Liidia	475	1,75	476,5	480	477	+ 2
8.	Laine	473	1,75	481,5	475	476	+ 3
9.	Laurits	610	3,2	608	610	608	- 2
10.	Leevike	522	2,25	524	522,5	525	+ 3

M ä r k u s: Heinu said kõik hobused à 7 kg.

Töötamissööt *) on kõigil hobustel võrdne, sest kuna kaitseväes nõutakse väikselt hobuselt samasugust tööd kui suurelki, siis ei tohi mõlema töötamissöödahulgad ka üksteisest erineda.

Töötamissööda alal on eelmainitud väes osas korraldatud katsed noorte rühma hobustega, noorte õppeperioodi keskel, kus nende päevatöö oli: samm - 15 min., traavi - 10 min., samm - 5 min., traavi - 10 min., samm - 10 min., galoppi - 8 min., traavi - 5 min., hüppeid (9 takistust à 60 cm kõrge) - 20 min., jalutust käes kõrval - 15 min., kokku 1 tund 38 min.

Pikema katsetamise järele selgus, et antud juhul küllaldaseks töötamissöödanormiks on 1,250 kg kaeru, millise hulga siis ka said tabelis nr. 2 esinevad 20 hobust kõnesoleva kahe nädala jooksul. Kaalumist toimetati samase täpsusega kui esimese katse puhul.

Hoopis teissuguseks kujuneb aga hobuste poolt nõutav töötamissöödahulk, kui hobused ei asu oma alalistes tallides ja kui neid ei söödeta kindlaksmääratud ajal. Siinjuures toon näitena ühe rühma hobused, kes olid tänava talvel taktikalistel harjutustel. Hobuste töö oli õieti äärmiselt väike, nad

Tabel nr. 2.

Nr.	Hobuse nimi	Kaal kg 21.03	Elatissööda- norm kg (kaeru)	Elatissööt ja töötamis- sööt kokku (kaeru)	Kaal kg 29.03	Kaal kg 05.04	Muutus kaalus võrreldes algkaaluga kg
1.	Bimsa	475	1,75	3	470,5	473	- 2
2.	Belsebul	575	2,85	4,1	570	572	- 3
3.	Bürokraat	523	2,3	3,55	520	524	+ 1
4.	Jaavet	522	2,3	3,55	518	520	- 2
5.	Popi	487	1,9	3,15	485,5	487	0
6.	Justiine	475	1,75	3	475	477	+ 2
7.	Poeg	448	1,45	2,7	445	447	- 1
8.	Larette	550	2,6	3,85	554	553	+ 3
9.	Elias	556	2,65	3,9	560	559	+ 3
10.	Bartolini	491,5	1,95	3,2	494	490	- 1,5
11.	Lendra	463	1,65	2,9	472,5	468	+ 5
12.	Lalli	584	2,95	4,2	592	589	+ 5
13.	Miia	581	2,9	4,15	590	587	+ 6
14.	Mai	557	2,65	3,9	562	564	+ 7
15.	Lias	485	1,85	3,1	490	490	+ 5
16.	Bandiit	518	2,25	3,5	520	519	+ 1
17.	Bereiter	525	2,3	3,55	520	522	- 3
18.	Narr	533	2,4	3,65	537	535	+ 2
19.	Kiirjalg	468,5	1,7	2,95	466	465	- 3,5
20.	Laikam	504	2	3,25	501	503	- 1

M ä r k u s: Heinu said kõik hobused à 7 kg.

*) Töötamissööt on söödahulk, mida hobune vajab energia saamiseks temalt nõutava töö jaoks.

liikusid päevas kõigest 10—15 km, kuid olles varus, seisid saduldatult 4—6 tundi. Kaerte norm hobuse peale oli 3,25 kg ja heinu à 7 kg. Alljärgnevas tabelis nähtuvad selle söötmise tulemused.

Tabel nr. 3.

Nr.	Hobuse nimi	Kaal kg	Kaal kg	Kaalua vahe kg
		28.02	08.03	
1.	Bartolini . . .	480	475	— 5
2.	Elekant . . .	461	457	— 4
3.	Kiti . . .	518	510	— 8
4.	Kullake . . .	515	498	— 17
5.	Bürokraat . . .	526	521	— 5
6.	Larette . . .	546	537	— 9
7.	Bimsa . . .	475	452	— 23
8.	Longus . . .	526	517	— 9
9.	Elias . . .	554	550	— 4
10.	Poeg . . .	451	438	— 13
11.	Popi . . .	482	480	— 2
12.	Sarv . . .	525	513	— 12
13.	Saara . . .	435	421	— 14
14.	Mauri . . .	505	500	— 5
15.	Laikam . . .	510	504,5	— 5,5
16.	Leeni . . .	520	502	— 18
17.	Neero . . .	531	525	— 6
18.	Ingel . . .	530	512	— 18
19.	Justiine . . .	476	468	— 8
20.	Kaali . . .	540	530	— 10
21.	Kera . . .	481	463	— 18
22.	Kiirjalg . . .	470	457	— 13
23.	Orgussaar . . .	500	482	— 18
24.	Britt . . .	550	538	— 12

Üheks kindlaks põhjuseks, miks hobused kehakaalu kaotasid, oli see, et külma käes kaua seistes keha soojuse kiirgamine on suur ja teiseks oleneb see ka tallidest, sest mõnedel neist olid väga head soojad tallid — teistel aga ainult rahuldavad, nimelt küümid.

Et umbkaudset pilti saada töötamissööda-normi suurusest rännakutel, korraldati 6 hobusega nädal aega iga päev rännakuid — õppesaduldusega. Päevane rännak oli 4 tundi à 7 km, s. o. 28 km. Seejuures sai hobustele töötamissöödaks antud 2 kg kaeru.

3 kg kaeru töötamissöödaks oleks vist olnud paras.

Kaadri hobustega korraldati katseid kõige pikema aja kestel (01.02. — 20. 05. 33.); et nende töö aga üldisest kaitseväärtusest hobustele kõrvale kaldub, kuna kaadri hobustel tuleb sageli lühemateks aegadeks end äärmiselt pingutada, sellepärast ei hakka siin kohal neid katseid pikemalt käsitlema. Tulemused näitasid, et hobused sarnase töö juures nõuavad töötamissöödaks 3 kg kaeru päevas.

Kirjeldatud katsed ei tohiks jätta ruumi kahtlusele, et säärane hobuste söötmisviis, kus kõik hobused peavad saama võrdsed annused, on eluvõõras ja paneb hobuste eest vastutaja raskesse seisukorda. Kui tahetakse hoida hobuseid heas kehas, siis ei saa neilt nõuda tööd, mis ei vasta seaduslikul moona normil saavutatud energiale. Sellepärast allüksuste ülemad püüavad võimalikult hoiduda õppustest, mis nõuavad hobustelt suuremat jõukulu; kui see aga vahel sünnib, siis peale sääraseid õppusi tehakse pikem puhkeajag — niiöelda, „hobuste kehasse panek“.

Üldiselt kaera norm 3,75 kg kaeru päevas hobusele, nagu seda näeb ette kv. hobuste söödatabel, on küllaldane igasuguste töödeks, kui arvestada selle kogusummat aasta kestel, kuid söödanormid aasta jooksul peaksid olema vahelduvad vastavalt hobustelt nõutavale tööle ja nende kehakaalule. 3,25 kg kaeru päevas hobusele, mille norm on käesoleval aastal maksma pandud, on aga igal juhul vähene.

Praeguste õppekavade ja noorte sissekutsete järele jaguneks hobuste töö ratsaväes 3 perioodi.

Tabel nr. 4.

Nr.	Hobuse nimi	Kaal kg	Elatissööt kg (kaeru)	Elatissööt ja töötamissööt kokku kg (kaeru)	Kaal kg	Kaalua vahe kg
		30.04			06.04	
1.	Edda	512	1,35	3,35	495	— 15
2.	Ordinaarius	539	2,45	4,45	516	— 23
3.	Neeme	512	2,15	4,15	497	— 15
4.	Leopas	439	1,4	3,4	427	— 12
5.	Madis	497	2	4	478	— 19
6.	Longus	520	2,25	4,25	491	— 29

Märkus: Heinu said kõik hobused à 7 kg

Ülaltoodud tabel näitab, et sarnaste rännakute puhul 2 kg kaeru töötamissöödaks on vähe — kahjuks puudus võimalus jätka katseid sel alal, nii et neis ridades ei saa praegu veel esitada selliseks tööks nõutavat söödanormi. Isiklikult arvan, et

I periood: 3 kuud — töö, mis seisab peamiselt hobuste jalutamises. Selles perioodis töötamissööt oleks 0,5 kg kaeru päevas.

II periood: 6 kuud. Noorte õpetamine. Selles perioodis töötamissööt oleks 1,250 kg kaeru päevas.

III periood: 3 kuud. Laagri aeg — kõige intensiivsem töö. Selles perioodis töötamis- sööt oleks 3 kg kaeru päevas.

Alljärgnev tabel näitab, kui palju selle kava järele tarvitaks kaeru allüksus, kus on 74 hobust, selleks, et hobused oleksid otstarbekalt söödetud ja alati täiesti töövõimelised.

saada hakkama. Hobused tuleksid allüksus- tus jagada gruppidesse keharaskuse järele. Iga grupi vahe oleks 25 kg. Näit. I gr. 450—475 kg, II gr. 476—500 kg, III gr. 501—525 kg jne.

Grupi raskema hobuse kehakaalu järele tuleks arvestada vastava grupi hobuste elatissööt, märkida see iga hobuse nimelauale

Tabel nr. 5.

	I periood — jalutus 3 kuud			II periood — noorte õpetamine 6 kuud			III periood — laagri aeg 3 kuud			Aasta norm kg
	Elatis- sööt kg	Töötamis- sööt kg	Kokku kg	Elatis- sööt kg	Töötamis- sööt kg	Kokku kg	Ela- tis- sööt kg	Töötamis- sööt kg	Kokku kg	
Ülalnimetatud kava järgi	13.950	3.330	17.280	27.900	20.250	48.150	13.950	19.980	33.930	99.360
Maksva seaduse järele peaksid sööma	—	—	24.975	—	—	49.950	—	—	24.975	99.900

Siit selgub, et esitatud kava järele kaerte ülekulu ei teki, kuid hobused on söödetud vastavalt tööle ja alati n. n. „töö-kehas“ ja I periood ei kujune hobuste nuumamiseks, mis rikub rivi-hobuse seedimist ja tervist, sest hobune ei jõuagi kõike ülearust sööda hulka ära seedida, mis prof. Martin Klimmeri väite järele tekitab seesmist käärimist, mille järeltuleks on soolte- ja mao- katarrid ning tiirud. Väga kardetav on säärase nuumatud hobusega järsku pingutavama töö peale üle minna, mida aga meie riigikaitse huvid võivad kergesti nõuda. Samuti ka III, s. o. laagriperioodil, mil sööt ei vasta hobuse töö suurusele, kurnab hobuseid alatoitlus, nad haigestuvad kergesti ja paranevad vaevaliselt ning nõuavad üldiselt hoopis enam toitu „kehasse minekuks“, kui seda tarvis oleks olnud neid selles hoidmiseks. Alatoitluse kestel elavad loomad oma keha ainetest; esimesena tarvitatakse ära rasvatagavarad ja hiljem ammutatakse jõudu juba lihastest (M. Klimmer), mis ometigi on ebasoovitav.

Kui hobune on igapäev pingutavas töös (3. periood) ja mingil põhjusel peab mõni päev seisma, kuid sealjuures saab ikkagi sama normi, mille ta töö juures sai, siis on see esmalt toidu raiskamine ja teiseks hobuse rikkumine, sest teaduslik nõue sel puhul kõlab, et kui hobune tööperioodil mõneks päevaks järsku talli jääb, siis võetagu töötamis- sööt ära, sest muidu võivad esineda seedimise rikked ja musta kuse haigus, mis ka tegelikult on juhtunud meie kaitseväes.

Võib olla näib see söötmissviis liiga keerukana, kuid tegelikult on ta niivõrt lihtne, et iga allohvitser väga hästi sellega võiks

ja sinna alla vastavalt tööperioodile kõigile ühtlaselt töötamissöödanorm. Sel kombel kujuneks rühmades 2—4 gruppi hobuseid erisööda normidega. Kaerte jagamiseks oleks kohane 1,25-kiloline nõu, kriipsudega sees- ja väljaspool iga 250 gr. jaoks, millega võib kiiresti ja lihtsalt igasugust kaera normi välja mõõta. Elatissööda normi väljaarvestamine on samuti küllalt lihtne. Kv. hobuste sööt seisab koos heintest ja kaertest. Suurem osa kv. hobuseid saavad 7 kg heinu. Harilikult heinad on timut, aasa- või ristikkehein. Üks söötühik vastab 2,5 kg nendest heintest s. t. 2,5 kg neid heinu sisaldavad 1 söötühiku ja 1,2 kg kaeru samuti 1 söötühiku.

Oletame, et hobune kaalub 500 kg. Iga 100 kg eluskaalu nõuab 0,9 söötühikut — tähendab hobune peab saama $5 \times 0,9 = 4,5$ söötühikut. 7 kg heinu sisaldavad 2,8 söötühikut. Hobune pidi saama 4,5 söötühikut, heintega saab ta 2,8 söötühikut — tähendab kaertega peab saama 1,7 söötühikut. 1 söötühik vastab 1,2 kg kaertele; $1,7 \times 1,2 = 2$. Nagu näha, 500 kg kaaluv hobune tarvitab oma elatissöödaks 2 kg kaeru ja 7 kg heinu.

Ülalöeldut kokkuvõttes peab veel kord rõhutama, et hobuse söödanorm oleneb tema suurusest ning tööst ja täiesti ebakohane on seadus, et kõik hobused igal ajal peavad saama ühtlase söödanormi, vaatamata nende suurusele ja töö hulgale. Riigi Teataja nr. 95 — 1926. a. on küll maksma pandud seadus, et väeosad võivad ettenähtud norme vähendada resp. suurendada loomaa- rsti juhatusel, kuid see seadus on väga paendumatu, sest vastav ettekanne peab käima läbi viie isiku käest, enne kui ta astub

jõusse, kuid vastuse saabumisel on olukord enamasti juba muutunud. Oleks kõigiti soovivat, kui eskadroni või patarei ülemal oleks õigus oma allüksuste hobustele sööda normi kindlaks määrata, sest just need ülemad on vastutavad hobuste kehaseisu eest ja nemad õieti teavadki hobuste tööhulka. Mõnedel hobustel tuleb näit. eeltoodud I perioodi ajal mõned päevad suuremat tööd teha — ja kui allüksuse ülem oma algatusel neile rohkem kaeru annab, on see seaduse rikkumine ja karistatav, kuid arsti juhatusel kaera normi määramine võtab kaua aega ja selleks ajaks on juba suurendatud töö lõpetatud.

Kuna käesolevas kirjutises ülestõstetud küsimus peaks omama vägagi elulise tähtsuse meie kaitseväge hobuste hooldamise alal, oleks väga rõõmustav, kui asjast huvitatud, eriti just allüksuste ülemad ja kv. loomaarstid, võtaksid sõna ülaltoodud ettepaneku üle, mis puhul nende ridade kirjutaja esitaks vajaduse korral täiendavaid andmeid korraldatud katsete kohta, olles vägagi huvitatud kaitseväge väärtusliku abilise — hobuse — õigest kohtlemisest, mis ainuüksi võib tagada tema tööjõu täielikku ja otstarbekat kasutamist.

P. A.

Uusi seisukohti õigekeelsuse alal.

Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkond on käesoleval aastal vastu võtnud otsuseid, mis mõnevõrra lahku lähevad ametlikult maksva „Eesti Õigekeelsuse-Sõnaraamatu (1925, 1930)“ normidest. Toome allpool tähtsamad nendest otsustest.

1. Tuleks lõplikult fikseerida, et *võõrsõnad* alluvad välde märkimise osas täiel määral eesti ortograafilisele süsteemile. Järelikult tuleks vastavalt tegelikule hääldusele ühekordse sisekonsonandiga kirjutada sõnad, nagu: *afekt* (pro *afekt*), *afišš*, *agregaat*, *agressiivne*, *aklimatiseerima*, *akumulaator*, *akord*, *bruto*, *neto* jne.

2. Seoses eelmisega tuleks võtta kindel seisukoht võõrsõnadest esinevate häälikute „f“ ja „š“ välde märkimises ja nimelt: kirjutada „f“ ja „š“ kolmas välde kahekordselt ja teine välde ühekordselt. Seega siis tarvitada: *šeff* — *šefi*, *dušš* — *duši*, mida ehk osaliselt võib võrrelda *k*, *p*, *t* välde märkimisega; näiteks: *vakk* — *vaka*, *lapp* — *lapi*, *latt* — *lati*.

3. Järgnevad võõrsõnad otsustati kirjutada nii: *lojaalne*, *rajoon* (mitte *loialne*, *raioon*), *apareil* (mitte *aparell*), *faktuur* (mitte *faktuura*), *aeroplaan* (mitte *aeroplan*), *dofään* (mitte *dofeen*), *brahma*, *budha* (mitte *braama*, *budda*, *buddha*), *agént*, *agéntide* (mitte *ágent*, *ágentite*), *diftong*, *diftongide* (mitte *diftongite*) ja *lombard*, os. *lombardi* (mitte *lombardit*). Paralleelselt võib tarvitada *ataak* ja *atakk*, *bravo* ja *braavo*.

Eelistatumaiks peetakse vorme *poliitika*, *poliitiline*, *poliitik*, *martsipan*, *pamflett*, vähem-eelistatud vormidena lubatakse ka *politika*, *politik*, *poliitiline*, *martsipaan*, *pamfleet*.

4. Lubada sõnadest „kes“, „mis“ ka mitmuse vormide „kellede“, „millede“, „kellesse“, „milledesse“ jne. tarvitamist seal, kus mõtteselgus seda nõuab. Teatavasti meie grammatikad ja õige-

keelsuse-Sõnaraamat annavad nende sõnade kohta ainult ainsuse vormid.

5. Sõna „ja (= jah)“ asemel võtta tarvitusele „jaa“; see võimaldaks ühtlasi jaatust tähendavat määrsõna eraldada sidesõnast „ja“.

6. Keeletoimkond on avaldanud oma seisukohta ka *austatav* — *austatud* küsimuses. Viimasel ajal on meil hakatud tarvitama *lugupeetav*, *austatav* härra jne. Keeletoimkond arvab, et siin õigem on tarvitada nagu varemaltki *lugupeetud*, *austatud* jne.

*

Meie kirjakeeles, mis küll viimastel aastakümnetel jõudsasti on arenenud, leidub veel küllalt lahtiseid pisiküsimusi. Tervitatud olgu seepärast kompetentsete organisatsioonide ja isikute päie neid lahendada. Ei saa aga lugeda otstarbekohaseks, kui seejuures ortograafias luuakse paralleelvorme, nagu *ataak* — *atakk* jne. Et viimased kahjulikud on ühtlase keele kujunemisele ja raskendavad õigekeelsust, ei vaja erilist põhjendamist.

On arusaadav, et emakeele areng, eriti ortograafilisel alal, sunnib aeg-ajalt revideerima ka kaitseväge väljaannete keelt ning terminoloogiat. Tuleb seepärast võtta paratamatusena, kui mõne hästi „kodunenud“ sõna asemele ollakse summitud tarvitusele võtma teine, alul võib olla hoopis eba-meeldiv, kuid mis siiski kokkukõlas õigekeelsuse normidega, millede hülgamine oleks kahjulik meie keele arenemisele.

Maksvate õigekeelsuse normide põhjal peaksime, näiteks, tarvitama *käskkiri* (pro *käasukiri*), *rongkäik* (pro *rongikäik*).

Peaksime revideerima *-ne-*, *-us-* ja *-is-*lõpuliste täiendsõnade kokkukirjutamist põhisõnadega, kus

meil näib valitsevat kalduvus liita neid alati *se-lõpuga* (omastavas käändes). Õigekeelsuse praktikas on aga läbi löönud reegel, et sellised sõnad liidetakse põhisõnaga *s-lõpulis* tüvega (nimet. k.), välja arvatud alltoodud erandid. Seega tuleb tarvitada näiteks *võimlemistund* (pro *võimlemisetund*), *õnnetuskoht* (pro *õnnetusekoht*), *vabadussõda* (pro *vabadusesõda*).

Erandina ülaltoodud reeglist *ne-, s-lõpulis* sõnu tuleb liita *omastavas käändes siis, kui nad tähendavad objekti (asi, olend), millele põhisõna tegevus on sihitud, näiteks tervisehoid* (mitte *tervishoid*), *seaduseandlus, loodusekirjeldus*. *-se* jääb püsima ka seal, kus *s-lõpuline* täiendsõna tähendab hoopis muud, kui *se-lõpuline*, näiteks *naisevaras* ja *naisvaras*. — as.

Kaitseväe elu.

Kaadri täiendusõppused 2. diviisis.

Viimastel aastatel viimse piirini lühenenud teenistusaeg meie ajateenijatele sõduritele on kutsunud esile mõningaid negatiivseid nähteid, mis teataval määral halvavalt võivad mõjuda meie kaitsejõudude löögivõimele. Nimelt sunnib lühike teenistusaeg lühendama ja kärpima viimase võimaluseni õppekavasid, kuna enneaegsed vabastamised, mis satuvad enamiste kas laagriegade lõpp-perioodile või ajale, kus ilmastiku tingimuste tõttu on soodus korraldada taliõppusi, ei luba teostada taktikalisi õppusi suuremate üksuste piirides ja suurema arvu üksuste osavõtul. Äärmiselt kokkusurutud õppekavade juures on ikkagi võimalik õpetada välja mehi taktikaliselt teotsema vaid kuni kompani piirideni ja siis juba on käes ka meeste vabastamine. Tõsi, et katteosades kannatavad selle all teataval määral vaid vanemad juhid, kuna nooremad juhid kuni kompani ülemateni ikkagi oma praktika taktika alal saavad. Halvem on lugu aga kaadriüksuste kaadri juures. Neid kõiki pole alati enam endiste aegade eeskujul võimalik ülaltoodud põhjustel igal sügisel tuua välja praktikale kaitseüksustesse, andes neile juhtimiseks teatud üksusi ja osa nendest vaheldamisi peab lepima vaid teoreetiliste teadmistega. Ühe sõnaga see kaader hakkab tasapisi jääma maha nõutavast väljaõppe tasapinnast. Kui siia juurde arvata veel õppeaja lühendamisest tingitud tööhulga kasvamist väeosades ja meeste üldarvu vähenemist üksustes, siis tulemused panevad õige tõsiselt mõtlema.

Teisest küljest aga evolutsioneerub sõja-asjandus ja -teadus iga päevaga. Aeg ei luba igas väeosas küllaldaselt täiendada ja viimistleda nooremate juhtide neid sõjatehnilisi teadmisi ja oskusi, mis on aluseks edukaks iseseisvaks tööks kasvatajana, õpetajana ja juhina.

Kolmandaks, mida rohkem tunnevad juhid üksteist, seda tugevam on üksuste võitlusvõime. Meie kaitsevägi on väike ja näguning nimepidi tunnevad üksteist peaaegu kõik juhid, välja arvatud vast nooremad, äsja õppeasutistest ilmunud juhid ja ka suurem osa allohvitseride. Nägu- ja nimepidi üksteise tundmine ei ole aga veel üksteise põhjalik tundmine, mis oleks pandiks tihedale koostööle. Juhid peaksid pikemat aega üksteisega koos elama, ühiseid muresid ja rõõmusid tundma ja ühistes huvides töötama. Siis vaid võib loota, et tuntakse üksteist.

Kõik ülaltoodu oligi põhjuseks, mis sundis 2. diviisi ülemat kindral N. Reek'i moodustama laagriperioodil, laagris oma silma all, n. n. õppesentrumi, kust pidid võima osa õpilastena kõik need juhid, kes ülal nimetatud ja nõuavad enda teadmiste täiendamist. Kõikidesse diviisi väeosadesse ja kaitseväe malevatesse saadeti kohe laiali vastavad ringkirjad ja selgus, et see me oli langenud heale pinnale. Sooviavaldusi osavõtuks tuli kokku rohkelt kõikjal, isegi sedavõrt, et kõiki polnud korruga võimalik vastu võtta; ei jäänud maha ka kaitseväe, kuigi sealt juhtide osavõtt mitmeti on raskendatud eraelu nõuete tingimuste tõttu kui ka majanduslikel põhjustel. Ei puudu õppesentrumis ka vabatahtlikud väljastpoolt tegevat teenistust.

Kokkutulnutest õpilastest moodustati eriline kompani, milles üks rühm komplekteeriti ohvitseridega, teine allohvitseridega.

Õppesentrumi ülemaks diviisi ülem määras kolonelleitnant J. R e m m e l'i, instruktoriteks ning allüksuste ülemateks diviisi paremad ja tüsedamad ohvitserid. Õppesentrumi õpilaste koosseisus on ohvitserid ja allohvitserid mitmest väeliigist.

Õppesentrumi eesmärgiks seati:

- täiendada ja viimistleda nooremate juhtide neid sõjatehnilisi teadmisi ja oskusi, mis üldse on nooremale kaadriale aluseks edukaks iseseisvaks tööks kasvatajana-õpetajana ja juhina;
- arendada ja süvendada ohvitseride ja üleajateenijate allohvitseride kui juhtide taktikalist arusaamist ja praktilist oskust juhtida lahinguolukorras alluva üksuse tegevust;
- arendada kaadri isiklikke kehalisi võimeid sõjalise väljaõppe soodustamise seisukohast;
- ühiseluga, ühiste õppustega ja harjutustega luua ühtlus väljaõppes, tihe vaimne side ja vastastikune arusaamine.

Kursusel võetakse läbi: rivi, taktikaline

väljaõpe, laskeasjandus, pioneriala, sideala, g-ala, suurtükiväeasjandus ja kehaline kasvatus. Erilist rõhku pannakse uudsustele, mis on vajalikud tegelikus elus või maksma pandud uute eeskirjadega.

Kursuse kestuseks määrati üks kuu (03.08.33—03.09.33) — kokku 163 õppetundi.

03.08.33 kogunesid kõik õpilased ühes õpetajate ja juhtidega kokku Petseri Põhjalaagrisse, kus kindral N. R e e k neid isiklikult tervitas, kõigile meelde tuletas neid eesmärke, mida taotleb õppetsentrum ja ära seletas põhjused, mis sundisid sellist kursust ellu kutsuma. Lõpuks soovis diviisi ülem kõigile edu ja jõudu eeltulevaks tööks, mille järgi algas peale intensiivne õppus, mis seni on kestnud nähtava eduga.

—1.

Auto-tanki rügemendi tagavaraväe ohvitserid kordamisõppustel.

Käesoleva aasta Iaagriperioodil oli Auto-tanki rügemendi tagavaraväe ohvitseridele ette nähtud lühiajaline kordamisõppus 3.—6. augustini.

Esimesed reservohvitserid ilmusid kohale juba 2. augusti õhtul; 3. augustil kell 0700 olid kohal kõik.

Laagri kasiinos võeti hommikueinet, mille juures üksteisega tutvuneti: paljud ilmunutest olid vanemad, kes läbi teinud Vabadussõja, kuna paljud nooremast generatsioonist. Üksteisega tutvumine teostus kiiresti, sõjamehelikult. Varsti pärast hommikueinet jõudis kohale 3. diviisi ülem kindral J o n s o n, kes pärast reservohvitseridega tutvunemist pidas kokkutulnuile sütitava isamaaliku kõne. Oma kõnes kindral Jonson kriipsutas alla reservohvitseride tähtsust kodumaa kaitsmisel, andes ülevaate praeguse kaitseväge olukorrast ja selgita-des üksikasjalikult soomusvägede tähtsust.

Pärast tervituskõnet lahkus kindral Jonson ja reservohvitseridega algas õppetöö vastavalt õppekavale.

Töötati suure innuga varahommikust hilisõhtuni. Auto-tanki rügemendi alalisel kaadril tuli aina imestada, kuidas vanad Vabadussõja veteranid, kes kümmekond aastat aktiivteenistusest eemal seisnud, paari tunniga uute soomusmasinate ja relvade endid kohandada suutsid.

Tagavaraväe ohvitseride õnneks jõudis kordamisõppuste eelviimasel päeval välis-

maalt tagasi Auto-tanki rügemendi ülem kolonel L u t s a r, kes seal tutvunemas käis uuemat tüüpi soomusmasinatega. Tutvumisel saadud värskete muljetega tutvustas kolonel Lutsar kohe ka tagavaraväe ohvitseride.

Tagavaraväe ohvitserid enne lahkumist rügemendist ühes rügeliga ja grupijuhtidega.

Ehkki kordamisõppuste viimane päev oli pühapäev, kuid õppuseid see ei takistanud — tehti tööd õppekavas ettenähtud aja viimase minutini.

6. augusti õhtul oli viimane üldine koosviibimine õhtusöögil, kus kol. Lutsar veel kord lahkuvaile selgitas tagavaraväe ohvitseri tähtsust kodumaa kaitsmises, toonitades, et alaline kaader on see, kes sammu

peab relvade arenemiskäiguga selleks, et seda arenemiskäiku esimesel võimalusel edasi anda peajõududele, s. o. tagavaraväelastele.

Tagavaraväelaste poolt vastati, et nemad kõik on ülirohmsad saadud teadmistest ja sellest vabadussõjaegsest vaimust, mis valitseb rügemendis, kust lahkudes nad selle vaimu enestega kaasa viivad ja kui tarvis

peaks olema, siis esimesel kutsel rügementi ilmuvad, et ühes alalise kaadriga koos töötada oma kalli kodumaa kaitseks.

7. augusti hommikuks olid rügemendist juba kõik tagavaraväe ohvitserid lahkunud. Nendest jäi rügementi järele hea mälestus, mis püsib kestvalt kuni rõõmsa jällenagemiseni.

K. U.

Tagavaraväe ohvitseride elust.

1. jalaväerügemendi reservohvitseride seksiooni tööst.

Käesoleva aasta maikuul reservohvitseridele läkitatud üleskutse organiseerimiseks seksioonidena kaitseväeüksuste ohvitseride kogude juurde äratas elavat huvi 1. rügemendi piirkonda kuuluvate reservohvitseride hulgas. Seksiooni organiseerimise päeval 28. mail tuli inimesi kokku üle 80% üldarvust, milline % pole mitte väike. Üldisest meeleolust selgus, nagu oleks jõutud ammuigatsetud eesmärgile, mis seni olnud kaugel. Otiendati ruttu liikmemaksud, valiti juhatus, seati üles tegevuse põhimõtted ja avaldati head tahet asuda tööle, õppima seda ala, kus võimalikul katsumise ajal võiks tulla tegutseda juhi osas. Vastavalt töömeelolule pidi juhatus ruttu teotsema, et leida töörahuldust seksiooni liikmetele. Üks oli selge, et algust tuli teha kergele ja lihtsamate asjadega, õigemini öelda — viia inimesi ainult kaitseväe elu õhkkonda, kus alata orienteerumist. Sellel põhimõttel korraldatigi ühine ekskursion rügemendi kasarmutesse tutvunemiseks sõdurite eluga praegusel ajal. Järgmine tund pakkus pilti üksikust mehest ja rühmast koondrivis. Kolmandas järjekorras korraldati ekskursion Kurtna laagerisse, kus tutvuneti rügemendi eluga laagris. Sellest ekskursionist võttis osa üle 50% organiseeritud liikmetest, kuna ekskursion oli kõigile osavõtnuile huviküllane ja kindlasti seksiooni tööedu. On tähelepanuväärne, et rügemendiüleml ja ohvitserkond osutavad suurt vastutulelikkust ja lahketa kaasabi seksioonile ta töös. Siit tekib õigustatud lootus, et edaspidine töö niisuguste vahakordade juures viib reservohvitserid sellele eesmärgile, mida taotleb nende organiseerimine.

Töö jätkamiseks eeloleval sügisel ja talvel seksiooni juhatus pöördus oma liikmete poole järgmise avaldisega:

V. a.

Kaasvõitleja!

Pärast suvist vaheaega algab igal alal intensiivne töö. Ka reservohvitseride seksioon eeloleval hooajal peab jätkama oma äsja-alatud tööd ja näitama elujõulisust, nagu see kohane ohvitseride organisatsioonile. Seksiooni juhatus oma koosolekul 9. augustil ühes 1. rügemendi ohv. kogu juhatusoga määras kindlaks põhimõtted ja kava mille järele edaspidi peab toimuma seksiooni töö. Selle kava põhimõtteks on, et ta ei oleks koormav täitmiseks ühelegi seksiooni liikmele ta kutsetöö kõrval, aga teisest küljest järjekindlusega ja süstematiseeritud tööga viiks seksiooni liikmeid sõjaasjanduse praktilisele mõistmisele ja süvenemisele juhtimise alal. Kuna mõningaid töid saab sooritada ainult maastikul, siis tuleb selleks kasutada ilmastiku soodsamat seisuga ja tööga algust teha veel augustikuu lõpul. Kava kohaselt toimub:

29. augustil: Jao ja rühma lahkriivi. Kogumine linna tapamaja juures kell 1615.
17. septembril: Näitlik laskmine ja harjutamine laskmises vintpüssist ja püstolist lasketiiris linna karjamaal. Kogumine kell 1000 seal-samas.
1. oktoobril: Näitlik laskmine ja harjutamine laskmises kergest kuulipildujast, näitlik laskmine raskest kuulipildujast karjamaa lasketiiris. Kogumine kell 1000 sealsamas.

Edaspidine kava näeb ette ühe selgitava loengu kaitsevahingust ja järgnevalt näitliku kaitsevahingust lahendamise suuremõdulisel kaardil, ühe selgitava loengu pealtungilahingust ja selle lahendamise kaardil. Käsitamisele tuleb ka gaasiasjandus. Viimaste ainete käsitamise kuupäevad jäävad lahtiseks, kuna raske on nii pika aja peale päeva ette kindlaks määrata.

Lektoriteks on palutud ja lahkesti nõusoleku annud 1. rügemendi ainetele vastavate kogemustega ohvitserid. Juhatus soovib kõigile reservohvitseridele enne iga aine käsitamist tutvuneda vastavate §§-ga määrustikkudest, et praktilisel tunnil oleks rohkem tulemusi. Peale eeltoodu töökavasse kuulub veel 1. rügemendi ohvitseridele garnisoni kasiinos korraldatavate loengute kuulamine. Nendest loengutest antakse teada. Kaitseväe teenivatele ohvitseridele

maleva staabi kaudu, teistele suusõnal, telefoni või mõnel muul teel. Harilikku igapäevase töö kõrval ei või puududa ka meelelahutus, mispärast võimalikult 21. oktoobril on ette nähtud koosviibimine garnisoni ohv. kasiinos.

Ohvitserkond on väga tundelik distsipliinis ja see asjaolu määrab sektsiooni kõigi liikmete osavõtu tööst. Mis puutub eriti sanitaarohvitseri ja ametnikke, siis nendegi osavõtt võrdle-

missi väikesest riivilisest tööst kas või pealtvaatajatena — kuulajatena on enam kui soovitatav, sest nii vastastikku arendatakse tõsist distsipliini ja mõjutatakse üksmeelsuse tunnet kuu- luvuseks ühisesse kaitsevägejuhtide peresse.

Narvas,
16. aug. 1933.

K. Maasik, major.

Sõdur rindelt jutustab.

Soomusrongi suurtükimees Voldemar Teras jutustab.

V. Teras
(Vabadussõja ajal).

Eluloolisi andmeid.

Olen sündinud 28. augustil 1891. a. Peterburis pagari pojana. Meie perekond asus elama Paidesse, kui olin alles kahe aastane. Enne Maailmasõda (18 a. vanusena) töötasin Peterburis mehaanikerina. Maailmasõjast võtsin osa 21. Siberi kütirügemendi luurajate kōdo koosseisus ja sain lahingus rindu haavata. Lahingutes ülesnäidatud vahvuse eest minule annetati Georgi rist.

Haava paranemise järele määrati mind teenistusse suurtükiväkke — 1. kaardiväe suurtükiväe divisjoni 1. patarei sidekomando allohvitservaatlejaks. Saksa okupatsioonil ajal siirdusin Arhangelskist Tallinna.

Vabadussõja ajal astusin vabatahtlikult soomusrongile nr. 1 (hiljemini „Kapten Irv“), kus teotsesin alul suurtüki teise numbrina, siis sihturina ja hiljemini patarei veltveebliina.

Eestlaste poolt esimene suurtükipauk Vabadussõjas.

Olen kuulnud ja lugenud, et Vaivara all soomusrongilt nr. 1. enamlaste pihta saadetud suurtükimürsud olid esimesed, mis eestlaste poolt läkitati vaenlasele.

Meie suurtükiväelased soovivad ehk Vabadussõda uurides neid suurtükipauke äärmärkida teatava ajaloolise sündmusena, mis pärast paar sõna selle kohta.

2. detsembril 1918. a. meie soomusrong nr. 1 lähenes vaenlasele Vaivara rajoonis. Enne Vaivara kirikuni jõudmist (kirikut polnud vist veel näha) metsa vahel pikkamööda sõites märkasime ees vasakul (raudteest põhjapool) enamlaste madruste salka, kelle pihta anti esimene suurtükipauk leitnant R. Sabolotny juhtimisel. Sihturiks oli A. Saviauk, mina olin suurtüki teiseks numbriks.

Vaivara kiriku kohal läks väike dessant salk soomusrongilt maha Vaivara mõisa suunas ja soomusrong liikus edasi kuni Korfi (Auvere) jaama eelse metsa vahele, kus teotses metsas ja Korfi (nüüd Auvere) jaamas asuva vaenlase vastu.

Kehra lahing 4. jaan. 1919.

2. jaan. õhtul meie soomusrong sõitis Tallinnasse, et teha kõige hädavajalisemat remonti lagunemasolevatele vagunitele.

4. jaan. hommikul enne soomusrongi Tallinnast välja sõitmist Kopli kaubajaamas Joh. Pitka ütles rongi meestele vaimustava kõne. Tema tähendas muuseas, et maanteed mööda lähevad soomlased ja soomusrongid raudteel: kas nüüd lööme vaenlast otsustavalt, või ei suuda seda teha kunagi.

Soomusrongi väljasõites meestel oli täieline lõõgimeeleolu.

Kehra jaamast edasi sõites jooksis meie vastu põgenejaid kaitseliitlasi, kes teatasid,

et suured enamlaste salgad on lähenemas raudtee suunas. Raudtee vahimaja nr. 87 (nüüd nr. 149) kohale jõudes märkasimegi metsast lagendikule ilmuvaid enamlasti. Suurtükk „Pisuhänd“ oli laskevalmis ja avas esimesena tule vaenlase pihta. Sellele järgnes kohe enamlaste tulistamine rongi kuulipildujatest ja kiiresti rongilt mahahüpanud dessandilt püssituli. Dessant tormas üle lagendiku vaenlase peale. Suurtüki, kuulipildujate ja püssitule „muulin“ oli ilus kõrvale kuulata ja võis mõjuda vaenlasele masendavalt. Ei saanudki palju tulistada kui enamlased kadusid metsa, osa oma „seltsimehi“ langenutena ja haavatutena lahinguväljale jättes. Dessant ajas vaenlast metsas taga.

Et soomusrongi metsa vahele sõites suurtükil polnud enam tööd, siis patarei mehed peale A. Saviaugu ja Venzeli läksid kõik välja dessandile järele. Metsas oli näha mitukümmend langenut enamlast, meil oli üks ainus kergesti haavatu. Vaenlase osad raudtee rajoonis olid täiesti löödud segamini ning tehtud võitlusvõimetuks.

Meie soomusronglaste meeleolu oli hiilgava võidu järele suurepärase. Saime aru ja tundsime hingeliselt — pööre Vabadussõjas on sündinud.

Tapa vallutamine 9. jaan. 1919.

Tapa vallutamise hommikul pimedas liikus soomusrong nr. 1. Lehtsest Tapa suunas. Soomusrong nr. 1 järele liikus sr. nr. 3.

Helgiheitjaga raudteed ette valgustades nägime enamlaste soomusrongi meie vastu liikumas. Algas äärmiselt äge tulevahetus vaenlase soomusrongiga. Veltveebel A. Saviauk oli ka seekord sihturiks, mina nr. 2. Tulistasime hiigla intensiivsusega umbes 20—30 minutit, kuni enamlaste soomusrong saj pihta ja taganes. Toetasime suurtükitulega meie pealetungivat dessanti.

Raudtee pöörangud Tapa jaama semafori kohal olid enamlaste poolt purustatud, nii et meie soomusrong ei saanud enne jaama sõita, kui purustatud tee oli parandatud.

B. Korolevi maal.

Kehra lahing 04.01.19.

Tapa jaama ametnikud rääkisid, et enamlaste soomusrongil asus ka Anvelt. Kas see teade vastab tõele, seda ei tea.

Tartu vallutamine 14. jaan. 1919.

Suurtüki tuld juhtis, nagu harilikult, patarei ülem leitn. R. Sabolotny ja sihturiks oli A. Saviauk. Meie soomusrong liikus välja kujunenud traditsiooni kohaselt kõige ees. Enne Emajõe („Jänese“) sillani jõudmist oli meil väga äge kahevõitlus enamlaste soomusrongiga — umbes sama intensiivsusega, kui Tapa vallutamisel. Ka siin sai enamlaste soomusrong pihta, mida tõendasid vaununi killud tee ääres. Vaenlase soomusrong taandus ja meie sõitsime otse tema kannul Jänese sillale. Raudtee roopad sillal olid veidi rikutud või lahti kruvitud, mille aga kiiresti parandasime ja kohe edasi sõitsime, aegajalt enamlaste soomusrongi tulistades. Alles hiljemini saime raudteelastelt ja pealt nägijatelt kohalikelt elanikelt teada, et olime lasknud enamlaste soomusrongi esimese suurtükiplatvormi puruks ja hävitanud suurtüki meeskonna.

Meie soomusrongi (soomusr. nr. 1) dessant tungis esimesena Tartu linna, enne soomusrongi Tartu jaama jõudmist. Tartu jaama esiselt leidsime ühe 6" haubitsa, millest Sabolotny ja Saviauk lasksid ühe paugu suurtüki endiste peremeeste (enamlaste) suunas. Tartu jaama jõudes selgus, et meil oli alles ainult kaks granaati ja kolm või neli kasti šrapnelli. Kiire laskmise juures meie patarei meeskond ei märganudki, et laskemoon on täiesti otsakorral. Jaamas leid-

sime veel muu hulgas terve vagunitäie suurtüki laskemoona, mis kohe soomusrongile laadisime.

Paju lahing 31. jaan. 1919.

Mõni km V. Emajõest (Sangaste jaama lähedal) Valga poole parandati raudtee silda vaenlase suurtükite all, mis pärast meie soomusrongi ei pääsenud edasi — appi Paju mõisa vallutajaile. Et meie patareil kuni silla paranduse lõpule viimiseni puudus vääriline tegevus, siis mina ühes suurtükimehe Aleks. Penbergiga läksime ette jälgima Paju lahingu käiku. Paju lahingu piirkonnast tuli meile vastu kapten A. Irv ja käsutas mind kiiresti kuperjanovlaste juurde minema, et seal üht roodu, kes kõik oma juhtivad jõud kaotanud ja korralt taganeb, kinni pidada ja kaitseks korraldada.

Käsku täites jõudsimme Penbergiga Kuperjanovi rooduni (2. rood) metsas umbes 3 km Paju mõisast. Rood oli põgenemisel Sangaste j. suunas. Peatasime roodu ja ütlesime julgustades, et varsti tuleb soomusrongi desant appi. See tõstis meeste meeleolu. Rood võttis tagasi metsa äärde umbes 2 km kaugusele Paju mõisast, kust mõis oli selgesti üle lagendiku näha. Tegin korralduse Penbergil asuda roodu vasakule tiivale ja ise jäin paremale tiivale ning võtsime seisukoha vastu Paju mõisat. Vahepeal liikus soomlasi meist umbes 1½—2 km paremal Paju mõisa suunas, mille peale käsutasin Kuperjanovi roodu ahelikus edasi. Pealetungides said mõned roodu mehed haavata, sest enamlased lasksid kogu aeg Paju mõisast meile vastu.

Samal ajal kostis meile nähaolevatest soomlastest veel paremal vägev „hurraa“: üks osa soomlasi ja kuperjanovlasi nähtavasti ründas mõisat tiivalt. Vaenlase tuli meie vastu nõrgenes. Jõudsimme paremalt tiivalt ründajatega ühteaegu mõisa südamesse. Üle lageda välja Paju mõisa peale tungides nägime sellel väljal üksikult 8—9 langenut, kes kõik olid pesu väel, lume peal maas. Need olid sama Kuperjanovi roodu ohvitseri, allohvitseri ja sõdureid enamlaste (läti küttide) poolt paljaks tehtud.

Kuperjanovlased ühes soomlastega hakisid jälitama vaenlast Valga suunas ja rood, mida mina juhtisin, ühines teistega. Seega oli minu (tookord vanemallohvitser) ja A. Penbergi ülesanne täidetud.

Kahekesi A. Penbergiga pärast lahingut Paju mõisa pargis liikudes nägime seal langenud enamlasi. Tulime mõttele, et tarvis varustada meie patarei mehi langenute jalas olevate korralike säärikutega. Niiviisi sai

me 6 paari korralikke säärikuid langenud enamlaste jalast. Olin parajasti säärikuid ühel laibal jalast tõmbamas kui äkki kaunis lähedal kõlas püssipauk minu seljataga. Tagasi vaadates nägin vaenlase sõdurit, püssipalges, puu najal veel kord minu poole sihtivat. Heitsin silmapilkselt pikali, et laadida püss vastulaskmiseks. Enne veel kui sihtida ja lasta suutsin, nägin kui minu kaaslane Penberg kõrvalt tormas enamlase peale ja püssipäraga purustas vaenlase pea.

Õhtul pimedas jõudsimme soomusrongile tagasi.

Haavata saamine.

3. märtsil meie soomusrongi suurtükil „Pisuhänd“ oli äge vastastikune tulevahetus enamlaste soomusrongiga Petseri jaamast mõni km Irboska poole. Hommiku vara hämaras oli esimene kokkupõrge, pärast lõunat teine. Teise kokkupõrke ajal enamlaste soomusrongilt saadatud mürsud lõhkesid tihedasti meie rongi ümber. Üks šrapnell lõhkes otse meie suurtükiplatvormi „Pisuhänna“ ees ja paiskas tina kuulikesed platvormile. Šrapnelli tsentraaltoru*) lõhkus minu lambanahkse kasuka parema õla kohalt ja rebis õla naha kolme tolli pikkuselt luuni katki. Lahingu tegin siiski lõpuni kaasa, täites suurtüki juures oma kohuseid, kuni vaenlase soomusrong löödi taganema. Õhtul evakueeriti mind Tallinna 2. sõjaväe haigemajja Narva mnt., kust paranemise järele umbes kuu aja pärast soomusrongile tagasi jõudsin. Maaailmasõjas sain haavata esimest korda ja kolmas kord sain haavata Bermondti sõjas Riias.

Luurkäik Kasaritsa lahinguväljale.

Enne Kasaritsa lahingut sel ööl (22/23. apr. 1919.) kutsus meie rongiülema leitn. E. Neps minu oma juurde kantseleisse, kus olid peale E. Nepsi patareiülema ja üks talumees. Neps ütles, et minul tuleb minna talumehega kaasa, kes näitab mulle enamlaste patarei asukoha, mille pidin märkima kaasaantavale kaardile. Liikusime talumehega metsa mööda maantee kõrval rööbiti teele Kasaritsa suunas. Enne ühe üksiku taluni jõudmist pöörasime orgu mööda, milles kasvab võsastik, vasakule. Jõudsimme ühe künga juurde, kust avati meie pihta püssituli. Talumehele, kes eelmisel päeval enamlaste asukohtadega pidi olema hästi tuttav, tuli enamlaste siinolek täiesti ootamata ja tema ei olnud nõus minuga enam edasi tulema. Tema

*) See 3" šrapnelli tsentraaltoru asub praegu Vabadussõja muuseumis. —i.

vaid näitas minule eemalt künka, mille taga pidi asuma enamlaste patareid. Patareid asus kohta täpsalt ülesmärkida mina siiski ei saanud.

Järgmise päeva (23. apr.) hommikul avasime Võru jaamast suurtükiväe kungaste piirkonda, kus pidi asuma enamlaste patareid. Enamlased aga vastasid kohe niivõrt tabavalt, et pidime soomusrongiga Võru jaamast lahkuma. Valga suunas maantee ülesõidu koha piirkonda metsa varju. Enamlaste patareid tuld olevat tookord juhtinud alampolk K. Troitski, kes mõni päev hiljem tuli meie poole üle ja sai meie soomusrongi patareid ülemaks. K. Troitski hiljem rääkis, et kui tema oleks tahtnud, siis ta oleks võinud pommitada Võru jaama ja linna, kuid tema ei soovinud seda, vaid tulistas meelega Võru järve ja jaama lähedusse 7. jalaväe rügemendi nüüdsete kasarmute kohale künkale.

Kasaritsa lahingust võtsin osa dessandi koosseisus, kuna suurtüki juurde jäi ainult mõni üksik mees.

Veški lahing 25. aug. 1919.

Rongi löögiosa seisis valvekorras. Suurtüki juures valvekorral olev allõhv. Penberg märkas enamlaste kolonni liikumist Veški küla poolt ja teatas sellest minule (patareid veltveebile). Teatasin sellest kohe patareid ja rongi ülemale, kes olid löögiosalt maas. Liikusime löögiosaga pikkamööda edasi. Enamlaste kolonn, kes liikus raudtee ääres (lõunapool raudteed) Veški küla poolt meie suunas ja oli juba jõudnud sillast mööda, märkas nähtavasti meie rongi ja võttis end veidi raudteest eemale võsastikku ja liikus ikka edasi. Raudtee muldkeha sel kohal oli õige kõrge ja enamlaste kolonn asus suurtüki platvormist palju madalamal, mis pärast polnud võimalik kasutada suurtüki sihtriistu nii madalale sihtimiseks. Tähtsa tegevuse tõttu asusin ise sihturi kohale, tegin suurtüki luku lahti ja panin läbi suurtüki toru sihtides suurtüki enamlaste kolonni pihta sihti, võttes nii madalasse kui see üldse võimalik oli. Küsisin šrapnelli, kuid anti millegipärast granaat. Laadisin kiiresti ja päästsin. Tabas enamlaste kolonni keskele. Teise granaadiga andsin veidi kaugemale võsastikku. Samal ajal liikus meie rongi dessant joostes enamlaste peale, nii et sinna poole suurtükist enam ei tohtinud tulistada — oleks võinud tabada ühtlasi oma dessantmehi. Nüüd märkasime ees vasakul rongist umbes 2 km kaugusel võsastikus enamlaste teist jalaväe osa, kes peatus ja alles hiljemini hakkas püssidest tulistama.

Vahepeal vaenlane hakkas pommitama meie rongi. Esimesena avas tule enamlaste soomusrongi patareid. Alul tulid üksikud mürsud, kuid varsti tuli enamlaste kahe soomusrongi patareidest kolm-neli mürsku korraga. Samal ajal avas tule, meie rongi pihta sihtides, ka enamlaste patareid või suurtükk, mis asus paremal raudteest otse meie rongi kohal, ja teine enamlaste patareid, mis asus ees vasakul. Meie rong liikus vaenlase ägeda tule all ainult teatava piirini tagasi, sest enamlaste suurtüki mürsk oli lõhkunud raudtee meie rongi taga, mida mina tookord küll ei märganudki. Meie rongi viimased vagunid kuni vedurini olid enamlaste mürsust purustatud kohal jooksnud roobastest välja; teelt kõrvalejooksnud vagunid olid veduri tagant lahti haagitud, nii et vedur meie suurtüki platvormiga ja ühe kuulipilduja vaguniga võis liikuda vaenlase poole, mida tehtigi. Liikumise ajal sihtisin ja lasksin enamlaste esimese soomusrongi pihta, mis sai pihtavuse. Seejärel kandsin oma algatusel kohe tule üle enamlaste tagumise soomusrongi pihta, mis asus eemal tee käänu taga. Ka see sai pihtavuse.*) Nüüd taandusid enamlaste soomusrongid suure kiirusega mõni km ja lasksid oma taga ühe silla õhku, et meie poolik soomusrong ei saaks neid taga ajada. Sellega ühtlasi nad võtsid omal võimalusel muutuda hädaohtlikuks meile (jalitajale) ja takistada roobastelt kõrvale jooksnud vagunite teele tagasi tõstmist.

Esimese kokkupõrke juures enamlaste jalaväe osadega langes meie suurtüki ja püssiväe läbi kaks kuni kolmkümmend punakaartlast ja võeti vangi 117 meest. Seega Veški lahing, vaatamata meie äärmiselt kriitilisele seisukorrale lahingu keskel, lõppes siiski meile väga õnnelikult.

Üks Veški lahingus võetud vangidest, Max Lasberg, jäeti teenima meie soomusrongi kantseleisse majandusjaoskonna kirjutajana. Pärast soomusrongi teenistusest lahkkumist tema võeti ametisse Tallinnas Vabariigi Valitsuse kantselei ülemaks.

*) Sama sündmust kirjeldab tookordne sr. „Kapten Irv“ patareidülem kolonelltn. K. Troitski järgmiselt: „Nähes, et enamlaste meile lähem soomusrong sai mürsu pihta, tahtsin anda komando tule ülekandmiseks enamlaste soomusrongi pihta, mida nägin eemal teekäänu taga. Mina ei saanud aga veel suud komando andmiseks lahti teha, kui märgiks kavatsatud soomusrongilt tõusis suitsusammas prahiga: „Pisuhännast“ lastud mürsk tabas õieti. Mul oli ütlemata hea meel, et polnud tarvis raisata äärmiselt kallist aega märgi näitamiseks ja komando andmiseks, vaid et sihturi kohuseid täitja veltveebel V. Terras kandis tule üle oma algatusel õigel ajal.“

Bermondti sõjas.

Landesvääri järeltulejad, Bermondti väed, oktoobrikuu esimesel poolel ähvardasid Lääs-timaad, esijoones aga Riia linna. Meie soomusrong („Kapten Irv“) ja mõni tund hiljemini soomusrong nr. 2 jõudsid Riiga lätlaste appi 10. okt. 1919. a. varahommikul. Lätlased olid täies hoos Riias põgenemas ja alul nad ei avaldanud Riias mingisugust vastupanu vaenlasele. Eesti soomusrongid panid Bermondti vägede pealetungi seisma Düüna jõe joonel, kaitstes muuseas kogu oma Riias oleku ajal suurt raudtee silda üle Düüna. Nähes meie kindlat vastupanu vaenlasele, lätlased asusid puusilla kaitsmisele (Düüna jõel, allpool raudsilda).

See oli vist teisel päeval pärast meie soomusrongi Riiga jõudmist, kui meie rongi löögiosa sõitis kuhugi sadama poole. Siit tulistasime lätlaste kättenäitamise järele üht maja teiselpool Düüna jõge, kust bermondtlased olevat tulistanud kuulipildujatest puusilla juures olejaid lätlasi. Lasksime maja kolmanda ja neljanda korra iga aknasse täpsalt ühe mürsu.

Sealpool Düüna jõge, meie poolt vaadates vasakul pool raudtee silda, oli kirik, mille tornis pidi asuma bermondtlaste patarei vaatepunkt. Kord patareiülema alampolk. Troitsky komando järele lasksin selle kiriku torni pihta sihtides kolm mürsku suurtükk „Pisuhännast“, kuid ei saanud pihta. Meelepahaga läksin „Kommuuna“ (enamlastelt võetud suurtükiplatvorm) peale ja lasksin oma alg-

tusel sealt ühe mürsu ja tabasin märki, nii et torn vajus natukene viltu.

Selgesti on meeles, kui meie soomusrong ja osa dessanti kord öösi käis luureretkel Düüna jõe raudsillal kavatsusega, kui see kergesti teostub, tungida teisele poole jõge. Bermondtlased teisel pool kaldal olid aga valvsad ja avasid ägeda tule püssidest, kuulipildujatest, suurtükkidest ja vist ka miinipildujast. Rong sõitis umbes üle silla keskkohta ja algas vaikselt tagasi liikumist, kui rongi ees olevad piilurid jooksid tagasi ja teatasid, et rongil tuleb tagasi liikuda. Mispärast pidime tagasi liikuma, seda mina ei saanud teada. Kui vaenlane avas tule, siis tulistati ka meie poolt väga intensiivselt. Vist üks vaenlase miinipildujast lastud miin lõhkes kaunis lähedal meie rongi ees silla kaare ülemise osa vastu sel momendil, kui meie rong oli alanud tagasilikumist. Miini või mürsu lõhkemisest meie ees tekkis järsk tulekuma, mis momendiks pimestas nägemist.

Järgnes vaenlase väga intensiivne suurtükitali raudtee piirkonda meie soomusrongi taha.

18. okt. 1919. Riias sain Vabadussõjas teist korda (Maailmasõjas saadud haavamisega kokku kolmandat korda) granaadi kiladudega kõhust ja pahemast käest raskesti haavata.

Vabariigi Valitsuse otsusega on minule annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist.

Olin ja olen õnnelik, et Vabadussõjas eestlased suutsid endid maksma panna ja saavutada iseseisvuse. —i.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Itaalia sõjalaevastiku manöövrid 1933. a.

Itaalia sõjalaevastiku õppeaasta, mis algas oktoobrikuus 1932. a., lõppes s. a. juulikuul alul Tirreno meres peetud manöövritega, millest võtsid osa 1-ne ja 2-ne eskaader merejõudude staabi ülema adm. Ducci üldisel juhatusel. Eskaadrite koosseisu kuulusid: 1-se — 4 ristlejat ja kaks miinipüüdjate (cacciatorpediniere) flotilliat à 9 laeva; 2-se — 5 keskmist ristlejat ja kokku 11 luurelaeva (esploratori). Manöövrite ülesandeks oli kontrollida õppeaasta vältusel tehtud töö tulemusi, eriti mis puutub sidepidamise küsimustesse peal- ja allveelaevade ning lennukite omavahelisel koostöötamisel; peale selle manöövrite kava lõpuosas oli ette nähtud rida suurtükilaskmisi, tulistamisi torpeedodega nii all- kui ka pealveelaevadelt, koondiste evolutsioone j.n.e. Manöövrite alguseks laevastiku osad olid koondatud Gaeta sadamasse, kuna allveelaevastik asus Na-

polis. Manöövrite esimese päeva kavas 6. juulil oli ette nähtud: a) vastase oletatava allveelaeva püüdmine, kes oli sukeldunud; b) laskmised 120/45 suurtükkidest (miinipüüdjalt); c) laskmised 120/50 suurtükkidest (luurelaevadelt); e) rünnak torpeedodega (miinipüüdjalt). Vastase allveelaeva püüdmiseks määratud pealveelaevad (miinipüüdjad) rivinesid kolmnurkselt. Jõudnud vastase lähedusse, iga laev viskas oletatava vaenlase periskoobi suunas allveelaevavastaseid pomme, mis olid reguleeritud tungimiseks 50 m sügavuseni ja lõhkesid umbes 100 m kaugusel neid viskava laeva ahtrist, paisates õhku suitsuga segatud kõrgeid veesambaid; tabamispunktid ja tulistatavad alad märgiti ära suitsupommidega; viimaseid kasutati samuti manööverdavate laevade asukohtade kindlaksmääramiseks tegevuse alul ja selle vältusel, et

niiviisi hõlbustada laevade koostöötamist ja ka vahekohtu tegevust. Laskmised 120/45 ja 120/50 suurtükkidest umbes 10 km kaugusel udu ja suitsu sees liikva ning vaevalt nähtava märgi pihta, andsid samuti häid tulemusi, ühtlasi demonstreerides praegusaja suurtükkide võimsust, võrreldes näiteks Tsushima-aegsetega, kas isegi soomuslaevad avasid tule vastase pihta ainult 5—6 km kauguselt, kuna nüüd — nagu nägime eelpool — juba miinipüüdjad tulistavad peaaegu kaks korda suurema kauguse peale. Torpedoharjutus oli korraldatud massilise rünnaku näol ühele vastaspoole laevale. Kõik 18 ründavat laeva liikusid maksimaalse kiirusega märgi suunas ja — jõudnud parajale kaugusele — andsid torpedodega kogu paugu, mille tagajärjed tunnustati täiesti hävitavaks vastase laevale. Sel puhul itaallased arvavad, et niisuguseid massilisi rünnakuid torpedodega päevavalgusel tuleb lugeda siiski erakordseteks nähtusteks, kuna reeglina takistab seda tegemast praegusaja meresuurtükkide tabav ning hävitav tuli. Tegevus 7. juulil

algas kahe jalaväerügemendi pealelaadimisega transportidele Gaeta sadamas, millele järgnes laskeharjutus lahingutorpedodega. Selleks oli Monte Orlando rannakaljule merepinna kõrgusele joonestatud valge ruudutaoline nelinurk, mis pidi endast kujutama märki. Seda märki tulistasid torpedodega mõned all- ja pealveelaevad — kõik heade tagajärgedega. Sellele järgnes paraad allveelaevadele (24 laeva), millised rivistatult kahte kolonni kihutasid üks ühelt- ja teine teiselt poolt mööda neile vastupidise kursiga liikuvast lipulaevast „Pola“, kus asus ka Mussolini. Pärast ülevaatus allveelaevastik demonstreeris oma manööverdamisoskust, sukeldudes ning tõus-tes veepinnale kiiresti ja üheaegselt antud signaalide järgi. Ducest möödudes tühjad allveelaevade pardad äkki täitusid nagu nõiavael mere- meestega, kes väkikiirelt asusid suurtükkide juurde ja kohe sellele järgnes suurepäraselt antud kogupauk valitsuse juhi (il Capo del Governo) auks. Manöövrid lõppesid 8. juulil üldise ülevaatusena Mussolinilt.

Ülemate distsiplinaarvõim vene punaväes. *)

Distsiplinaarvõimu mõiste piirtluses punaväe distsiplinaarmäärustik ei erine sisuliselt kuigi palju 20. märtsil 1913. a. vene keisririigi sõjaväes maksmapandud distsiplinaarmäärustikust. Nii ühe kui teise järgi on sõjaväedistsipliin sõjaväes maksmapandud seaduste, seaduste, ülemuse käskude ja korralduste täppis täitmine. Endise määrustiku nõudele, et ülemad on kohustatud karistama alluvate „üleastumist ja lohakust“, lisab punaväe määrustik juurde, et ülema kohus on samuti ergutada parimaid.

Endise määrustikuga ülemale antud õigus kasutada relva avalikult vastuhakkajate alistamiseks ülemuse käsule on maksmajäänud ka punaväe distsiplinaarmäärustikus (§ 7), mille põhjal lahinguolukorras edasilükkamata iseloomuga juhtumitel, ülemad omavad mitte ainult õigust, vaid nad on kohustatud kasutama relva lahingukäsku täita tõrkujate suhtes.

Punaväe distsiplinaarmäärustik näeb ette järgmised distsiplinaarkaristused.

Punaväelaste - reateenijate karistused: hoiatus, meeldetuletus, märkus, noomitus nelja silma all või rivi ees, kasarmuarest kuni 1 kuuni, karistustoimkonnad kuni 5 toimkonda, arest peavahis (meie mõiste järgi garnisoni arestimajas) kuni 20 ööpäeva, järjekordse puhkuse õiguse äravõtmine või puhkuseaja lühendamise, karistatu nime kirjutamine mustale tahvlile ajaga kuni 1 kuu, üleastumiste loetlemine rivi ees või pidulikel istungeil.

Punaväe ajateenijate - ülemate karistused: hoiatus, meeldetuletus, märkus, noomitus nelja silma all või käskkirjas, karistustoimkonnad kuni 5 toimkonda, arest peavahis kuni 20 ööpäeva, teenistusosalal ülendamiseks mitte-esitamine, alamale ametikohale paigutamine.

*) Vremennõi distsiplinarnõi ustav R.K.K.A. 1933. a. põhjal.

Punaväe muude ülemate karistused: hoiatus, meeldetuletus, märkus, tähelepantu juhtimine, noomitus nelja silma all, kirjas, käskkirjas või ülemate koosolekul, karistustoimkonnad kuni 2 toimkonda, koduarest kuni 7 ööpäeva, arest peavahis kuni 20 ööpäeva.

Alluvate isikute ametikohalt ajutiselt eemaldamise õigus on kõigil punaväe juhtidel, alates rühmaülemast. Eemaldatud isiku attestatsioon kinnitaja ülem peab sel puhul viibimata tegema juurduse, mille põhjal ta kas kinnitab eemaldamise, või võtab vastutusele ülema, kes eemaldas ametist oma alluva mitte küllalt kaaluvail põhjusil.

Punaväe distsiplinaarmäärustiku omapäraks (võrreldes näiteks vene 1913. a. distsiplinaarmäärustikuga või meie „Kv. distsiplinaarkaristuste seadlusega“) on temas esile toodud ergutuste liigitelu, mille otstarbena määrustik nimetab võistluse arendamist ja eeskujulikude eritamist.

Ergutustena on ette nähtud: 1) tänu, mida võidakas avaldada suuliselt rivi ees või pidulikul istungil, kirjas või käskkirjas, 2) puhkus väljaspool järjekorda, 3) väärtuslikud kingid sellekohase pealkirjaga, 4) pidulikul annetatavad kiituskirjad, 5) auhinnad ja eritunnused, 6) fotod, millel ergutatav isik on pildistatud ühes väeosa lipuga, 7) väeosa lipu-assistentide nimestikku kandmine, 8) isikliku relva annetamine ühes sellekohase peal- ja kaaskirjaga, 9) kõrgemale ametikohale määramine, 10) punalipu aumärkide annetamine, 11) revolutsioonilise aurelva annetamine, 12) jäädavalt väeosa nimestikku kandmine.

Ülaltoodust nähtub, et punaste komandõride distsiplinaarvõimu piirid karistuste määramisel on väga laialdased: ühelt poolt hoiatused, meeldetuletused, märkused j.n.e., teisalt — alluvate ülemate ametikohalt eemaldamine ja relva kasutamise lahingukäsku täita tõrkujate alluvate käsutäitmisele sundimiseks. Ka ergutuseabinõusid on neil terve rida.

Sõjakirjandust.

ITAALIA.

ESERCITO E NAZIONE.

Juuli 1933.

1. A. Baldini. Duce sõjaväe etteotsa. Ridu sõjaministeeriumi juhtimise ülevõtmise puhul Mussolinilt. Avaldatakse arvamust, et selle läbi Itaalia sõjaline võimsus võrreldes senisega veelgi tõuseb. — 2. M. Zanetti. Itaalia õhuarmaada ookeanilend. Lühike ülevaade lennu ettevalmistustöödest ja selle täitmise üksikute etappide kaupa. — 3. G. Caniglia. Uus raudteevõrgu elektrifitseerimise programm. Selle programmi kohaselt mõeldakse elektrifitseerida tähtsamaid Itaalia raudteid, nagu: kaks Milano—Reggio liini, millest üks läheb üle Bologna ja Firenze ja teine üle Genova—Pisa ühes rikkaadliiniga: Torino—Trieste—Fiume. Peale selle kavatakse veel elektrifitseerida rida teisejärgu tähtsusega raudteid. — 4. G. Costa. Berssäljeerid ja ratsavägi lähedamaa luurel. Küsimust käsitletakse taktikalise ülesande varal. — 5. D. Barbato ja B. Cappuccini. Jõe ületamine vastase läheduses. Sellesisulise taktikalise ülesande lahendus. — 6. G. Cardona. Õhu luure toimetamine saksa doktriini kohaselt. Kokkuvõtlik ülevaade küsimusest, mis — nagu artikli sisu laseb oletada — tehtud vastavate saksa eeskirjade alusel. — 7. L. Ballati. Ühe motoriseeritud õhukaitse suurtükiväe grupi kasutamine lahingtegevusel. Vastavasulise taktikalise ülesande lahendus. — 8. P. Drigo. Reetia Alpid ja ajalugu. Ajalooline ja sõjamaateaduslik kirjeldus. — 9. A. V. Pellegrineschi. Kuidas liitlased okupeerisid Cameruni. Sõjaajaloolisi andmeid. — 10. L. A. Maggiorotti. Itaalia sõjaväe arhitektide ja inseneride entsüklopeedia. G—I tähed. — 11. Mitmesugust. — 12. Reservohvitseride elu.

BELGIA.

BULLETIN BELGE DES SCIENCES MILITAIRES.

August 1933. a.

1. Ltn. J.-L. Thonnard. Jõgedele ületamine. Selgitatakse vastavate prantsuse eeskirjade suhtumist sellele küsimusele. Artiklil on järg. — 2. Major Delvaux Vauban Mon'si piiramisel. Sõjaajaloolisi andmeid XVII sajandi lõpust. — 3. Kindr.-ltn. van de Putte. Mõtteid aktiivsest õhukaitsest madalalt lendavate lennukite vastu. Õhukaitse suurtükide konstruktsiooni alal on viimaste aastate vältusel saavutatud suurt edu, eriti mis puutub nende laskekaugusse, mis võimaldab tulistada märke veel küllalt heade tagajärgedega 9—10 km ulatuses. On seepärast loomulik, et lennukid normaalselt peaksid hoidma sellest suurematel kõrgustel. Niisugusel puhul aga väheneks tunduvalt lennukeid endail visatavate pommide tabamistäpsus ja ka vaatluse toimetamine muutuks märksa raskemaks. Kokkuvõetult: lennuk kui võitluse-

vahend suurel määral kaotaks oma tähtsuse isearanis veel kui silmas pidada, et lendamine suurematel kõrgustel nõuab tehniliselt delikaatset organisatsiooni ja on seotud suurte kuludega. Ainukeseks abinõuks selle pahe vastu on lasta suurematelt kõrgustelt allapoole ja teostada lende nii madalalt, kui seda võimaldavad maapinnal asuvad esemed: majad, puud jne. See väide paistab küll paradoksina, kuid ta põhjeneb järgmistel tõsioludel: a) saavutatakse ootamatus, kuna madalalt lendavate lennukite mootoripõrin ei ole kaugemal 500 m hästi kuuldav ja lennuk ise võib hõlpsasti maanduda, kasutades selleks künkaid, puudelatvu jne.; b) suurem julgeolek vastase hävitajate vastu, kel on raske manööverdada madalatel kõrgustel; d) maapealsete märkide pommitamine lennukeid õhust võib sündida täpsamalt ning suuremate tagajärgedega; e) on võimalik paremate tulemustega tulistada maapealseid märke kuulipildujaist ja lennukeile asetatud väiksekaliibrilistest suurtükkidest; g) õhukaitse suurtükid ei ole võimalised tulistama madalalt lendavaid lennukeid, sest suurtükide juures kasutatavad mõduaparaadid, sihtimisvahendid ning laskemetoodid ei ole selleks kohandatud, seda enam, et madalal kõrgusel lennuk liigub suurtüki tegevusesektoris suhteliselt suurema kiirusega kui suurtel kõrgustel, mispärast samavõrra vähenevad ka tema tabamise võimalused. Tegelikult keskmise kaliibriga õhukaitse suurtükke ei saa hoopiski kasutada lennukite vastu, mis lendavad madalamal kui 500 m ja horisontaalses kauguses lähemal kui 1000—1500 m — olenevalt lennuki liikumiskiirusest. Just vastupidiselt: on väga tõenäoline, et nad ise muutuvad tegevuseobjektiks madalalt lendavatele iennukitele, kes võivad neid oma kurjemaid vanelasi rünnata ilma erilise riisikota, nagu seda ka näitavad hiljuti Dijoni ümbruses Prantsusmaal peetud õhumanöövrid. Seega siis, et õhukaitse suurtükid saaksid edukalt täita oma ülesandeid, on tarvilik kindlustada nende isiklik julgeolek madalalt lendavate lennukite vastu. See ülesanne laiemas ulatuses ning üldisemas mõttes kerkis päevakorradele juba Maailmasõja lõpupäeval. Tolalaj kui ka praegu on määrgata tendentsi võitluseks madalalt lendavate lennukite vastu kasutada individuaalseid tulerelvi, eeskätt aga kergeid ja raskeid kuulipildujaid. Sellel on kahtlemata omad paremused, kuna saab kasutada juba olemasolevaid relvi, tehes neis vaid väiksemaid konstruktiivseid täiendusi; samal ajal need relvad olles individuaalsel ja kollektiivsel (kk ja rk) varustamisel väeosades (jalavägi, ratsavägi) on igal ajal ning kohal kättesaadaval ning valmis teotsemiseks, kui lennukid peaksid ootamata kuskilt metsatuka või künka tagant nähtavale ilmuma. Kuid teisest küljest sarnaste suure kiirusega (300 km ja rohkemgi tunnis) ja lähedalt mõdaalikuvaate märkide tulistamine, nagu seda on madalalt lendavad lennukid, nõuab siiski erilist oskust laskureilt ja ka teatavaid tehnilisi omadusi relvalt. Kas lennukite tulistamiseks kohandatud jalaväe-automaatrelvad on veel küllalt hõlpsasti käsitletavad oma harilikude ülesannete täitmiseks või kas on võimalik praegustes teenistuslikkudes oludes ettevalmistada sihturit, kes ühesuguse osavusega suudaks tulistada nii maapeal asuvaid kui ka õhusuulikuvaid märke?

Autor arvab, et see ei ole hästi mõeldav ning ieiab tarvilikuks konstrueerida erilist relva võitlemiseks õhumärkide, eriti aga madalalt lendavate lennukite vastu, ja mida saaksid kasutada enda vahetuks kaitseks õhukaitsepatareid kui ka teised väeliigid, kes võiksid olla vastase lennuväe tegevuse objektiks; niisugust relva peaks teenima selleks eriliselt ettevalmistatud meeskond. Seadnud üles mõned tehnilised tingimused nimetatud relvale, autor teeb järgmise lühida kokkuvõtte küsimuse arenemise üle pärast Maailmasõda: 1) võitluseks madalalt lendavate lennukite vastu kasutatakse väeosades varustusel olevaid automaatrelvi, neid täiendades tehniliselt — algiiruse suurendamise suunas (raua pikendamise); tulistamiseks päeval need relvad ühendatakse gruppideks neljakaupa ja öösi — kaheksmakaupa; 2) neli või kaks automaatrelva monteeritakse ühisele alusele, ühise sihkuga, neid tarbekorral paigutades autole; 3) automaatrelvade valmistamine, mille kalibreeriks oleks 11—20 mm ja sihtimisabinõud täpsuselt kohandatud kiiresti liikuvate õhumärkide tulistamiseks; nende relvade kuuli lendjoon on lame ja neid kasutatakse ka mõningate maapealsete märkide (tankide) tulistamiseks ning selleks asetatud ratastega varustatud alustele, mis võimaldab neid paigutada ühelt kohalt teise inimeste jõul; mõnikord sellekalibri relvi paigutatakse kahe- või neljakaupa ühisele alusele monteeritult autodele; 4) on konstrueeritud 20—40 mm kalibri suurtükke, varustatud täpsate sihtimisabinõudega ja monteeritud ühe-, kahe- või neljakaupa ühisele alusele. Ükski neist relvadest — autori arvamine järgi — ei ole veel küllalt hea madalalt lendavate lennukite vastu võitlemiseks, kuid küsimuse edasiarenedes võiks niisugune relv välja kujuneda. — 4. Kapt. G. Lenders. Patarei positsiooni kaitse organiseerimine. Seda küsimust käsitlevate eeskirjade (Belgia) paragrahvide tõlgitsemine („Réglement sur l'emploi tactique de l'Artillerie“, „Instruction sur l'Organisation du terrain“ jne.) ühes Maailmasõja kogemuste arvesse võtmisega. — 5. Ltn. S. Bayot. Üks konkreetne juhus koloniaalvägede taktikast. Sõjasündmused Belgia Kongos 1915. a. — 6. Kol.-ltn. Lievin. 1. ja 2. kütirügemendi pealetung 1. ja 2. oktoobril 1918. a. Artiklil on järg. — 7. Bibliograafia.

AUSTRIA.

MILITÄRWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN.

August 1933.

1. Mereväeleitnant P. Handel-Mazzetti. — Kes valmistab ette Maailmasõja? Euroopa suurriikide merepolitika kuni 1914. a. (Wer hat den Weltkrieg vorbereitet? Die Marinepolitik der europäischen Grossmächte bis 1914.)

2. Kol.-ltn. J. Diakov. — Rumeenia astumine Maailmasõtta ja Vene kindralstaabi ülem kindral Aleksejev. (Rumäniens Eintritt in den Weltkrieg und der Chef des russischen Generalstabes General Alexejev.)

Autor walgustab lühidalt põhjusi Rumeenia astumiseks Maailmasõtta ja millist osa selles etendas Vene kindralstaabi ülem kindral Aleksejev.

3. Kol.-ltn. F. Mühlhofer. — Serbia armee ülesehitamine peale taandumist Aadria juure 1915.—1916. (Der Wiederaufbau des serbischen Heeres nach dem Rückzuge an die Adria 1915—1916.)

4. Major Fr. Franck. — Austria-Ungari kokkuvarisemine prantsuse allikate valgustusel. (Osterreich-Ungarns Zusammenbruch in französischer Beleuchtung.)

5. Major Fr. Franck. — Üksiküsimusi lahingväljaõppeks. (Einzelfragen zur Gefechtsausbildung.)

Lahingväljaõppe juures kerkivad tihti üles küsimused, mille lahendamiseks eeskirjad ei suuda anda täielikke vastuseid ja mida tuleb õpetajal lahendada vastavalt lahingelementidele ja oma isiklike kogemuste alusel. Autor omab kirjutises võtab vaatluse alla kaks tähtsat elementi lahingväljaõppel — maastiku ja vastase.

6. Major N. Schwarzböck. — (Anregungen zur Truppenausbildung). Põhimõtteid ja abinõusid üksuse väljaõppel Austria armees.

7. Kindralstaabi major B. von Birchem. — Ameerika dessantmanööver. (Ein amerikanisches Landungsmanöver.)

8. Tehnilisi artikleid ja bibliograafia.

K. Kr.

Bibliograafia.

L. Léontin. — L'Indépendance de l'Estonie (Eesti iseseisvus). „Sõduri“ toimetusele on saadetud sellenimeline 23 lk. prantsuskeelne teos — kokkuvõtlik ülevaade meie Vabadussõjast, mis on äratõmme prantsuskeelsest ajakirjast „La Revue d'Histoire de la Guerre Mondiale“ (Nr. 2 aprill 1933). See on viimase kahe aasta jooksul kolmas prantsuskeelne teos, mis käsitleb meie rahva minevikku. Mõõdunud aastal ilmunud 123-lk. L. Villecourt'i raamat „L'Estonie“ käsitleb 17 lk. meie ajalugu enne Vabadussõda ja ainult 2 lk. on

pühendatud Vabadussõjale. Samuti mõõdunud aastal ilmunud „Académie Diplomatique Internationale“ toimetusel ilmuvas „Séances et Travaux's (janvier-mars 1932) ilmunud R. C. Pusta artiklis „Le statut international de l'Estonie“ käsitletakse meie ajalugu kõige kokkuvõtlikumalt: kaks veergu on pühendatud ajastule enne Vabadussõda ja kolm veergu iseseisvus-võitlusele (Vabadussõjale). Puudutamata käesoleva aasta 24. veebr. Vabariigi 15-da aastapäeva puhul kahe ja poole veerulise ajalehe artiklina „La France Militaire'is“ ilmunud

kindral J. Sootsi artiklit „La lutte de l'Estonie pour son indépendance“, on äsja ilmunud teos ainukene prantsuskeeles, mis pühendatud peaausjalikult Vabadussõjale*). Lehekülgede vähesusele vaatamata annab Léontin (prantsuse reservohvitser) prantslasile omase käsitusviisiga täiesti asjaliku ülevaate meie iseseisvuse tekkimisest (6 lk.) ja Vabadussõja käigust ning rahu sõlmimisest (17 lk.). Oma töö allikatena on autor peale muu näidanud isegi käesoleval aastal ilmunud J. Maide „Ülevaadet Eesti Vabadussõjast 1918—1920“, mis küllaldaseks tõenduseks, et autor oma ülesannet võtnud tõsiselt ja huviga. Vabadussõja sündmusist autor vaatleb järgemööda: enamlaste sissetungi; sakslaste lahkimist; meie organiseerimist ja võitlust; inglaste ja soomlaste tulekut; Põhjakorpuse taandumist Pihkvast; vaenlase maalt väljatõrjumist; meie delegatsiooni tegevust Pariisis iseseisvuse saavutamiseks ja Deniikini-Koltšaki esindajate vastutöötamist; maipealetungi ja meie vahetorda Vene valgete juhtidega; Põhja-Lätimaa vabastamist; sõda landesvääriga ja Ulmanise valitsuse võimule aitamist; osavõttu Bermondi sõjast; Põhja-Lätimaa kaitsmist; Pihkva kaitsmist ning sealt lahkimist ja oktoobri sõjakäiku Petrogradi alla; poliitilist elu ja majanduslikku olukorda 1919. a. suvel; rahuläbirääkimiste algust 1919 augustis, poliitilisi sündmusi, rahuläbirääkimiste jätkumist, Loode-armee katastroofi ja sellele järgnenud poliitilisi sündmusi; punaväe novembri-detsembri ägedaid pealetunge ja nende kokkulangemist, vahearu ja sõjakokkuvõtet inimeste läbikäigu üle; rahuläbirääkimiste tagajärel tekkinud välispoliitilist võitlust ja lõpuks rahulepingu allakirjutamist, lepingut ennast ning meie de jure tunnustamist. Vaatamata sellele, et autor toob suurel määral arve ja sündmuste daatumeid, on teos siiski kergelt loetav ja võib pakkuda huvi isegi meie lugejale mälestuste värskendamisel Vabadussõja sündmusist. Teoses paistis silma vaid üksikuid vigu kuupäevades ja nimede kirjutamisel. Eesti manifestatsioon Petrogradis, millest mõnedel andmetel võttis osa 40.000 inimest.

*) Siinkohal olgu tähendatud, et Läti on sellel alal meist paremas seisukorras. Alles hiljuti tõi „Päevaleht“ (nr. 210, 5. augustil 1933) teate, et on ilmunud mitmesajalehekülgeiline prantsuskeelne teos Henry de Chombon'ilt „Läti ajaloo üle pealkirja all „Les origines et histoire de la Lettonie“. Samuti ilmus ka „La France Militaire“ 29. nov. 1932 kindral A. Kaleis'i artikkel: „La Lettonie et sa guerre de libération“.

on märgitud 16. märtsile (arvatavasti Villuourti „L'Estonie“ järgi, lk. 25). Tõeliselt oli demonstratsioon 26. märtsil (8. aprillil). Vene Asutava Kogu valimised on märgitud 28. novembrile 1917. Need olid aga tõeliselt 12., 13. ja 14. (25., 26. ja 27.) novembril 1917. Lk. 2 on 1918. a. valitavat eesti Asutavat Kogu nimetatud „l'Assemblée National'iks“, järgmisel aga „l'Assemblée Constituante'iks“. Samuti on ka Vene Asutavale Kogule antud mitu nimeust. Lk. 18 on trükiviga: Kortiaieff pro Kostiaieff. Meie kaotuste kohta on kirjutatud (eestikeelses tõlkes): „kaotused langenutena, haavadesse ja haigustesse surnutena tõusevad üle 3.092“. Viimasel ajal on küll arvestatud seda üldsummat 5000-ga, kuid nii väiksena on see arv vistist avaldatud ainult 1920. a. kiiresti tehtud kokkuvõttes. Lk. 15 nimetab autor, et 16. nov. 1918. a. astus ametisse J. Poska valitsus. Tõeliselt oli see aga sama valitsus, mis ametisse astus 12. nov. 1918. 16. novembril oli vaid valitsuse täiendamine ja J. Poska peaministri asetäitjaks määramine.

Kokku võttes tuleb märkida, et autor on oma asjatundliku tööga tabavalt valgustanud meie heroilisemat ajajärku terve haritud ilma lugejaskonnale ja sellega ära teeninud meie tõsise tänu.

Nagu paljudest prantsuse ajalehtedest ja ajakirjadest nähtub, on ka sealne aia-kiriandus käesoleva L. Léontin'i töö vastu võtnud üldse heatahtlikkusega („Excelsior“ 9. VII 33, „République“ 24. VI 33, „L'officier de réserve“ juillet 1933, „La Paix par le Droit“ juillet 1933, „Journal des mutilés et anciens combattants du Rhin“ juillet 1933).

G. S.

1. Toeche Mittler. — Välisuurtükiväelase ABC. Abiraamat väljaõppeks. (Feldartilleristen ABC. Ein Hilfsbuch für den Dienstunterricht.) Berliin 1933. 90 lhk. Hind kr. 1.40. (Kv. st. raamatukogu nr. 21259.)

Teos annab kokkuvõtlikus vormis tähtsamad teadmised, mis on vajalikud sõdurile teenistusaaja kestvusel.

2. P. D. Korkodinov. — Motoriseerimine ja mehhaniseerimine kaasaja sõjavägedes. Leningrad, 1932. 80 lhk. Hind kr. 0.90. (Kv. st. raamatukogu nr. 21261.)

Autor käsitab motoriseerimise ja mehhaniseerimise arengut alates Maailmasõjaga kuni käesoleva ajani.

3. Karl Jüstrov, oberst. — Väejuht ja sõjatehnika (Feldherr und Kriegstechnik). Oldenburg, 1933. 330 lhk. Hind kr. 9.50. (Kv. st. raamatukogu nr. 21258.)

4. Theodor Spiess, major. — Miinipildudajad lahingus (Minenwerfer im Grosskampf). Mün-

chen, 1933. 185 lhk. Hind kr. 5.75. (Kv. st. raamatukogu nr. 21257.)

5. Austria-Ungari viimane sõda 1914—1918 (Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914—1918), neljas köide, esimene kaheksikvink, 248 lhk., 9 kaardi ja 4 joonisega.

Neljanda köite esimene kaheksikvink käsitleb järgmisi Austria-Ungari armeede lahinguid: teose esimene osa — Austria-Ungari 7. armee (kindral Pflanzneri juhtimisel) kaitselahinguid Ida-Galiitsias ja Bukoviinas 1916. a. alul, millele järgneb Monteneegro ja Albaania vallutamine 5. 1. 18. III. 1916. a. Austria 3. armee poolt (kindral Kóvessi juhtimisel). Põhjalikult ja ülevaltlikult on käsitletud lahinguid Karpaatides 1914/1915. a. kuni 1916. a. varakevadeni. Iseäranis raske oli Austria-Ungari armee seisukord 1915. a. alul. Austria kaotus 1915. a. jooksul oli kogusummas 2.118.000 meest — surnuid, haavatuid ja vangilangenuid. Et seda kaotust katta, tuli Austria sõjaväe juhatusel 1916. a. pikendada teenistustaja kestvust landsturmis seitsme aasta võrra, s. o. 18 aastast kuni 50 eluaastani.

„Kolm sõjateatrit kuni maikuu keskpaigani 1916. a.“ on nimetatud teose 3. osa; mõeldud on siin Itaalia-Tirooli edela rinne, ida rinne ja Balkan.

Edelas tuli 5. Austria-Ungari armeel pidada kaitselahingut uue itaallaste (5. Isonzolahing) pealetungi vastu, samal ajal alati Austria poolt ettevalmistusi suureks Lõuna-Tirooli pealetungi teostamiseks, mille operatsioonikava oli koostanud kindral Conrad juba 1915. a. lõpul. Selle pealetungi ettevalmistamise kirjeldamisega lõpeb 4. köide.

6. M. Schwarte. — Suur sõda 1914—1918 (Der grosse Krieg 1914—1918). VI köide, I ja II jagu, 352 + 515 lhk. Leipzig, 1933. Hind I/II kr. 46.20. (Kv. st. raamatukogu nr. 21263—21264.)

Autor käsitleb äsjailmunud koguteose VI köites Saksa sõjaväe ajalugu, alates 1862. a. kuni suure Maailmasõja puhkemiseni.

7. Saksa riigiarhiiv. — Maailmasõda 1914—1918. 1915. a. operatsioonid. Sündmused Läänes ja Balkanil 1915. a. suvel kuni aasta lõpuni. (Der Weltkrieg 1914—1918. Die Operationen des Jahres 1915. Die Ereignisse im Westen und auf dem Balkan vom Sommer bis zum Jahreschluss.) IX köide, 519 lhk., 34 kaardi ja joonisega. Berliin, 1933. Hind kr. 33.60. (Kv. st. raamatukogu nr. 21265.)

Teoses leiavad käsitamist 1915. a. operatsioonid ja nimelt sündmused lääne rindel, sügislahingud Artois, Champagnes, lahingud Balkanil, Dardanellide operatsioon ja Serbia vallutamine.

8. Tau. — Sõjaväe motoriseerimine ja mehhaniseerimine ja sõda. (Motorizatsija i mehhanizatsija armii i voina.) 240 lhk. Hind kr. 8.50. Moskva, 1933. (Kv. st. raamatukogu nr. 21262.)

Autor, peale ajaloolise osa, käsitleb oma teoses ka operatiiv- ja taktikalisi doktriine motomehhaniseeritud osade kasutamisel lahingus.

K. Kr.

Eesti rahva ajalugu. Toimetanud: J. Libe, A. Oinas, H. Sepp, J. Vasar. 5. vihik, leheküljed 449—592. K.-ü. „Loodus“.

Käesoleva vihuga on lõpule viidud Eesti rahva ajaloo I köide. Vaadeldes seni ilmunud vihke, paistab silma annete kaupa ilmuvate teoste juures mitte just tavaline nähe: mida

kaugemale seda kaunimaks muutuvad vihud. Juba 1. vihik leidis selles suhtes üldist tunnustamist, kuid järgmised töid üha uusi lisatõendusid, milliseks luksuslikuks raamatuks on kujunenud „Eesti rahva ajalugu“. Eriti käesolev 5. vihik mõjub otse üllatuslikult: nii ohtralt ja nii väärtuslikke pilte ja värvitahvleid (10 eritahvleit kriitpaberil) nii odavahinnalises teoses ei tunne seni meie raamatuturg.

Sisulise külje juures on konstateeritav toimetuse püüe loetavust ja käsitlusühtlust säilitades saavutada koostööd suurema arvulise eriautorite hulga vahel, mis võimaldaks käsitluse suuremat põhjalikkust. Nii esinevad äsjailmunud vihus eriosade autoritena dr. J. Vasar, prof. J. Uluots, dr. H. Sepp, prof. O. Sild, dr. O. Loooris ja Alfr. Vaga. Vihik käsitleb peamiselt sotsiaalseid ja usulisi-vaimlisi momente orduajal kuni reformatsioonini. Pike-malt on peatatud sotsiaalsel liigestusel, teoorjuse ja sunnismaisuse tekkimisel, pärisorjuse küsimusel. Eriosad on pühendatud veel õigusele ja kohtule, linnadele ja kaubandusele, usu- ja vaimuelule ning kujutavale kunstile. Nii annab käesolev vihik läbilõike kõigest tähtsamatist aladest, mis kajastavad elu keskaegses Eestis, kusjuures iga ala juures on eriti silmas peetud eestlaste osa.

Sport.

1. diviisi spordivõistlustelt.

12. ja 13. augustil s. a. peeti Narvas 1. diviisi väeosadevahelised spordivõistlused. Ilusate ilmade tõttu oli võistlusi jälgima tulnud suur hulk linna-rahvast. Ka võistlused iseenesest kujunesid õige pinevateks, mille tõttu ka tulemusi paljudel aladel võib lugeda kaunis headeks. Purustati tervelt üheksa diviisi rekordit ja üks kaitseväge rekord, nimelt 5×1000 m teatejooksus. Võistlejaid oli kokku 105, neist: 1. jal. rügemendist — 26, 4. üks. pataljonist — 19, 5. üks. pataljonist — 18, I srt. grupist — 15, II srt. grupist — 5, 1. soomusrongide-rügemendist — 18 ja 1. diviisi staabist — 4. Väljaspool võistlusi sportis kaasa Narva jaoskonna piirivalvur Fatal. Võistlustel viibis ka 1. diviisi ülem kindral-majoor A. Tõnisson. Peakohtunikuna toimus 1. jal. rügemendi ülema abi kolonelleitnant Janson, Temal abideks olid leitnant Mõttus, 1. jal. rügemendist ja leitnant Kuhlbach, 1. div. suurtükiväest. Võistlused peeti garnisoni staadionil, väljaarvatud jalgrattasõit ja ujumisvõistlused, millistest esimeine leidis aset Narva-Tallinna maanteel ja teine — Kulgu kanalil.

Võistluste tulemused kujunesid üksikute alade järele järgmisteks:

100 m jooks:

I. N.a.o. Edgar Susi — 4. üks. pat. — 11,5 s.,
II. v.a.o. Otto Ferchen — 1. jal. rüg. — 11,6 s.,
III. n.a.o. Valter Poobul — 1. jal. rüg. — 11,7 s.

400 m jooks:

I. N.a.o. Valter Poobul — 1. jal. rüg. — 53,6 s., II. leitn. Oskar Mõttus — 1. jal. rüg. — 54,2 s., III. v.a.o. Otto Ferchen — 1. jal. rüg. — 54,9 s.

1500 m jooks:

I. V.a.o. Aleksander Kask — 1. jal. rüg. — 4 m. 24,2 s., II. n.a.o. Voldemar Treinberg — 1. jal. rüg. — 4 m. 29,0 s., III. rms. Eduard Kasikov — 1. jal. rüg. — 4 m. 39,2 s.

5000 m jooks:

I. N.a.o. Voldemar Treinberg — 1. jal. rüg. — 16 m. 35,8 s., II. n.a.o. Osvald Kaskemaa — 4. üks. pat. — 17 m. 26,2 s., III. n.a.o. Egon Kõiv — 1. jal. rüg.

110 m tõkkejooks:

I. V.a.o. Aleksei Baborin — 1. jal. rüg. — 18,2 s., II. n.a.o. Voldemar Moones — 1. soom. rüg. — 19,4 s., III. v.a.o. Otto Ferchen — 1. jal. rüg. — 20,2 s.

Kaugushüpe:

I. N.a.o. Edgar Susi — 4. üks. pat. — 6,24 m, II. v.a.o. Aleksei Baborin — 1. jal. rüg. — 5,78 m, III. veltv. Eduard Grünvald — 1. jal. rüg. — 5,68 m.

Kõrgushüpe:

I. N.-leitn. Helmuth Pisa — 1. div. st. — 1,60 m, II. noor Ernst Luksinger — 1. srt. gr. — 1,55 m, III. noor Leonid Üllo — 1. srt. gr. — 1,55 m.

Teivashüpe:

I. N.a.o. Oskar Kuikka — 1. soom. rüg. — 2,90 m, II. noor Jaan Sossi — 1. srt. gr. — 2,80 m, III. n.a.o. Eduard Jussmann — 1. jal. rüg. — 2,60 m.

Kuulitõuge:

I. V.a.o. Heinrich Kuusenthal — 1. jal. rüg. — 12 m 14,5 sm, II. n.a.o. Valter Poobul — 1. jal. rüg. — 11 m 83 sm, III. rms. Julius Tombiik — 2. srt. gr. — 11 m 63,5 sm.

Kettaheide:

I. V.a.o. Heinrich Kuusenthal — 1. jal. rüg. — 38,00 m, II. veltv. Eduard Grünvald — 1. jal. rüg. — 33,13 m, III. n.a.o. Hans Vilberg — 32,69 m.

Odavise:

I. V.a.o. Hans Vilberg — 4. üks. pat. — 50,79 m, II. leitn. Oskar Möttus — 1. jal. rüg. — 45,98 m, III. v.a.o. Karl Parts — 1. div. st. — 44,93 m.

Granaadivise:

I. V.a.o. Hans Vilberg — 4. üks. pat. — 69,80 m, II. n.-leitn. Heinrich Milk — 1. jal. rüg. — 67,22 m, III. leitn. Albert Nuude — 1. jal. rüg. — 66,74 m.

100 m vabaujumine:

I. Noor Arthur Veisserik — 1. soom. rüg. — 1 m. 30,8 sek., II. rms. Voldemar Bogrovsky — 1. jal. rüg. — 1 m. 34,6 s., III. noor Vassili Abramov — 4. üks. pat. — 1 m. 35,2 s.

400 m vabaujumine:

I. Rms. Elmar Elend — 1. jal. rüg. — 7 m. 28,4 s., II. rms. Voldemar Bogrovsky — 1. jal. rüg. — 7 m. 32,7 s., III. noor Arthur Veisserik — 1. soom. rüg. — 7 m. 52,0 s.

20 km rattasõit rakmeis:

I. Rms. Aleksander Pääro — 1. jal. rüg. — 41 m. 09,2 s., II. rms. Heinrich Võhma — 1. jal. rüg. — 41 m. 10,4 s., III. rms. Aleksander Rääk — 1. jal. rüg. — 42 m. 06,2 s.

5×1000 teatejooks:

I koht — 1. jal. rüg. — 13 m. 56,6 s. Leitn. Oskar Möttus, v.a.o. Aleksander Kask, n.a.o. Voldemar Treinberg, n.a.o. Friedrich Kesküla, rms. Eduard Kasikov.

Teatejooksu tagajärg 1. jal. rügemendi meeskonnalt oleks võinud kujuneda vastava konkurentsi juures veelgi paremaks. Kuna aga konkurentsi polnud ja 1. jal. rügemendi meeskond oma võistlejaist ligemale 1,5 ringi ees oli, siis polnud erilist põhjust rügemendi meeskonnal oma viimast välja panna. Üleriiklikel kaitsevää võistlustel saab vististi pingutus olema suurem.

Kergejõustiku võistluste lõpul peeti jalgpallivõistlus 1. diviisi meistri nimele. Võistlesid 1. diviisi suurtükiväe ja 1. jal. rügemendi meeskonnad. Võistlusele hooandjaks oli diviisiülevalt väljapandud hõbekarikas, mille omanikuks juba üheksandse võidu järele (1931. a.) diviisi suurtükivägi end pooleldi luges. Kuna karikat tuleb kaitsta kaks korda, siis pretendeeris ka 1. jal. rüg. meeskond, kes eelvõistlustel oma naabreid löönud, diviili karikale. Mäng oli kiire ja hõrrikas. Väravaile tormati rohkesti, kuid väravaid löödi vähe. Üldiselt paistis silma 1. jal. rügemendi meeskonna ülekaal. Mäng lõppes 2:1 1. jal. rüg. kasuks. Poolaeg 1:0 rügem. kasuks. 1. jal. rügemendi meeskonna koosseis: n.-leitn. Jaanhold, n.-leitn. Milk., veltv. Blumann, v.a.o. Tui, v.a.o. Kiilits, n.a.o. Sitsi, rms. Peeneke, rms. Vilumann, rms. Benjamin, rms. Paltson ja rms. Venzel.

Võistluste lõppedes jagas diviisiülem võitjatele väärtuslikke auhinde. r.—n.

Hiri toimetusele.*Lp. toimetaja!*

„Sõduris“ nr. 29/30 kapt. Jürgensoni mälestussamba avamise kirjelduses on märgitud, et kapt. Jürgensoni surnukeha on kuni tänini leidmata. Toon siin väljavõtte „Päevalehest“ nr. 43 21. II. 1919. a., mis tõendab, et surnukeha juba sõjaajal üles leitud.

„Kapt. Jürgensoni haua kohta saame oma üleskutse peale järgmise kirja: Kapt. Jürgensoni langes Oro-Jõhvi vahelisel liinil ja maeti Edise mõisa surnuaiale, mis Jõhvi alevist kaks versta kaugel. Ühes Jürgensoni maeti ühis- hauda kuus langenut, kes nad on — ei tea. E. Eigo.“

Austusega

G. Simmo, kapt. n.

„Sõduri“ toimetus müüb kuni tagavara jätkub
Jalaväe määrustik I osa

1926. aasta väljaanne

hinnaga 10 senti.

Teateid.

Pühapäeval, 27. augustil 1933. a. Lasna mäe aerodroomil ärapidamisele tuleva kaitseväge lennupäeva korraldustööd ja harjutused on käimas täies hoos. Kava täitjateks peale Tallinna üksuste on määratud suur hulk lendureid ka väljaspoolt Tallinna, kes kõik kibedasti tegevad oma ülesannete ettevalmistustega.

Lennupäeva avamine sünnib teatavasti päeval kell 0200. Lennupäeva avab herra Riigivanem. On oodata lennupäevale hulk kõrgemaid külalisi valitsuse, riigikogu, välisesituste, kaitseväge ja seltskonna ringkondadest.

Lennupäeva kava on koostatud äärmiselt huvitavalt ja saab kahtlemata pakkuma suurt menu ka laiematele rahvahulkadele.

Eriti meie koolinoorsoo hulgast peaks lennupäevale minema igaüks, kes vähegi saab — on ju noorsugu meie areneva lennuasjanduse ja õhukaitse tulevane kandja. Sellepärast peaksid lastevanemad oma koolilapsi lubama pealinna sõita paar päeva varem kui nad seda oleksid teinud harilikul ajal, et mitte ilma jääda meie õhukaitse õpetlikust demonstratsioonist.

Pääsmete eelmüük Tallinna Lennuväge Ohvitseridekogu poolt Keskkogu ruumes korraldatavale kinnisele kontsertballile on kuuldavasti alanud. Ballile on oodata herra Riigivanemat; samuti on saadetud hulk kutseid meie kõrgematele võimukandjatele ja välisesindustele.

Kõik lennupäevast ja ballist saadud sissetulek läheb vigastada saanud lennuväelaste abiandmise kapitali heaks.

Bridsh.

Bridshiülesanne nr. 10.

Seckord anname lahendada trumpmängu järgmise kaardiseisu juures:

♠ S				
♥ K, 8, 6				
♦ K, 6, 5				
♣ —				
10, 3, 2 ♠	B	♠ 8, 7, 6		
10 ♥	Y	♥ —	Z	
— ♦	A	♦ E, S		
K, 4, 2 ♣		♣ 9, 7		
♠ E, 9, 4				
♥ S				
♦ 2				
♣ S, 6				

Ärtu on trump. A—B on mängul, A käib välja ja võtab kõik tihid. Kuidas?

Lahendus bridshiülesandele nr. 9.

Mäng areneb järgmiselt:

1. A pada E, 8, ruutu-äss(!) pada 6.
2. A pada 9, 2, ruutu-kuningas, pada 4.
3. A ruutu 9, ärtu 7, ärtu 3, ruutu 2.
4. A ruutu 10.

Kui Y viskab nüüd risti, visatakse laualt ärtu 4, ning B-l on kolm risti ja ärtu-emand „tihimehed“. Viskab Y ärtu kümne, visatakse laualt risti 3. B teeb sel juhul kaks võtet ristist ja kaks ärtust.

Male.

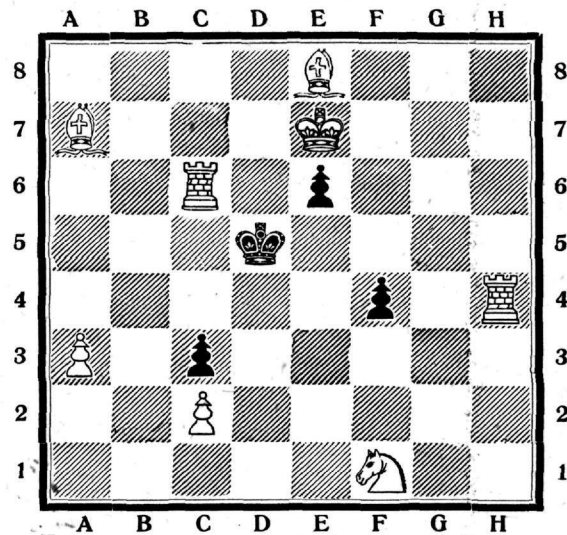
Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud L. Soluch (Viinis).

Mustad.

Valged.

Valged: Ke7, Vc6 ja 4h, Oa7 ja e8, Rf1, Ea3 ja c2.

Mustad: Kd5, Ec3, e6 ja f4.

Valged algavad ja annavad matt kahe käigu.

J. Scheeli ülesande (vt. „Sõdur“ nr. 27/28) lahendus:

1. Lf4 — d2!, ükskõik, 2. e2 — e4 annab matt.

Ilmus trükist Kaitsevägede staabi VI osakonna väljaandel:

A. TRAKSMANN

J. LUKAS

M. HABER

Riigikaitse õpetuse käsiraamat

Kesk- ja kutsekoolidele.

HIND 2 KROONI.

MÜÜGIL AJAKIRJA „SÕDURI“ TOIMETUSES
TOOMKOOLI 7. TALLINNAS